

การประยุกต์หลักสารานិยธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการ
ปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงพยาบาลบางไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

THE APPLICATION OF SARANIYADHAMMA FOR ENHANCING
THE RECONCILIATION IN THE WORKS OF THE REGISTERED NURSE:
THE CASE STUDY OF BANG SAI HOSPITAL IN AYUTTHAYA PROVINCE

นางณัฐา แยมสรวล

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

การประยุกต์หลักสสารานียธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการ
ปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงพยาบาลบางไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นางณฐา แยมสรवल

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

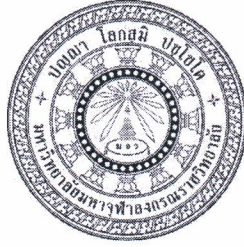
The Application of Saraniyadhamma for Enhancing the Reconciliation
in the Works of the Registered Nurses: The case study of
Bang sai Hospital in Ayutthaya Province

Mrs. Natha Yamsuan

A Thematic Paper Submitted in Partial Fullfilment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Peace Studies)

Graduate School
Mahachulalongkorntajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E 2014

(Copyright by Mahachulalongkorntajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้รับสารนิพนธ์เรื่อง
“การประยุกต์หลักสารานุกรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล:
ศึกษาเฉพาะกรณีโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

(พระศรีคัมภีรญาณ, รศ.ดร.)

กรรมการ

(พระมหาหรรษา ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

กรรมการ

(ดร.อำนาจ บัวศิริ)

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

พระมหาหรรษา ธรรมหาโส, รศ.ดร.

ชื่อผู้วิจัย

(นางณฐา แยมสรवल)

ชื่อสารนิพนธ์ : การประยุกต์หลักสารานุกรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล: ศึกษาเฉพาะกรณี โรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัย : นางณฐา แยมสรवल

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สันติศึกษา)

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ : พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.

วันเสร็จสมบูรณ์ : ๑๔ มีนาคม ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑.) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ สภาพปัญหา ความขัดแย้ง การปฏิบัติงานของพยาบาล งานผู้ป่วยใน โรงพยาบาลบางไทร (๒.) เพื่อศึกษาหลักสารานุกรมในการเสริมสร้างความปรองดองในการทำงาน (๓.) เพื่อประยุกต์หลักสารานุกรมในการเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล

วิธีดำเนินการวิจัย ตามขั้นตอนดังนี้ ๑) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลในประเด็นความขัดแย้งของพยาบาล งานผู้ป่วยในและประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดในพระพุทธานุชาเถรวาท จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ ตำรา เอกสารและงานวิจัยต่างๆ ๒) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลดังกล่าว มาศึกษาวิเคราะห์ แยกแยะประเด็น และอธิบายตามแนวคิดในประเด็นที่ต้องการทราบ ๓) สรุปผลการศึกษา นำเสนอผลการวิจัย ในรูปแบบพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาการทำงานร่วมกันของบุคลากรทางการแพทย์ของโรงพยาบาล มีสาเหตุความขัดแย้งมาจากปัจจัยภายในอันได้แก่ตัวบุคคลที่ทำงาน ปราศจากความรัก ความเมตตาให้เอื้อกันต่อกัน เป็นผู้มิมีจรรยาบรรณ ทำให้บรรยากาศการทำงาน of พยาบาล ขาดความสามัคคีปรองดองในหน่วยงาน ส่งผลกระทบต่อตัวผู้ปฏิบัติงาน ผู้ป่วยที่มารับบริการ และองค์กรที่ต้องคอยจัดหาบุคลากรมาทดแทน และการจะเสริมสร้างให้พยาบาลเกิดความปรองดองต่อกันนั้น พบว่าหลักสารานุกรม๖ เป็นพุทธวิธีที่สามารถนำมาใช้ในการอยู่ร่วมกันให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความเห็นอก เห็นใจซึ่งกันและกันและพร้อมที่จะให้อภัยกัน

การนำหลักสารานุกรมมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างความปรองดอง ในการปฏิบัติงานของวิชาชีพพยาบาล แล้วยังสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ในแต่ละด้านดังนี้ ๑) ด้านชีวิตครอบครัว ทำให้เกิดความรักความอบอุ่นเป็นพื้นฐาน ๒) ด้านการเรียนรู้ในการพัฒนาตนเอง เพื่อให้จิตใจของพยาบาลเกิดความเข้มแข็งและมีสันติสุขในตนเอง ๓) ด้านการทำงานในองค์กรจะช่วยให้เสริมสร้างความปรองดองในการทำงานและลดปัญหาความขัดแย้งในองค์กร ทำให้องค์กรเกิดสันติสุข

Thematic Paper Title : The Application of S r ñ yadhamma for Enhancing the Reconciliation in the Works of the Registered Nurses: The case study of Bangsai Hospital in Ayutthaya Province

Researcher : Mrs. Natha Yamsuan

Degree : Master of Arts (Peace Studies)

Thematic Paper Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Phramaha Hansa Dhammahaso (Nitibunyakorn), P li vi, B.A., M.A., Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : 14 March 2015

ABSTRACT

This research is of 3 objectives, i.e., (1) to analytically study the states of problems of the conflicts in the works of the nurses in the Inpatient Department (IPD) of Bangsai Hospital; (2) to study S r ñ yadhamma in creating reconciliation during working; and (3) to apply S r ñ yadhamma to create reconciliation in the works of the Registered Nurses.

Research means are as following steps: 1) study and collect data in the issues of conflict among the nurses, inpatient work, and the concepts in Theravada Buddhism from Tipitaka Scripture, exegesis, books, texts, documents, and various researches; 2) analyze the information collected in step 1), separate the needed issues, and describe according to the concepts; and 3) make the final conclusion and present the research finding in descriptive form.

From the study, it is found that the causes of the problems in working together among medical personnel of the hospital are from the conflicts of the internal factors, such as the workers themselves lack love, loving-kindness, forgiveness to one another; they have Micch diṭṭhi or wrong views causing the lack of reconciliation in their working atmosphere. These factors affect the work practitioners, the patients using the services, and the hospital in replacing the personnel. In order to create reconciliation among the nurses, it is found that the Six S r ñ yadhamma is the Buddhist means that can be used for living together with love, unity, sympathy to one another, and readiness for forgiveness.

The application of S r ṇ yadhamma does not only help create reconciliation in the works of the Registered Nurses, but it also can be used in the nurses' daily lives, in the aspects of:- 1) family lives for the bases of love and warmth; 2) learning of self-development for their inner strength and calmness; and 3) practising in the organization with the creation of reconciliation while working, and the decrease of conflicts yielding calmness to the organization.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี อันเนื่องมาจากบุคคลสำคัญต่างๆได้ให้คำแนะนำ แนวทาง หลักการ รูปแบบ ในการศึกษาค้นคว้า กระตุ้นเตือน ให้ผู้วิจัยเกิดกำลังใจ พากเพียรจน สำเร็จลงได้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระสุธีธรรมาวุธ วัฒนวิทย์ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย พระมหาหรรษา ธรรมหาโส, รศ.ดร. อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ให้เป็นประโยชน์ต่อการ ค้นคว้าวิจัย พระมหาสุทนต์อภากโร, ดร. และ ดร.อุทัย สติมัน ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบสารนิพนธ์ที่ ได้ให้คำแนะนำและตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดีตลอดมา ทั้งนี้เพื่อให้ สารนิพนธ์เรียบร้อยสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาดวงเด่น วิฑิตญาโณ,ดร. ดร.ชันทอง วัฒนประดิษฐ์ และ พระปลัดสมชาย ปโยโค อาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ที่ให้ความกรุณาชี้แนะแนวทาง หลักการ รูปแบบ และเนื้อหาต่างๆอันเป็นคุณประโยชน์ในการ ศึกษาวิจัยและจัดทำสารนิพนธ์ให้สำเร็จได้

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ เจ้าหน้าที่สาขาสันติศึกษาทุกท่าน และครูอาจารย์ที่มีได้ กล่าวชื่อ ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ทำให้ผู้วิจัยมีความรู้ สามารถศึกษาค้นคว้าและจัดทำ สารนิพนธ์สำเร็จได้ด้วยดี เพื่อนิสิตหลักสูตรปริญญาโทสาขาวิชาสันติศึกษารุ่นที่ ๑ และสหธรรมิก ผู้เป็นกัลยาณมิตรทุกท่านที่ช่วยเหลือข้อมูลในการวิจัย ตลอดถึงผู้เป็นเจ้าของผลงานทางวิชาการทุก ท่าน ที่ผู้วิจัยนำมาอ้างอิงประกอบในการทำวิจัยครั้งนี้

ความดีและประโยชน์ของสารนิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา บูชาคุณบุพการี ผู้ให้กำเนิด และขออานิสงค์จากงานวิจัยนี้จึงเป็นพลาณภาพ เกื้อกูลให้มนุษย์ทุกผู้ทุกนาม อยู่ร่วมกัน อย่างสันติสุขเทอญ

ณฐา แยมสรवल
๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาการวิจัย	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๗
๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘
๑.๙ ผลที่คาดว่าจะได้รับ	๘
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	๙
๒.๑ แนวคิดและ ทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของพยาบาล	๙
๒.๑.๑ ความหมายของการปฏิบัติงาน	๙
๒.๑.๒ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงาน	๑๐
๒.๑.๓ ขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบของพยาบาล	๑๑
๒.๒ แนวคิด เรื่องความปรองดองในฐานะเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง	๑๔
๒.๒.๑ ความหมายของความปรองดอง	๑๔
๒.๒.๒ แนวทางการจัดการความขัดแย้งและวิธีสร้างความปรองดองตามหลักสากล	๑๕
๒.๒.๓ แนวทางการจัดการความขัดแย้งและวิธีสร้างความปรองดองถอดบทเรียนปัญหาการเมืองในประเทศไทย	๑๗
๒.๓ บริบทสภาพปัญหาในการปฏิบัติงานของพยาบาลงานผู้ป่วยในโรงพยาบาลบางไทร	๑๙

๒.๓.๑	ลักษณะทั่วไปของโรงพยาบาล	๑๙
๒.๓.๒	ปัญหาของพยาบาลผู้ปฏิบัติงาน งานผู้ป่วยใน	๒๓
๒.๔	แนวคิด ทฤษฎีความขัดแย้ง	๒๖
๒.๔.๑	ความหมายของความขัดแย้ง	๒๖
๒.๔.๒	สาเหตุของความขัดแย้ง	๒๘
บทที่ ๓	หลักสาราณียธรรม	๓๐
๓.๑	ความหมายของหลักสาราณียธรรม	๓๑
๓.๒	ความสำคัญของหลักสาราณียธรรม	๓๑
๓.๓	มูลเหตุที่มาของสาราณียธรรม	๓๑
๓.๔	องค์ประกอบของหลักสาราณียธรรม	๓๒
๓.๕	ประเภทของสาราณียธรรม	๓๓
๓.๖	แนวคิดเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรมในมุมมองของนักวิชาการ	๓๕
๓.๗	บทบาทสาราณียธรรมกับการสร้างความปรองดอง	๓๖
๓.๘	สาราณียธรรมเพื่อการสานเสวนาด้วยความรัก	๔๐
๓.๙	สาระสำคัญของสาราณียธรรม	๔๑
๓.๑๐	คุณค่าของสาราณียธรรม	๔๒
๓.๑๑	สรุป	๔๔
บทที่ ๔	การประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล ของโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๔๖
๔.๑	การประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในมิติต่างๆ	๔๖
๔.๑.๑	การนำหลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้สำหรับพยาบาล	๔๖
๔.๑.๒	การนำหลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ในสังคมส่วนรวม	๔๙
๔.๑.๓	การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมสำหรับครอบครัว	๕๒
๔.๑.๔	การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อการพัฒนาชีวิต	๕๓
๔.๒	สรุปการประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองที่นำมาใช้สำหรับพยาบาล	๕๕
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๕๖
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๕๖
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๖๑
๕.๒.๑	ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์	๖๑
๕.๒.๒	ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปทำวิจัยในครั้งต่อไป	๖๒

บรรณานุกรม
ประวัติผู้วิจัย

๖๓

๖๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อภาษาไทย

๑.๑ คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ดังตัวอย่างเช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖/๑๐ หมายถึง ทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๑๖ หน้า ๑๐

พระวินัยปิฎก

วิ.ป. (ไทย) = วินัยปิฎก ปริวารวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(ไทย)=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณณาสกปาติ	(ภาษาไทย)
อง.ฉก.	(ไทย)=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉกนิปาตปาติ	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทส	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
อง.อฎฐก.	(ไทย)=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฎฐกนิปาตปาติ	(ภาษาไทย)
อง.จตุก.	(ไทย)=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.จู.	(ไทย)=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนิทเทส	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิปาตปาติ	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในทางปฏิบัติงานของหน่วยงานหรือองค์กรใดๆ ก็ตาม ปัญหาที่พบส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่องความคิดของผู้ร่วมงานที่มีความคิดเห็นไม่ไปในแนวทางเดียวกัน ทำให้บางครั้งเกิดความขัดแย้งระหว่างความคิดของผู้ร่วมงานในองค์กร ทั้งนี้เป็นเพราะสมาชิกในองค์กรไม่ยึดมั่นในการใช้หลักสามัคคีปรองดองเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะช่วยให้บุคคลที่เกี่ยวข้อง ทุกฝ่ายสามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยเมตตา ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สร้างความสามัคคีในหมู่คณะและเกิดการเรียนรู้เป็นองค์กรสันติสุข ปัญหาการขาดความสามัคคีปรองดองที่ผ่านมาสสะท้อนได้จากความรุนแรงทางสังคม ในเชิงความเห็นต่างทางการเมือง ทำให้สถานการณ์ในประเทศไทยมีแนวโน้มถดถอย ในด้านความสามัคคีปรองดองอย่างเห็นได้ชัด เปรียบเทียบกับการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งต้องอาศัยการทำงานเป็นทีมระหว่างแพทย์ พยาบาล ผู้ช่วยเหลือคนไข้ และองค์กรสหสาขาวิชาชีพ หากมีบุคลากรทางการแพทย์ไม่ประสานสามัคคี ขาดความปรองดอง จะส่งผลกระทบต่อผู้รับบริการ ทำให้เกิดความขัดแย้งและนำไปสู่การร้องเรียนในที่สุด กระทบถึงภาพลักษณ์ของโรงพยาบาล

การเสริมสร้างภาพลักษณ์ของบุคลากรทางการแพทย์ ให้เป็นที่ยอมรับของสังคมทั้งในด้านจริยธรรมสากล คือ การรักษาหน้าที่ตามบทบาทที่สมมุติของสังคม คุณธรรมสากลคือ ความดีของจิตใจตามที่สังคมคาดหวัง ศีลธรรมสากล คือ การไม่ทำร้ายกัน การประพฤติถูกต้อง และยอมรับได้ ซึ่งทั้งสามองค์ประกอบจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความรัก ความสามัคคีปรองดอง ของคนในองค์กร สอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา เรียกว่า หลักสาราณียธรรม ๖

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีปรองดองกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ธรรมที่ว่านี้คือหลักสาราณียธรรม”^๑ “ความสามัคคีนี้เป็นคุณธรรมสำคัญประการหนึ่งซึ่งหมู่ชนอยู่ร่วมกันจำเป็นต้องมีต้องถนอมรักษาและต้องนำมาใช้อยู่เสมอเนื่องด้วยสรรพกิจการงานที่เป็นส่วนรวมทุกด้านทุกระดับต้องอาศัยบุคคลหลายฝ่ายร่วมกันคิดร่วมกันทำ”^๒

โรงพยาบาลบางไทร ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลระดับทุติยภูมิ เปิดให้บริการผู้ป่วยครอบคลุมทั้งด้านส่งเสริมสุขภาพ ด้านป้องกันโรค ด้านการรักษาโรค และการฟื้นฟูสมรรถภาพ ในแบบองค์รวม ในมิติของร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ บุคลากรนั้นต้องเป็น

^๑ วจ.ฉก.ก. (ไทย) ๑๔/๒๘๒/๓๐๑-๓๐๓

^๒ พระราชดำรัส ในการเสด็จออกมหาสมาคม ในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาพุทธศักราช ๒๕๓๐ วันเสาร์ ที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๐.

ผู้มีคุณวุฒิ ความรู้ ความสามารถในงานนั้นๆ เป็นหลัก ส่วนผู้ช่วยในแต่ละงานก็รับบุคคลทั่วไป ซึ่งมีวุฒิการศึกษา ระดับประกาศนียบัตร ระดับมัธยมตามลำดับ มาฝึกปฏิบัติงานจนเกิดความชำนาญ โดยการควบคุมของผู้มีคุณวุฒิ ในมุมมองของผู้วิจัย ในการปฏิบัติงานนั้นองค์กรใดก็ตามนอกจากผู้ปฏิบัติงาน จะต้องมียุทธศาสตร์และยึดหลักธรรมเป็นหลักในการปฏิบัติงานแล้ว จึงจะสามารถทำให้การปฏิบัติงานของสังคมนั้นๆ บรรลุเป้าหมายหรือประสบความสำเร็จได้ เพราะทุกคนที่อยู่ร่วมกันในหมู่คณะหรือในประเทศเดียวกันต่างต้องรับผิดชอบต่อความสุขความทุกข์ของกันและกัน ทั้งในหน่วยงาน องค์กร และประเทศชาติ และทุกคนจึงต้องร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกันองค์กร และประเทศชาติ จึงจะประสบความสำเร็จตามที่วางไว้การอยู่ การทำงานร่วมกัน ในองค์กร แม้ว่าผู้ปฏิบัติงานจะมีความแตกต่างในทางชนชาติ ศาสนา ความเชื่อวัฒนธรรมประเพณี ก็สามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้ในองค์กรเดียวกันแต่ต้องมีการ ผ่อนปรนหรือปรับตัวเข้าหากัน ไม่ดูถูกเหยียดหยามกัน ต้องรู้จักผ่อนปรนไม่ยึดถือในความคิดเห็นหรือความเชื่อของตนฝ่ายเดียว

ประเด็นปัญหาการทำงานร่วมกันของบุคลากรทางการแพทย์ ของโรงพยาบาล ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ปฏิบัติงานอยู่ สังเกตได้ว่า เกิดจากปัจจัยภายใน ที่มีสาเหตุของปัญหาจากการขาดความเมตตา ความสามัคคีในการปฏิบัติงานของบุคลากร ทำให้การทำงานเกิดปัญหาและข้อบกพร่องในการให้บริการ ผู้วิจัยเห็นว่าการพัฒนาองค์กร ควรที่จะพัฒนาคนให้มีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ เพราะว่าผลที่จะเกิดตามมาจากการ ประพฤติตามหลักธรรมนั้นก่อให้เกิดผลดี หลักธรรมที่ว่านี้คือ สาราณียธรรม ได้แก่ (๑) เมตตากายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรี และความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง (๒) เมตตาวจีกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง (๓) เมตตาโมกกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน (๔) สาราณโมคิ ได้มาแบ่งกันกินใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน (๕) สีลสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ (๖) ทิฏฐิสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพ รับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน^๓ อันจะส่งผลให้ (๑) ทำให้ระลึกถึงกัน สร้างสรรค์ในส่วนที่ดี (สาราณียธรรม) (๒) ทำให้เกิดความรักใคร่ปรองดองกัน (ปิยกรรม) (๓) ทำให้เกิดความรักมีสัมมาคารวะต่อกัน (ครุกรรม) (๔) ทำให้เกิดการสงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (๕) ทำให้เกิดความไม่วิวาทบาดหมางกัน (อวิวาทะ) (๖) ทำให้เกิดความพร้อมเพียงสามัคคีกัน (สามัคคียะ) (๗) ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (เอกภาวะ)

หลักสาราณียธรรม ๖ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานบุคคลได้ ทั้งในระดับผู้บริหาร ผู้ร่วมงานผู้ใต้บังคับบัญชา และผู้บังคับบัญชา จากเหตุผลและความสำคัญของปัญหาดังที่

^๓ดูรายละเอียดในพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมนุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓-๒๔.

กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีแนวความคิดที่จะทำการศึกษาแนวคิดหลักสภาราณียธรรม และนำมาประยุกต์ใช้ หลักสภาราณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดอง ในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาลโดยศึกษากรณีโรงพยาบาลบางไทร ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ให้กับการทำงานของพยาบาลให้สามารถทำงานร่วมกันอย่างสันติสุขและลดปัญหาความขัดแย้งในองค์กรได้

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ สภาพปัญหาความขัดแย้ง การปฏิบัติงานของพยาบาลงานผู้ป่วยใน โรงพยาบาลบางไทร
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักสภาราณียธรรม
- ๑.๒.๓ เพื่อประยุกต์หลักสภาราณียธรรมในการเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ อะไรคือปัญหาและสาเหตุที่เกิดขึ้นในหน่วยงาน จากการปฏิบัติงานของพยาบาลงานผู้ป่วยใน
- ๑.๓.๒ อะไรคือหลักการ วิธีการของการเสริมสร้างความปรองดอง
- ๑.๓.๓ แนวทางการเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงาน วิชาชีพพยาบาล ด้วยหลักสภาราณียธรรมนั้น ควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ **ขอบเขตด้านเนื้อหา** งานวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งศึกษากการปฏิบัติงานของบุคลากรวิชาชีพพยาบาลประจำตึกผู้ป่วยใน ของโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามหลักสภาราณียธรรม ๖ ได้แก่ เมตตาทายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคี สีสสามัญญตา และทิวฐีสามัญญตา มาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล เพื่อมุ่งเน้นวิธีการเสริมสร้างความปรองดองเชิงพุทธ

๑.๔.๒ **ขอบเขตประชากรกลุ่มเป้าหมาย** กลุ่มพยาบาลวิชาชีพงานผู้ป่วยใน และพยาบาลที่ขอย้ายออกมาแล้ว สัมภาษณ์ อย่างไม่เป็นทางการ ผู้บริหารและหัวหน้าพยาบาล ของโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๔.๓ **ขอบเขตพื้นที่** สถานที่ที่ใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้ ได้แก่อาคารของงานผู้ป่วยใน ของโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๔.๔ **ขอบเขตระยะเวลาในการศึกษา** เดือนกันยายน ๒๕๕๖ ถึงกันยายน ๒๕๕๗ รวมระยะเวลา ๑๒ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การปฏิบัติงาน หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาล ของโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามหลักสาราณียธรรม

สาราณียธรรม หมายถึง หลักธรรมสำหรับพัฒนาตนเองให้มีความเสียสละ เมตตา กรุณา และสามัคคี ๖ ประการ ในงานวิจัยนี้ได้แก่การปฏิบัติตามหลักดังต่อไปนี้^๔

๑) เมตตากายกรรม นั้นนำมาใช้ในหมู่เพื่อนฝูงและมิตรสหาย ให้เสมอกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง หลักธรรมในข้อนี้เป็นการประพฤติที่เหมาะสมที่ควร เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพแก่คนรอบข้าง เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กันเกื้อกูลกัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๒) เมตตาวจีกรรม ใช้วาจาคำพูดที่เป็นสัมมาทิวะ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่ศรัทธา และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๓) เมตตามโนกรรมมีความปรารถนาดี ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ข้อนี้ก็ เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๔) การแบ่งปันลาภทั้งหลายที่ได้มาโดยชอบธรรมให้เสมอภาคกันข้อนี้ก็ เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกันเพื่อความสามัคคีกัน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๕) รักษาศีล ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ถูกต้อนหาและทิวะครอบงำเป็นไปเพื่อการมีสมาธิเสมอกันกับเพื่อน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้ข้อนี้เป็นสาราณียธรรม ที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กันเพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๖) มีอริยทิวะ มีความเห็นไปในทางที่ถูกที่ควร ทั้งต่อหน้าและ ลับหลัง เป็นธรรมที่นำมาเพื่อความสิ้นทุกข์แก่ผู้ปฏิบัติตาม ข้อนี้ก็ เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

บุคลากร หมายถึง ข้าราชการพลเรือน พนักงานของรัฐ ลูกจ้างประจำ และลูกจ้างชั่วคราว ที่ปฏิบัติงานอยู่ที่โรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พยาบาล หมายถึง พยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานบริการผู้ป่วย ในแผนกงานผู้ป่วยในโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

^๔วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๖๔/๓๖๘.

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ จรัส ปันธิ^๕ ได้วิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานบุคคลมหาวิทยาลัยเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานบุคคลเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งนั้น เริ่มตั้งแต่การสรรหาบุคคลเข้าสู่องค์กรจนกระทั่งพ้นจากองค์กรไป ซึ่งการบริหารงานยึดหลักระบบราชการ โดยอาศัยกฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับต่างๆ มาเป็นพื้นฐานในการบริหารงานบุคคล นอกจากนี้ยังเอาระบบคุณธรรม จริยธรรม และการบริหารแบบธรรมาภิบาลมาเป็นฐานในการดำเนินงาน ยังได้ยึดหลักแห่งสังฆธรรม ตามปณิธานและภาชิตประจํามหาวิทยาลัย ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะสร้างบุคลากรทุกฝ่ายให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ อยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข มีความรัก ความเมตตา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีในหมู่คณะ มีการเรียนรู้ ฝึกฝนตนเองจนสามารถเป็นที่ยอมรับเคารพนับถือเป็นผู้ที่สามารถครองตน ครองคน และครองงานได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักสาราณียธรรม ๖ ประการของพระพุทธศาสนา กล่าวคือ เป็นการแสดงความรัก ความเมตตาต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ให้คำแนะนำ ชี้แนะในสิ่งที่ดีงาม มีความหวังดี ประารถนาดีต่อกัน ให้ความอนุเคราะห์หรือช่วยเหลือแบ่งปันกัน ยึดมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดี ตามกฎ แบบแผน วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม ตลอดถึงการมีความคิดเห็นที่เกื้อกูลกัน เป็นไปในทำนองเดียวกัน เมื่อมีข้อสงสัยหรือความไม่ชัดเจนก็นำมาปรึกษาหารือกันตลอดเวลา โดยหลักสาราณียธรรม ๖ ประการนั้น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สามารถนำมาประยุกต์ในการบริหารงานบุคคลได้เป็นอย่างดีในทุกๆระดับ ทั้งระดับผู้บริหาร ผู้บังคับบัญชาตัวเอง เพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชา ส่งผลให้การบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประสบความสำเร็จและพัฒนาโดยตลอด

๑.๖.๒ ธีรกานต์ คงด้วง^๖ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์และสังเคราะห์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในพระพุทธศาสนา” พบว่าในการสังเคราะห์หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยเฉพาะในสังคมไทยนั้น เน้นหลักธรรมหมวดอคติ ๔ เพราะสังคมไทย ขาดความสามัคคีกัน ถือฝักฝ่าย มีอคติหวาดระแวงซึ่งกันและกัน หมวดพรหมวิหาร ๔ เพราะหลายฝ่ายขาดไมตรีจิต ขาดความเมตตา ไม่เป็นกัลยาณมิตรต่อกันหมวดวจีสัจจิต ๔ เพราะสังคมไทย ใช้วจีสัจจิตในการพูดเท็จต่อกัน พูดคำหยาบ พูดจาใส่ร้าย และพูดเพ้อเจ้อ สังคมไทยส่วนใหญ่่วนวายเพราะวจีสัจจิต๔ นี้ จึงต้องแก้ด้วยวจีสัจจิต ๔ หลักสาราณียธรรม ๖ เพื่อให้สังคมสามัคคีปรองดอง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ชวนให้ระลึกถึงกันแต่ในทางที่ดี

๑.๖.๓ วนิดา ชูสังข์^๗ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา” พบว่า ภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธศาสนากล่าวถึงภาวะผู้นำ ๒ ลักษณะด้วยกัน คือ ลักษณะของธรรมราชาและลักษณะของเทวราชา หลักธรรมในพระไตรปิฎกที่

^๕จรัส ปันธิ, “วิเคราะห์การประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานบุคคลมหาวิทยาลัยเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗).

^๖ธีรกานต์ คงด้วง, “การวิเคราะห์และสังเคราะห์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^๗วนิดา ชูสังข์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

ผู้นำควรมีและควรนำไปประยุกต์ใช้ได้แก่ ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร อธิปไตย สังคหัตถุธรรม พรหมวิหารธรรม อคติ อปรีหานิยธรรมและสาราณีนัยธรรม นอกจากนี้ผู้นำต้องรู้จักใช้หลักธรรมในการ สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและผู้อื่น ในผลการศึกษายังพบว่า ผู้นำที่มีปัญหาในการบริหารงานกับ ผู้ร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากการขาดภาวะผู้นำที่ประกอบด้วยหลักธรรม ดังกล่าวเป็นประการสำคัญ

๑.๖.๔ พระมหาเอกมร ฐิตปญโญ (คงตางาม)^๔ ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสาราณีนัยธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า แนวทางในการนำหลักสาราณีนัยธรรมมาประยุกต์ใช้ในการ บริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี ควรทำงานรับ ใช้ประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย วางแผนการทำงานให้เหมาะสมเรียงลำดับความสำคัญของ ปัญหาโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อส่วนรวมเป็นสำคัญ พุฒิต่อกันเพื่อชักนำให้ประชาชนเกิด ความสามัคคีปรองดอง และเกิดความรักความเห็นใจซึ่งกันและกัน ทำงานเพื่อส่วนรวม ซื่อตรงต่อ ตนเอง ต่องาน ต่อบุคคลอื่น เว้นจากการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองและพรรคพวกไม่รับสินบน ไม่ทุจริต ให้การช่วยเหลือจัดสวัสดิการหรือแบ่งปันผลประโยชน์ต่างๆ ให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง เสมอภาคเท่าเทียมกัน บริหารงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัยในตนเอง รักษากฎระเบียบที่ตั้งไว้ เคารพความคิดเห็นของกันและกัน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหา และความ ต้องการในท้องถิ่น แสดงความคิดเห็น วิจารณ์การทำงาน และร้องทุกข์เรื่องราวต่างๆ ได้ เพื่อนำมา ปรับปรุงแก้ไขพัฒนาตนเอง และองค์กรอยู่เสมอ

๑.๖.๕ กาญจนา พิมพ์สุข^๕ ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสาราณีนัยธรรม ๖ ในการ บริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๑” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้บริหารควรส่งเสริมวัฒนธรรมที่ดี ในสถานศึกษาโดยเฉพาะการเคารพ ซึ่งกันและกัน ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกันและกัน ความสามัคคี ความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตาม ระเบียบวินัย ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สร้างขวัญและกำลังใจ การแสดงออกถึงความซื่อสัตย์ ซื่อตรงต่อหน้าที่ช่วยเหลือผู้ร่วมงานด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ในการ ทำงานร่วมกันในสถานศึกษา อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำไปปรับปรุงและพัฒนาการทำงาน ของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทราบวิธีการในการบริหารที่มีการนำ หลักการและวิธีการที่เป็นประโยชน์เข้ามาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจำเป็นต้องใช้หลักพุทธธรรม เป็นสิ่งนำทางในการกำหนดแนวทางและทิศทางในการบริหารงานเพื่อให้เกิดทั้งประสิทธิภาพและ

^๔พระมหาเอกมร ฐิตปญโญ (คงตางาม), “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลัก สาราณีนัยธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^๕กาญจนา พิมพ์สุข, “การประยุกต์ใช้หลักสาราณีนัยธรรม ๖ ในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหาร สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๑”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

ประสิทธิผลของงาน หลักสารานุกรมเป็นหลักธรรมที่สร้างความสามัคคี ประองตอง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารที่นำหลักธรรมเป็นเหตุเป็นผลธรรมที่ระลึกถึงกัน ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคีมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาองค์กร ได้แก่ การคิดดี การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม การทำความดีต่อกัน การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรม การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ หรือวินัยต่างๆ รูปแบบเดียวกัน และ การมีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกันคิดในสิ่งที่ตรงกัน รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในสังคม อันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติความมั่นคง และความเจริญก้าวหน้าทั้งหลายทั้งปวง เป็นหลักธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานพยาบาล ย่อมส่งผลให้เกิดการทำงานอย่างมีความสุขในองค์กร แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่เคยปรากฏว่ามีการกล่าวถึงการนำไปประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันอย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้สนใจที่จะศึกษาถึงหลักการใช้หลักสารานุกรม ๖ ในทางพุทธศาสนาเพื่อการประยุกต์ใช้ในเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล และนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยปัจจุบันให้เกิดผลเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนต่อไป

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาหลักสารานุกรมธรรมและ วิเคราะห์แนวคิดเรื่อง “การประยุกต์หลักสารานุกรมธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล” โดยดำเนินการศึกษาตามขั้นตอนต่อไปนี้

๑.๗.๑ ชั้นรวบรวมข้อมูล

ศึกษาและรวบรวมข้อมูลในประเด็นความขัดแย้งของพยาบาล งานผู้ป่วยในและประเด็นที่เกี่ยวกับแนวคิดในพระพุทธานุชาตจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา หรือประเด็นที่ต้องการทราบ

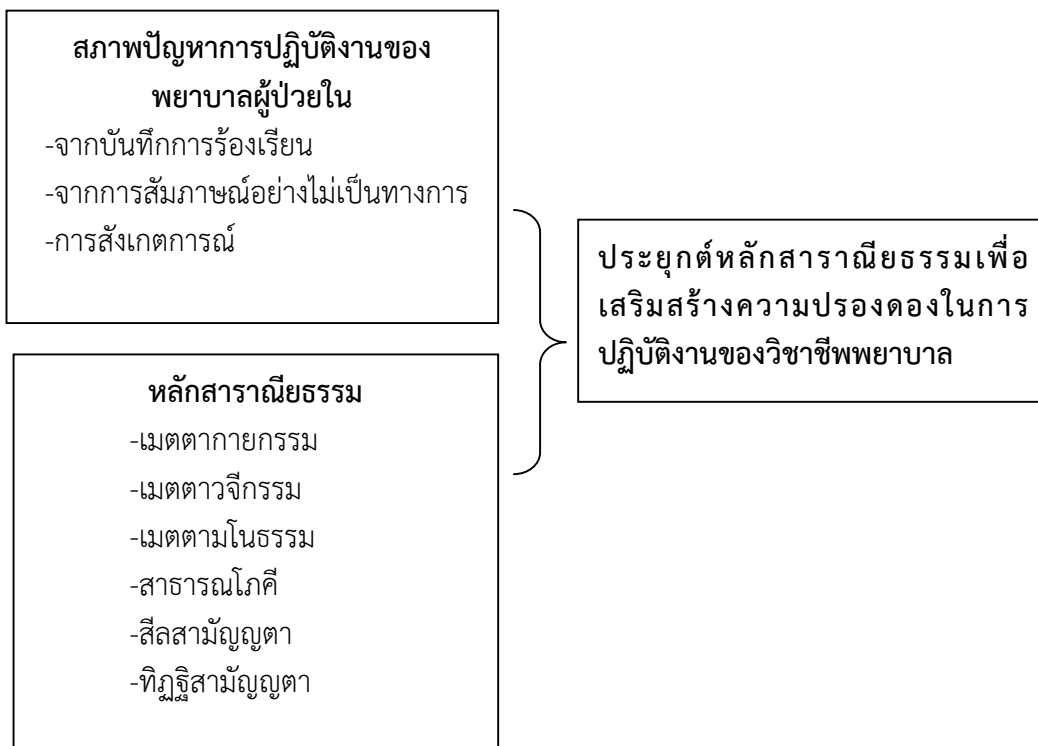
๑.๗.๒ ชั้นวิเคราะห์

นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลดังกล่าว มาศึกษาวิเคราะห์ แยกแยะ ประเด็น และอธิบายตามแนวคิดในประเด็นที่ต้องการทราบ

๑.๗.๓ ชั้นสรุป

สรุปผลจากการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา เพื่อหาข้อสรุป และนำเสนอรายงานผลการวิจัย ในรูปแบบพรรณนาต่อไป

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิที่ ๑.๑ แสดง กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๙.๑ ได้ทราบสาเหตุของความขัดแย้งของพยาบาลงานผู้ป่วยใน โรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ๑.๙.๒ ได้ทราบแนวคิด และหลักสภาราณียธรรมในพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๙.๓ ได้แนวทางการประยุกต์หลักสภาราณียธรรมในการเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาลของโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิด เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของพยาบาล

การปฏิบัติงานของพยาบาลจะมีประสิทธิภาพ เป็นที่พึงพอใจแก่ผู้รับบริการที่เจ็บป่วย และบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นผู้บริหารจะต้องรู้เกี่ยวกับกระบวนการเทคนิควิธีการและปัจจัยที่ทำให้บุคลากรด้านการพยาบาลมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน และทำงานร่วมกันเป็นทีมได้อย่างมีความสุขนั้น ควรมีปัจจัยที่มีการจูงใจในรูปแบบต่างๆ ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการปฏิบัติงาน

ประภา เพ็ญสุวรรณ ได้กล่าวในเรื่องพฤติกรรมไว้ว่า “พฤติกรรมด้านการปฏิบัติ” เป็นการใช้ความสามารถที่แสดงออกทางร่างกายและสังเกตได้การจะแสดงพฤติกรรมต่างๆออกมานั้น จะประกอบไปด้วย ความรู้ ทักษะและกระบวนการในการที่จะก่อให้เกิดเป็นพฤติกรรมนี้ต้องอาศัยเวลาและการตัดสินใจหลายขั้นตอน^๑

สมจิตต์ สุพรรณทัศน์ ได้ให้ความหมายของการปฏิบัติว่า “เป็นปฏิบัติการของสิ่งที่มีชีวิต ที่มีอยู่ภายในและภายนอกที่แสดงออกมา จะสังเกตได้หรือสังเกตไม่ได้ก็ตาม”^๒

ชม ภูมิภาค กล่าวว่า “พฤติกรรมการทำงานของแต่ละบุคคลแตกต่างกันเนื่องมาจากการได้รับการถ่ายทอดทางพันธุกรรมและด้านสิ่งแวดล้อม จากการอบรมเลี้ยงดูที่ไม่เหมือนกันมีผลทำให้ สติปัญญา สมรรถภาพทางร่างกายไม่เหมือนกัน ความสามารถในการปฏิบัติงานจึงแตกต่างกัน และทำให้ประสบผลสำเร็จแตกต่างกัน”^๓

สเตียร์ (Steer) มีความเห็นว่า “การปฏิบัติงานที่ดีของบุคคลนั้น ต้องประกอบไปด้วย เครื่องกำหนดสมรรถนะ ๓ ประการ คือ ความสามารถลักษณะเฉพาะตัวและความสนใจของบุคคล”^๔

---

^๑ประภา เพ็ญสุวรรณ, การจัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย,(กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐-๑๑.

^๒สมจิตต์ สุพรรณทัศน์, เอกสารการสอนชุดวิชาสุขศึกษาหน่วยที่๑-๗สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, (นนทบุรี: ป.สัมพันธ์พานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๕๗.

^๓ชม ภูมิภาค, การศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๑๐.

^๔Steer, The motivation of work, อังในสมรภูมิขวัญคุ้ม, “ความพึงพอใจของบุคลากร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มีต่อการจัดสวัสดิการภายในมหาวิทยาลัย”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓).

๒.๑.๒ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงาน

เซอร์เมอร์ ฮอร์น ได้กล่าวว่า การปฏิบัติงานของบุคคล มีปัจจัยที่มีอิทธิพล (Individual Performance factors) ที่ประกอบไปด้วย

๑) ลักษณะของบุคคล (Individual attributes) ได้แก่

๑.๑) เพศ อายุ เชื้อชาติ สถานะ ที่อยู่อาศัย ขนาดของครอบครัว ตลอดจนสิ่งอื่นๆ ที่คล้ายคลึงกันอีกด้วย

๑.๒) ความรู้ความสามารถ (Competency characteristics) ในการพิจารณาเลือกคนเพื่อมาปฏิบัติงานนั้น การคัดเลือกความรู้ความสามารถ เป็นสิ่งหนึ่งที่สำคัญ ความรู้ความสามารถแบ่งได้ด้านคือ ด้านกายภาพ (Physical competency) และด้านสมอง (Mental competency) ซึ่งบ่อยครั้งได้ใช้ผลการเรียนเป็นเครื่องชี้วัด ถึงแนวโน้มของความรู้ความสามารถด้านสมองและการปฏิบัติงาน

๑.๓) ลักษณะทางจิตวิทยา (Psychological characteristics) เช่นทัศนคติ การรับรู้ความต้องการและบุคลิกภาพมีอิทธิพลค่อนข้างถาวร ต่อพฤติกรรมของแต่ละบุคคลอย่างไรก็ตามความสำคัญของคุณลักษณะของบุคคลขึ้นอยู่กับธรรมชาติและความเป็นเฉพาะด้านในแต่ละงาน^๕

๒) ความพยายามในการทำงาน (Work effect)

ความพยายามซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงคุณลักษณะของบุคคลที่มีความปรารถนาที่จะปฏิบัติงาน นั่นคือต้องมีแรงจูงใจที่จะทำงาน (Motivation to work) คนที่มีแรงจูงใจในระดับสูงจะทำงานอย่างจริงจังแรงจูงใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยกำหนดความพยายามในการทำงาน

๓) การสนับสนุนจากองค์กร (Organization support)

บุคคลผู้ที่มีลักษณะตรงกับความต้องการของงาน และได้รับการจูงใจในระดับสูง อาจจะไม่เป็นผู้ปฏิบัติงานที่ดีหากได้รับการสนับสนุนที่ไม่เพียงพอจากหน่วยงานเช่นขาดเวลาที่จะทำงานงบประมาณเครื่องมือเครื่องใช้ และวัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ ขาดอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงาน ขาดการช่วยเหลือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ไม่ยืดหยุ่นสิ่งเหล่านี้ มีผลกระทบต่อผลการปฏิบัติงานของบุคคลเป็นอย่างยิ่ง^๖ ในส่วนปัจจัยที่ควรดำเนินการสนับสนุนจากองค์กรนั้นๆ ควรจะประกอบไปด้วย

^๕Steer ,The motivation of work, อ่างในสมรภูมิขวัญคุ้ม, “ความพึงพอใจของบุคลากร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มีต่อการจัดสวัสดิการภายในมหาวิทยาลัย”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓).

^๖ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, จิตวิทยาการบริหารบุคคล, (กรุงเทพมหานคร: สหมิตรออฟเซต, ๒๕๓๕), หน้า ๙๒.

๓.๑) ผู้บังคับบัญชา ซึ่งเป็นเสมือนหลักชัยในการดำเนินงานซึ่งมีภาระหน้าที่คือ เป็นผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติงาน ที่อยู่ในความรับผิดชอบ เป็นผู้ที่จะช่วยส่งเสริมสร้างให้ปริมาณคุณภาพ ของงานได้รับผลสูงสุด สอนแนะนำ การทำงานให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา การติดต่อประสานงานในองค์กร เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ เป็นผู้สั่งงาน และควบคุมงานการจัดหางบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ที่ขาดเหลือ เพิ่มเติมให้เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน การสนับสนุนการจัดหาด้านกำลังคนให้เพียงพอกับลักษณะงาน อันน่าจะส่งผลให้ความสามารถปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น

๓.๒) การมีส่วนร่วมของบุคลากรในฝ่าย อแลสแตร์ ที.ไวท์ ได้ให้ความหมายของ“การมีส่วนร่วม”ไว้ว่าการมีส่วนร่วมประกอบด้วย ๓ มิติด้วยกัน คือ

- ๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะไรควรทำและทำอย่างไร
- ๒) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนาการลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ
- ๓) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน^๗

๒.๑.๓ ขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบของพยาบาล

งานพยาบาล นอกจากจะมีหน้าที่ในการรับผิดชอบ ดูแล ให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยแล้ว ยังมีหน้าที่ประสานงาน ทีมงานพยาบาล ทีมแพทย์ และหน่วยพยาบาล ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้ป่วยได้รับการดูแลเรื่องการรักษาพยาบาลอย่างเต็มที่ งานพยาบาลจึงถูกกำหนดออกตามขอบเขตหน้าที่ตามกิจกรรมตามรายละเอียดของงานที่ทำ และหน้าที่หลักทางคลินิกของพยาบาลวิชาชีพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขอบเขตหน้าที่ตามกิจกรรม ในรายละเอียดของงานที่ทำ

๑. รวบรวมข้อมูลวิเคราะห์เพื่อวินิจฉัยปัญหาสุขภาพ และ ปัญหาทางการพยาบาลของผู้รับบริการของครอบครัว และชุมชนได้ทุกระดับ
๒. กำหนดแผนเพื่อจัดบริการพยาบาล วางแผนงาน กำหนดระบบและกระบวนการดำเนินงานนิเทศและประเมินผลงาน รวมทั้งการบริหารงานบุคคลในสายงานพยาบาล ตลอดจนการบริหารทรัพยากรในการดำเนินการพยาบาล
๓. ให้บริการพยาบาลทั่วไป และการพยาบาลเฉพาะโรค ได้ทุกระดับปัญหา และทุกระดับความรุนแรงของโรค
๔. สังเกต บันทึก สรุปรายงานอาการเปลี่ยนแปลงและปฏิกิริยาของผู้ป่วย ต่อการรักษาพยาบาล ตลอดจนความก้าวหน้าของการรักษาพยาบาล
๕. ให้การผดุงครรภ์ตามสาขาการผดุงครรภ์แผนปัจจุบัน ชั้น๑
๖. ตัดสินแก้ปัญหาด้านการพยาบาล

^๗สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗), หน้า ๒๑๑.

๗. ให้คำแนะนำเพื่อให้เกิดผลดีแก่การพยาบาลและ/หรือ แก่สุขภาพร่างกายและจิตใจของผู้รับบริการได้ทุกระดับและให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหา พยาธิสภาพการดำเนินของโรค ตลอดจนแผนการรักษาพยาบาล

๘. ตรวจร่างกายและวินิจฉัยโรคขั้นต้น ให้การพยาบาลกลุ่มอาการต่างๆ ทั้งทางด้านอายุรกรรม และศัลยกรรม ตามขอบเขตของระเบียบกระทรวงสาธารณสุข

๙. วางแผนและดำเนินการส่งเสริมสุขภาพในตำแหน่งหัวหน้าทีม ร่วมกับวิชาชีพอื่นในด้านการส่งเสริมสุขภาพชุมชน การอนามัยครอบครัว การอนามัยโรงเรียน การให้สุขศึกษา การวางแผนครอบครัว การโภชนาการและการบริการด้านสุขภาพจิต

๑๐. วางแผนและมอบหมายงาน ให้ผู้อยู่ในความรับผิดชอบ และดำเนินการป้องกันโรค โดยให้คำแนะนำแก่ผู้ป่วยและประชาชนโดยทั่วไป การให้ภูมิคุ้มกันโรค การเฝ้าระวังโรค ตลอดจนการร่วมมือในการป้องกัน และการควบคุมการแพร่กระจายเชื้อโรคในโรงพยาบาล

๑๑. ประสานงาน และดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย ให้การควบคุมดูแลเกี่ยวกับความปลอดภัยของผู้ป่วย ในการป้องกันหรือยับยั้งภาวะทุพพลภาพทางร่างกาย และพิจารณา มอบหมายให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักวิชาชีพ และติดตามดูอย่างใกล้ชิด

๑๒. ให้การนิเทศแก่เจ้าหน้าที่ พยาบาลในความรับผิดชอบ

๑๓. วิเคราะห์ปัญหาและให้ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาด้านบริการพยาบาลได้

๑๔. จัดระเบียบงาน แบ่งงาน และมอบหมายหน้าที่ให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน ภายใต้ความรับผิดชอบได้อย่างเหมาะสม

๑๕. ประเมินผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ภายใต้ความรับผิดชอบ รวมทั้งประเมินผลงานของตนเองได้ตามหลักวิทยาศาสตร์

๑๖. วางแผนป้องกันอุบัติเหตุและให้ความปลอดภัยแก่ผู้ป่วย และปฏิบัติงานในหน่วยงานรับผิดชอบ

๑๗. ร่วมวางแผนและกำหนดดำเนินการในงานสาธารณสุขมูลฐานกับบุคคลและหน่วยงานอื่นได้

๑๘. วางแผนการให้การศึกษา และอบรมฟื้นฟูด้านวิชาการ และดำเนินการสอนแก่เจ้าหน้าที่ และนักศึกษาทั้งภายในและภายนอกหน่วยงานได้

๑๙. จัดทำคู่มือและอุปกรณ์การสอน เพื่อช่วยส่งเสริมสุขภาพและปฏิบัติงานด้านการพยาบาล

๒๐. สนับสนุนและประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เช่นงานสังคมสงเคราะห์ งานชั้นสูงตรทางห้องปฏิบัติการ งานเภสัชกรรม

หน้าที่หลักทางคลินิกของพยาบาลวิชาชีพ

๑. การประเมินผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการ (Assessment)

๑.๑ ประเมินปัญหาและความต้องการของผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการอย่างถูกต้องครบถ้วนทันทีที่รับไว้ในความดูแล การติดตามเฝ้าระวังและการประเมินปัญหา/ความต้องการอย่างต่อเนื่องตลอดการดูแล จนกระทั่งจำหน่ายจากการดูแล

๑.๒ การรวบรวมข้อมูลอย่างครบถ้วนตามมาตรฐานการดูแล/การพยาบาลที่กำหนด และข้อมูลนั้นมีคุณภาพเพียงพอแก่การวินิจฉัยปัญหา การวางแผนการดูแล รวมทั้งเพียงพอต่อการประเมินผลการพยาบาล

๒. การจัดการกับอาการรบกวนต่างๆ (Symptom Distress Management) หมายถึง การช่วยเหลือจัดหรือบรรเทาอาการรบกวนต่างๆ ทั้งอาการรบกวนด้านร่างกายและจิตใจ ได้แก่ อาการที่คุกคามชีวิตและอาการคลื่นไส้อาเจียน นอนไม่หลับ วิตกกังวล กลัว เป็นต้น

๓. การดูแลความปลอดภัย (Provision for Patient Safety)

๓.๑ การจัดการให้ผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยทั้งด้านกายภาพ ชีวภาพ เคมี รังสีแสงและเสียง โดยมีเป้าหมายเพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุและการบาดเจ็บต่างๆ เช่นการพลัดตกหกล้ม การบาดเจ็บจากการผูกมัดผู้ป่วย การบาดเจ็บจากการใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ทางการแพทย์รวมทั้งการป้องกันการติดเชื้อในโรงพยาบาล

๓.๒ การจัดการดูแลอุปกรณ์เครื่องมือทางการแพทย์ และอุปกรณ์จำเป็นที่ใช้เพื่อการรักษาพยาบาลให้มีเพียงพอ พร้อมใช้ในภาวะฉุกเฉิน มีความปลอดภัยในการใช้งานกับผู้ป่วย เพื่อให้สามารถให้การดูแลรักษาผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นจากอุปกรณ์ไม่พร้อมหรือไม่ปลอดภัย

๓.๓ การจัดการ การส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ทุกระดับมีการปฏิบัติงานตามมาตรฐานหรือแนวทางที่กำหนดเพื่อป้องกันความผิดพลาดในการทำงาน

๔. การป้องกันภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้นระหว่างรักษาพยาบาล (Prevention of complication) หมายถึงกิจกรรมการพยาบาลใดๆที่เป็นไปเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนที่คาดว่าจะเกิดขึ้นกับผู้ป่วย แต่ละรายหรือแต่ละกลุ่มโรค/อาการ รวมทั้งการป้องกันภาวะแทรกซ้อนจากผลข้างเคียงของการรักษาด้วย เช่น การป้องกันอันตรายจากการให้ยาบางชนิด การให้เลือด การให้ออกซิเจน การห้ามเลือด การจำกัดการเคลื่อนไหวผู้ป่วย/อวัยวะด้วยวิธีต่างๆ เป็นต้น

๕. การให้การดูแลต่อเนื่อง หมายถึง การจัดการให้เกิดการดูแลต่อเนื่องในผู้ป่วยแต่ละราย ได้แก่ การเฝ้าระวังสังเกตอาการอย่างต่อเนื่อง การส่งต่อแผนการรักษาพยาบาล การประสานงานกับหน่วยงานหรือทีมงานที่เกี่ยวข้อง การสื่อสารเพื่อการส่งต่อผู้ป่วย ทั้งการส่งต่อภายในหน่วยงาน ระหว่างหน่วยงานในโรงพยาบาล ระหว่างโรงพยาบาล หรือหน่วยงานภายนอกโรงพยาบาล รวมทั้งการช่วยเหลือกรณีผู้ป่วยเสียชีวิตด้วย

๖. การสนับสนุนการดูแลสุขภาพตนเองของผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการและครอบครัว หมายถึง กิจกรรมการช่วยเหลือ การสื่อสารเพื่อให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ และการฝึกทักษะที่จำเป็นในการดูแลสุขภาพตนเองของผู้ป่วยเกี่ยวกับการเฝ้าระวังสังเกตอาการผิดปกติ การแก้ไขอาการเบื้องต้น การป้องกันภาวะแทรกซ้อนต่างๆ การใช้ยา การปฏิบัติตนตามแผนการรักษา การขอความช่วยเหลือด้านสุขภาพ การปฏิบัติเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ และการมาตรวจตามนัดทั้งนี้รวมถึงการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดูแลสุขภาพอื่นๆ ด้วย เช่นการอธิบายก่อนลงนามยินยอมรักษาพยาบาล หรือก่อนการส่งต่อไปยังสถานพยาบาลแห่งอื่น และการแจ้งข่าวร้ายกรณีผู้ป่วยเสียชีวิต

๗. การสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการ (Enhancement of patient satisfaction) กิจกรรมการพยาบาลบนพื้นฐานของสัมพันธภาพ และการสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ป่วย/

ผู้ให้บริการด้วยบุคลิกภาพที่เหมาะสมโดยเฉพาะเกี่ยวกับการช่วยเหลือเอาใจใส่ การให้ข้อมูลและการตอบสนองความต้องการ/ความคาดหวังของผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการอย่างเหมาะสมสมรรถนะหลักที่จำเป็นของผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์^๕

จากลักษณะในการทำงานของพยาบาลดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าจะมีรูปแบบหรือลักษณะในการทำงานกันแบบเป็นทีม ตลอด ๒๔ ชั่วโมง เพื่อให้การดูแลผู้ป่วยที่เข้ามาทำการรักษาที่ทางโรงพยาบาลบางโทร ซึ่งทางโรงพยาบาลบางโทรนั้นได้แบ่งการทำงานออกเป็น ๓ ช่วงเวลา ต่อ ๑ วันซึ่งในแต่ละช่วงเวลานั้นก็จะแบ่งช่วงละ ๘ ชั่วโมงผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันในการปฏิบัติงานนั้นจะสำเร็จและลุล่วงไปด้วยดีก็ต่อเมื่อบุคลากร มีความสามัคคี รักใคร่ปรองดองซึ่งกันและกัน แต่ที่ผ่านมามีปัญหาการกลั่นแกล้ง เกิดความขัดแย้งความบาดหมางขึ้นในแผนกนี้ ทำให้บุคลากรหลายรายเกิดความเบื่อหน่าย ถึงต้องย้ายแผนกและที่หนักกว่านั้น ก็คือการย้ายโรงพยาบาล มีผลทำให้แผนกผู้ป่วยใน ขาดบุคลากรในการทำงาน ส่งผลกระทบต่อภาพรวม

ดังนั้น ในส่วนต่อไปผู้วิจัยจึงเริ่มศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความขัดแย้งว่าคืออะไร มีเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งได้อย่างไร เพราะเหตุไร จึงต้องจัดการความขัดแย้ง และจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีอะไร และอย่างไรหลังจากนั้น ผู้วิจัยจะนำเสนอประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยว่าคืออะไร มีความเป็นมาอย่างไร นำความปลอดภัยตามหลักสากลมาจัดการความขัดแย้งได้ อย่างไร ทั้งนี้เพื่อการทำความเข้าใจ และการศึกษาวิเคราะห์ ต่อไป

๒.๒ แนวคิด เรื่องความปลอดภัยในฐานะเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง

๒.๒.๑ ความหมายของความปลอดภัย

คำว่า “ปลอดภัย” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ไม่ได้ให้ความหมายไว้โดยตรง แต่ได้ให้ความหมายของ “รอมชอม” ซึ่งเป็นคำค่อนข้างเก่า ไว้ว่า คือการปรองดองกัน, ประนีประนอมกัน, ตกลงกันด้วยการไกล่เกลี่ย, ลอมชอม หรือ ออมชอม คำว่า ประนีประนอม เป็นคำค่อนข้างนิยมใช้กันมาก ส่วนการไกล่เกลี่ยเป็นคำที่มักใช้ในวงการตุลาการหรือวงการศาล ดังที่ใช้กันในกรณีไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีเพื่อแสวงหาข้อยุติธรรมร่วมกัน^๕

สามารถ มั่งสัง ได้ให้นิยามของการปรองดอง ไว้ว่าการที่ทุกฝ่าย ซึ่งมีความขัดแย้งกัน หันเข้าหากันจะเกิดขึ้นได้สองทาง คือ

๑. เกิดจากทุกฝ่ายที่ขัดแย้งกัน พร้อมใจหันหน้าเข้าหากันเพื่อแสวงหาข้อยุติร่วมกัน
๒. เกิดจากมีคนกลางซึ่งทุกฝ่ายที่ขัดแย้งยอมรับให้เข้ามาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยเพื่อให้ทุกฝ่ายหาทางยุติข้อขัดแย้ง

การหันหน้าเข้าหากันจะเกิดจากการพร้อมใจกันเองหรือว่าเกิดจากการไกล่เกลี่ยมิใช่ประเด็นสำคัญแต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่าเมื่อหันหน้าเข้าหากันแล้วก็ปรองดองกันได้หรือไม่ผลจากการ

^๕ เมธาวิทย์ ไชยะจิตรกำจร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://plus.google.com> [๑๐ ม.ค. ๕๘].

^๕ สมบูรณ์ บุญโท, การปรองดอง: ทางออกหรือปัญหาของสังคมไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.oknation.net/blog/sainum/2010/08/17/entry-1> [๓ ม.ค. ๕๘].

ปรองดองคืออะไร เป็นประโยชน์หรือไม่ ตามคำสอนของพระพุทธศาสนา ปรองดองจะเกิดได้ต้องยึดหลักธรรมะ ๔ ประการได้แก่

๑. ทิฐีสามัญญตา คือ การมีความคิดเห็นในสิ่งเดียวกัน ตรงกัน หรือเสมอกัน
๒. สีลสามัญญตา คือ การมีศีลเสมอกัน
๓. ปรีโตโฆษะ คือ การฟังความคิดคนอื่น ไม่ถือของตนเป็นใหญ่ฝ่ายเดียว
๔. กัลยาณมิตตตา คือ มีคนดีเป็นเพื่อนคอยแนะนำอะไรถูกอะไรควรไม่ควร^{๑๐}

ในขณะที่ความเห็นของนักวิชาการตะวันตก Abu-Nimer กล่าวว่า การสร้างความปรองดองเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การลดความเกลียดชังแตกแยกและสร้างความไว้วางใจเพื่อฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งรุนแรงโดยผ่านการแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำในอดีตการยอมรับความจริงที่เกิดขึ้นการเมตตาให้อภัยตลอดจนการมองอนาคตของสังคมร่วมกัน^{๑๑}

Galtung ได้ให้ความหมายของกระบวนการสร้างความปรองดองในอีกแง่มุมคือ กระบวนการเยียวยาบาดแผลของทั้งผู้กระทำและผู้กระทำภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรงและเป็น การยุติความสัมพันธ์ด้านลบต่อกันไม่นำไปสู่ความเป็นศัตรูในหลักการแล้วบุคคลที่สามเท่านั้นที่สามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำและผู้กระทำได้ ทั้งนี้ผู้กระทำสามารถให้อภัยหรือเรียกร้องให้ผู้กระทำผิดชดใช้ได้รับการลงโทษ หรือแม้แต่การล้างแค้นสำหรับผู้กระทำผิดอาจจะยอมรับผิดหรือถูกลงโทษจากผู้กระทำก็เป็นไป^{๑๒}

ความหมายของการปรองดองนั้นมองในแง่มุมเชิงทฤษฎีก็คือกระบวนการต่างๆที่ป้องกันแก้ไขไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นมาใหม่อีกครั้งโดยการสร้างสันติภาพ หยุดยั้งวงจรความรุนแรง และสร้างประชาธิปไตยให้กลับคืนมาอีกครั้ง ในส่วนของการปฏิบัตินั้นไม่ใช่นักที่จะสามารถทำตามแนวคิดเชิงทฤษฎีของการปรองดองได้ เนื่องจากการปรองดองไม่ใช่การกระทำที่จะสามารถแยกออกจากสังคมที่มีปัญหาความขัดแย้งและรุนแรงได้ การปรองดองไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่เป็นกระบวนการขั้นตอน และวิธีการที่หลากหลาย ใช้เวลายาวนานคาดเดาไม่ได้ และต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง ในการที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคู่ขัดแย้งให้มีสันติธรรมแทนที่จะแก้แค้นกันการจัดการความทรงจำร่วมกันและสร้างการอธิบายจากมุมมองต่างๆอย่างเท่าเทียมกัน

๒.๒.๒ แนวทางการจัดการความขัดแย้งและวิธีสร้างความปรองดองตามหลักสากล

เมื่อพิจารณากระบวนการสร้างความปรองดองของตามหลักสากลแล้วสามารถแบ่งแนวทางการจัดการความขัดแย้งและวิธีสร้างความปรองดองได้เป็น ๔ ประเด็นดังนี้

- ๑) การจัดการกับเหตุแห่งความขัดแย้ง
- ๒) การค้นหาความจริงจากเหตุการณ์ที่รุนแรง

^{๑๐}สามารถ มั่งสัง,การปรองดอง:การคิดเห็นตรงข้าม, [ออนไลน์]

แหล่งที่มา:<http://www.manger.go.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9570000082152> [๓ ม.ค. ๕๘]

^{๑๑}Abu-Nimer อ่างใน วุฒิสาร ตันชัยและคณะ, “การสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ”,รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า,๒๕๕๕), หน้า ๑๘

^{๑๒}Galtung อ่างใน วุฒิสาร ตันไชยและคณะ, “การสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ”,รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า,๒๕๕๕), หน้า ๑๘

- ก) ให้อภัยกับผู้เกี่ยวข้องของละลงโทษผู้ทำผิดตามกฎหมาย
 ค) ชดเชยเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรง^{๑๓}

๒.๒.๒.๑ การจัดการกับเหตุขัดแย้ง

การจะปรองดองกันได้นั้นสังคมจะต้องเข้าใจถึงเหตุความขัดแย้งและมีกระบวนการจัดการจึงจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขความขัดแย้งนั้นให้เป็นไปอย่างยั่งยืน

๑) การพูดคุยเจรจาความขัดแย้งจะปรองดองกันได้อย่างยั่งยืนนั้นจุดเริ่มต้นคือการพูดคุยเจรจากระบวนการของการพูดคุยเจรจาต้องอาศัยเวลาเตรียมความพร้อมและดำเนินการเป็นขั้นตอนก็ตั้งแต่การพูดคุยเสวนาระหว่างกลุ่มบุคคลที่ไม่มีอำนาจโดยตรงแต่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มผู้มีอำนาจตัดสินใจโดยเริ่มพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการจนพัฒนาไปสู่การเจรจาระหว่างผู้มีอำนาจตัดสินใจอันนำไปสู่ข้อตกลงร่วมกันในท้ายที่สุด

๒) กำหนดข้อตกลงร่วมกันในสังคมภายหลังจากการเจรจาแล้วคือการแก้ไขปรับปรุงระเบียบ กฎหมาย หรือรัฐธรรมนูญเพื่อให้เกิดผลจริงในทางปฏิบัติ

๒.๒.๒.๒ การค้นหาความจริงจากเหตุการณ์ที่รุนแรง

โดยส่วนใหญ่ตามหลักสากลแล้วได้มีกระบวนการค้นหาความจริงจากเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นในรูปแบบที่คล้ายคลึงกันคือการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาโดยรัฐบาลเพื่อค้นหาความจริงโดยการสืบสวนสอบสวนหาข้อเท็จจริงของเหตุการณ์

๒.๒.๒.๓ การให้อภัยกับผู้เกี่ยวข้องของละลงโทษผู้ทำผิดตามกฎหมาย

ประเด็นการทำผิดนี้แบ่งออกเป็น๒บริบทของความขัดแย้งหลักคือการต่อสู้ระหว่างรัฐบาลกับประชาชนเพื่อเรียกร้องทางด้านเสรีภาพกับอีกบริบทคือการปะทะระหว่างรัฐบาลกับกองกำลังติดอาวุธที่มีมวลชนสนับสนุนในกรณีแรกพบว่ามักจะนำตัวผู้นำรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่รัฐมาดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมส่วนในบริบทของการปะทะต่อสู้ระหว่างรัฐบาลกับกองกำลังติดอาวุธเพื่อเป้าหมายทางการเมืองและได้รับการสนับสนุนจากมวลชนโดยทั่วไปแล้วจะมีการนิรโทษกรรมผู้กระทำผิดและปล่อยตัวนักโทษหลังจากบรรลุข้อตกลงสันติภาพระหว่างกันคดีที่ผู้กระทำผิดไม่ต้องรับโทษจะต้องเป็นเรื่องเกี่ยวกับความขัดแย้งทางการเมืองไม่ใช่การกระทำผิดที่โหดเหี้ยมร้ายแรงโดยไม่รวมถึงคดีอาญาปกติ

๒.๒.๒.๔ การชดเชยเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรง

หลังจากความขัดแย้งสงบลงและผ่านกระบวนการค้นหาความจริงมาแล้วสิ่งที่ต้องดำเนินการคือการชดเชยเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์แตกต่างกันไปตามบริบทของสถานการณ์และความขัดแย้ง สามารถเยียวยาได้๕ลักษณะดังต่อไปนี้

^{๑๓} วุฒิสภา ตันชัยและคณะ , “การสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๕), หน้า๓๖

๑) ขดเชยในรูปตัวเงินถือเป็นพื้นฐานสากลของการขดเชยนอกเสียจากรัฐบาลขาดงบประมาณและมีผู้เสียหายจำนวนมากเกินกว่ารัฐบาลจะรับผิดชอบได้

๒) ส่งเสริมคุณภาพชีวิตผ่านโครงการสร้างรายได้ให้แก่ผู้รับผลกระทบจากความรุนแรง เช่นการเข้าโครงการฝึกอาชีพและพัฒนาชุมชนให้มีรายได้และกลับคืนสู่สังคมได้

๓) การจัดการกับความทรงจำโดยการสร้างเป็นอนุสรณ์เตือนใจให้ผู้คนในสังคมระลึกถึงความสูญเสียและป้องกันมิให้ความรุนแรงในอดีตเกิดขึ้นอีก

๔) การเปิดพื้นที่เพื่อให้ผู้ได้รับผลกระทบได้ระบายความรู้สึกและประสบการณ์โดยมีคณะกรรมการความปรองดองได้รับฟังความรู้สึกผ่านสื่อมวลชนให้สังคมรับรู้โดยทั่วกัน

๕) การขอโทษเมื่อฝ่ายรัฐกระทำความรุนแรงต่อประชาชนผู้นำรัฐบาลควรได้ออกมาขอโทษผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนซึ่งสังคมโดยรวมก็ให้อภัยและพร้อมที่จะก้าวข้ามบาดแผลนั้นไปได้โดยมิได้เรียกร้องให้นำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ^{๑๔}

๒.๒.๓ แนวทางการจัดการความขัดแย้ง และวิธีสร้างความปรองดอง ถอดบทเรียน ปัญหาการเมืองในประเทศไทย

จากการศึกษาของ วุฒิสาร ตันชัยและคณะ ได้นำเสนอ ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความปรองดองกรณีปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศไทย

๑) บุคคลที่เกี่ยวข้องที่กับการเกิดความขัดแย้งต้องทบทวนบทบาทตนเองต้องแสดงความรับผิดชอบแสดงความเสียใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

๒) องค์ความรู้มีความสำคัญต่อกระบวนการปรองดองโดยเป็นองค์ความรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นเป็นรากฐานในการพัฒนาสังคมและการสร้างบรรยากาศของความปรองดอง

๓) การยึดถือหลักการประชาธิปไตย หลักนิติธรรมนิติรัฐ และธรรมาภิบาลที่แท้จริงของทุกฝ่ายและผู้แทนของประชาชนต้องยึดมั่นในการทำเพื่อประชาชนไม่ใช่คำว่า “ประชาธิปไตย” เป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรม

๔) เวลาเป็นสิ่งสำคัญต้องเข้าใจว่าการปรองดองที่ประสบผลต้องใช้เวลา

๕) ทศนคติของผู้คนที่ต้องคำนึงถึงความสนใจร่วมกัน (Mutual interest และ common interest) แทนการคิดเพียงความสนใจส่วนตัว (self-interest) และมีเมตตาธรรม (altruism) รวมถึงการไม่นำสถาบันพระมหากษัตริย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง

๖) การดำเนินการทางการเมืองซึ่งประกอบไปด้วยการจัดตั้งรัฐบาลหากต้องแก้รัฐธรรมนูญก็ควรแก้เฉพาะมาตราที่จำเป็นไม่แทรกแซงกระบวนการยุติธรรมไม่ใช่ความรุนแรงการมุ่งหาข้อยุติร่วมกันเปิดโอกาสให้กับทุกกลุ่มที่มียืนในสังคมโดยเท่าเทียมกัน จัดเวทีเสวนาหาทางออกร่วมกันเพื่อทุกฝ่ายได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและสร้างความปรองดองด้วยความจริงใจ

^{๑๔} วุฒิสาร ตันชัยและคณะ , “การสร้างความปรองดองแห่งชาติ”, รายงานวิจัย, หน้า ๔๔.

๗) กระบวนการปรองดองซึ่งประกอบด้วย

- ๗.๑) การลืมนอดีตการให้อภัยการเสียสละของผู้นำหยุดการเผชิญหน้าและยอมรับความผิด
- ๗.๒) นิรโทษกรรมค้นหาความจริงและเปิดเผยเมื่อถึงเวลา การรับผิดชอบต่อสิ่งที่ทำ
- ๗.๓) ระบบยุติธรรมผู้ที่ทำให้ความผิดตามกฎหมาย ต้องถูกลงโทษเพื่อสร้างความเชื่อมั่นไว้วางใจให้ประชาชน
- ๗.๔) การปฏิรูปเชิงโครงสร้างเพื่อที่จะทำให้ความเหลื่อมล้ำลดลงเช่นการปฏิรูปการศึกษาโดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม
- ๗.๕) การปฏิรูปสื่อให้เป็นสื่อเพื่อสังคมอย่างแท้จริง

วุฒิสภาและคณะ กล่าวว่ สาเหตุที่แนวคิดจากผู้ทรงคุณวุฒิในการสร้างความปรองดองมีความเห็นที่แตกต่างกันเนื่องมาจากแต่ละท่านมีแนวคิดในเรื่องของความขัดแย้งที่แตกต่างกันตามภูมิหลังและประสบการณ์ แต่ทุกท่านมีความกระตือรือร้นที่ต้องการเห็นประเทศไทยพัฒนาก้าวหน้าไปและเป็นสังคมสันติสุขโดยความเห็นที่แตกต่างกันทั้งหมดสามารถประมวลออกมาเป็นกระบวนการดังต่อไปนี้

กระบวนการสร้างความปรองดอง

๑) กระบวนการเจรจา

การใช้กระบวนการเจรจากรับฟังความเห็นของกันและกันเป็นวิธีการสร้างความปรองดองที่จำเป็นและควรกระทำโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างแท้จริงและต้องเป็นการเจรจากันในบรรยากาศที่แต่ละฝ่ายต่างสามารถแสดงความเห็นของตนออกมาได้อย่างเต็มที่และรู้สึกปลอดภัยทั้งนี้อาจมีคนกลางที่ทั้งสองฝ่ายให้การยอมรับผลที่ได้จากการพูดคุยดังกล่าวนี้จะนำไปสู่ข้อเสนอร่วมกันเพื่อเป็นแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติ

๒) การค้นหาความจริง

การค้นหาความจริงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเรียนรู้จากบทเรียนของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันโดยจะต้องมีการอธิบายเหตุการณ์ความรุนแรงต่างๆอย่างเป็นกลางและอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงทั้งนี้การค้นหาความจริงที่เกิดขึ้นจะต้องมาจากการรับฟังข้อเท็จจริงจากทุกฝ่าย เพื่อนำไปสู่การเยียวยาและให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย

๓) การนิรโทษกรรม

หากย้อนกลับไปมองในอดีตของประเทศไทยซึ่งมักจะมีกระบวนการนิรโทษกรรมเกิดขึ้นแทบทุกครั้งเมื่อมีความขัดแย้งทางการเมืองโดยให้เหตุผลสนับสนุนว่าการนิรโทษกรรมจะเป็นแนวทางที่ทำให้ปัญหาความขัดแย้งยุติลงได้ อย่างไรก็ตามการนิรโทษกรรมเป็นประเด็นที่มีความละเอียดอ่อน ในรายละเอียดของการนิรโทษกรรมก็มีความแตกต่างกันโดยบางส่วนเห็นว่าควรจะมี

การนิรโทษกรรมเฉพาะผู้ที่ทำความผิดในกรณีที่มีเหตุจูงใจมาจากเรื่องการเมืองโดยดเว้นความผิดในคดีอาญาอีกบางส่วนมองว่าจะต้องนิรโทษกรรมให้หมดทุกคนที่ทำความผิดในช่วงเวลาตั้งแต่การรัฐประหารเป็นต้นมาเนื่องจากเป็นการยากที่จะแบ่งแยกว่าการกระทำใด ไม่ได้มีมูลเหตุจูงใจมาจากปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองทั้งนี้ทุกฝ่ายมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการนิรโทษกรรมจะต้องเกิดจากกระบวนการที่ทุกฝ่ายยอมรับและไม่เป็นการเพิ่มความขัดแย้ง

๔) การนำหลักนิติธรรมกลับคืนมา

ทุกฝ่ายจะมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการยึดหลักนิติธรรมเป็นสิ่งสำคัญแต่ความหมายของคำว่า "หลักนิติธรรม" ของแต่ละฝ่ายนั้นยังมีความแตกต่างกันอยู่มากบางฝ่ายมองว่าการรัฐประหารเป็นการทำลายหลักนิติธรรมบางฝ่ายมองว่าการใช้อำนาจรัฐโดยปราศจากการตรวจสอบเป็นการทำลายหลักนิติธรรมบางฝ่ายมองว่าการทำรัฐประหารเป็นสิ่งที่ไม่ชอบตามหลักนิติธรรมบางความเห็นที่เสนอว่า กระบวนการยุติธรรมของไทยควรได้รับการพิจารณาทบทวนเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองซึ่งมีบางท่านเสนอให้มีการพิจารณาคดีเป็นสามระดับเช่นเดียวกับการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมเพื่อให้การตัดสินมีความรัดกุมและรอบคอบมากยิ่งขึ้น^{๑๕}

ดังนั้นการสร้างความปลอดภัยให้เกิดขึ้นในสังคมให้ได้อย่างแท้จริงนั้นจะต้องเริ่มต้นจากความร่วมมือของทุกฝ่ายอย่างแท้จริงหยุดการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างเต็มที่เพื่อให้กลายเป็นการสร้างเงื่อนไขความขัดแย้งให้ทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกฝ่ายควรตระหนักว่าการยอมสละผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศชาติเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อสะท้อนให้เห็นปัญหาการขาดความปลอดภัยที่ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของพยาบาล ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาสภาพปัญหาการปฏิบัติงานของงานพยาบาลในโรงพยาบาลบางไทรโดยมีรายละเอียด ดังนี้

๒.๓ บริบท สภาพปัญหาในการปฏิบัติงานของพยาบาลงานผู้ป่วยใน โรงพยาบาลบางไทร

๒.๓.๑ ลักษณะทั่วไปของโรงพยาบาล

(๑) ด้านกายภาพและการให้บริการประชาชน

โรงพยาบาลบางไทรเป็นโรงพยาบาลชุมชนระดับอำเภอ ขนาด ๓๐ เตียงให้บริการแบบผสมผสาน ๔ มิติ คือ ส่งเสริมสุขภาพ ตรวจรักษาโรคทั่วไป ป้องกันโรคและฟื้นฟูสุขภาพ มีบริการแพทย์แผนไทย ให้บริการทุกวัน ผู้รับบริการผู้ป่วยนอกเฉลี่ยวันละ ๒๕๐ ราย ผู้รับบริการส่วนใหญ่เป็นผู้ป่วยโรคเรื้อรัง โรงพยาบาลมีบริการส่งตรวจพิเศษกับองค์กรภายนอกเช่นการตรวจเลือด การเอ็กซเรย์คอมพิวเตอร์ มีระบบการส่งต่อมายังสถานพยาบาลที่มีศักยภาพสูงกว่า มีเครือข่ายในการ

^{๑๕} วุฒิสภา ตันชัยและคณะ, “การสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ”, รายงานวิจัย, หน้า ๑๒๓-๑๒๙.

ทำงานในชุมชน มีการประสานงานกับองค์กรภายนอกต่างๆในท้องถิ่นเช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล เทศบาล ติดตามปัญหาโรคติดต่อทางระบาดวิทยาในชุมชนได้แก่ โรคไข้เลือดออก วัณโรค โรคติดต่อเชื้อทางเดินอาหาร โรคเอดส์ สุขภาพจิตและยาเสพติด เป็นต้น

(๒) ด้านการแบ่งกลุ่มงาน

การจำแนกกลุ่มงาน มีทั้งหมด ๘ กลุ่มงานประกอบด้วยกลุ่มงานแพทย์ กลุ่มการพยาบาล ทันตกรรม เภสัชกรรม เทคนิคบริการ กายภาพบำบัด แพทย์แผนไทยเวชปฏิบัติครอบครัว รวมบุคลากรทั้งสิ้น ๑๑๕ คนแต่ละกลุ่มงานมีบุคลากรไม่เท่ากันกลุ่มการพยาบาลมีจำนวนผู้ปฏิบัติงานมากที่สุดคือ ๖๑ คน ในกลุ่มการพยาบาลยังแบ่งออกเป็นงานต่างๆ อีก ๗ งาน คือ งานผู้ป่วยนอก งานผู้ป่วยใน งานอุบัติเหตุและฉุกเฉิน งานห้องคลอด งานห้องผ่าตัด งานซีกฟอกและจ่ายกลาง งานสุขภาพจิตและจิตเวช

การจำแนกกลุ่มบุคลากรพร้อมจำนวนในแต่ละกลุ่ม: เป็นกลุ่มข้าราชการ จำนวน ๖๕ คน พนักงานราชการ ๑คน ลูกจ้างประจำ ๗ คน ลูกจ้างชั่วคราว ๓๙ คน ลูกจ้างรายคาบ ๓ คน

ระดับการศึกษา:ปริญญาตรีขึ้นไป ๖๓คน อนุปริญญา ๑๕คน ต่ำกว่าอนุปริญญา๓๗ คน

ผู้ปฏิบัติงานภายใต้การกำกับดูแล: ผู้ปฏิบัติงานอยู่ภายใต้การกำกับดูแลหัวหน้าหน่วยงาน หัวหน้าหน่วยงานปฏิบัติงานภายใต้การกำกับดูแลหัวหน้ากลุ่มงาน หัวหน้ากลุ่มงานปฏิบัติงานภายใต้การกำกับดูแลของผู้อำนวยการ

(๓) ด้านวิสัยทัศน์พันธกิจองค์กร

วิสัยทัศน์ (vision): เป็นเครือข่ายที่บริการมาตรฐาน บริหารธรรมาภิบาล ผู้รับบริการพึงพอใจ

พันธกิจ (mission):

- ๑) พัฒนาระบบบริการอย่างมีคุณภาพ
- ๒) พัฒนาเครือข่ายให้เข้มแข็ง
- ๓) พัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

(๔) ด้านสิ่งแวดล้อม

กลุ่มประชากร เป็น ชุมชนชนบท อาชีพที่สำคัญมีอาชีพด้านการเกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ ข้อมูลเศรษฐกิจอำเภอบางไทร อาชีพหลัก ทำนา รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมและทั่วไป ทำสวนผลไม้ อาชีพเสริม ปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ ประมง รับจ้างในกลุ่มส่งเสริมอาชีพต่างๆ ข้อมูลสังคมอำเภอบางไทร โรงเรียน ๒๙ แห่ง เป็นโรงเรียนมัธยม ๑ แห่ง โรงเรียน ขยายโอกาส ๑๐ แห่ง โรงเรียนเอกชน ๒ แห่ง วัดในอำเภอบางไทร ๓๙ แห่ง นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่

อาคารสถานที่ที่สำคัญ:อาคารแบ่งเป็น ๕ อาคาร ประกอบด้วย อาคารผู้ป่วยนอก อาคารผู้ป่วยใน อาคารผู้ป่วยพิเศษ อาคารกายภาพบำบัด

เทคโนโลยีและอุปกรณ์ที่สำคัญ:เทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์ ใช้ระบบ lanและ wireless และใช้เทคโนโลยีสารสนเทศโดยใช้โปรแกรม HosXP , โปรแกรม RMC

อุปกรณ์ทางการแพทย์: Anesthetic machine , EKG , Vacuum/ Suction , Infant Warmer , defibrillator , Patient Monitor, Ultrasound , เครื่อง x-ray ทัวไป และ x-ray ฟัน, เครื่องมือทางกายภาพบำบัด

อุปกรณ์เครื่องกำเนิดไฟฟ้า, เครื่อง laboratory , เครื่องอบแก๊สฆ่าเชื้อโรค,

(๕) ด้านการให้บริการ

ให้บริการทั่วไปในกลุ่มผู้ป่วย/ผู้รับบริการที่สำคัญและความต้องการ: จำแนกผู้ป่วย/ผู้รับผลงานเป็นกลุ่มต่างๆดังนี้

๑. กลุ่มผู้ป่วยที่มาใช้บริการที่โรงพยาบาลทั้งผู้ป่วยนอกผู้ป่วยในผู้ป่วยอุบัติเหตุฉุกเฉินและการคลอดบุตร

๒. กลุ่มผู้ป่วยที่รับบริการในเครือข่าย

๓. กลุ่มประชาชนทั่วไปในชุมชนในเขตรับผิดชอบตำบลบางไทรและเครือข่าย กลุ่มผู้ป่วยและผู้รับผลงานที่โรงพยาบาลจะมุ่งเน้นหรือใส่ใจเป็นพิเศษ เช่นกลุ่มผู้ป่วย โรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง โรคเบาหวาน และ โรคความดันโลหิตสูง โรคหลอดเลือดสมองตีบหรืออุดตัน

ให้บริการเฉพาะในกลุ่มผู้ป่วย

๑. ผู้ป่วยติดเชื้อ HIV อย่างครบวงจร และลงสู่ชุมชนจนเป็นชุมชนเข้มแข็งในการลดการรังเกียจผู้ติดเชื้อ และได้รับรางวัลระดับประเทศ

๒. ผู้ป่วยอ้วน มีคลินิก DPAC ในโรงพยาบาลบางไทร และเป็นศูนย์การเรียนรู้องค์กรต้นแบบไร้พุง

เครือข่ายบริการ: คู่ความร่วมมือที่สำคัญและบทบาท:

๑. โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา มีบทบาทในเรื่องผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการ การขอเลือด การตรวจพิเศษ CT Scan, Ultrasound ผลการตรวจรักษา case refer การส่งอ่านฟิล์ม

๒. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ มีบทบาทในเรื่องผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการที่ถูกต้อง

๓. บริษัทขนส่งสิ่งของติดเชื้อ มีบทบาทในเรื่องผลการกำจัดขยะติดเชื้อของโรงพยาบาล

๔. บริษัท ยา วัสดุการแพทย์และพัสดุ มีบทบาทในเรื่องยา วัสดุการแพทย์และพัสดุที่ได้คุณภาพ

๕. โรงเรียน มีบทบาทในเรื่อง การปรับพฤติกรรมสุขภาพ การป้องกันแก้ไขปัญหา ยาเสพติด การให้ความรู้เรื่อง AIDS อนามัยโรงเรียน งานทันตกรรม

๖. องค์กรท้องถิ่น มีบทบาทในเรื่อง ประสานงานเรื่องงบประมาณและการดำเนินงานด้านส่งเสริมสุขภาพ

๗. สถานีตำรวจ มีบทบาทในเรื่อง ความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัย

๘. ที่ว่าการอำเภอ มีบทบาทในเรื่อง งานความมั่นคง และงานการป้องกันและแก้ไขปัญหาผู้เสพยาเสพติด

การให้บริการร่วมกับหน่วยงานพันธมิตร:

๑. สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ
๒. สำนักงานประกันสังคม
๓. กรมบัญชีกลางข้าราชการพลเรือน
๔. พ.ร.บ. ผู้ประสบภัยจากรถ

(๖) ด้านการพัฒนาบุคลากร

การฝึกอบรมหรือเป็นสถาบันสมทบในการฝึกอบรม:

๑. นักศึกษาแพทย์ปี Extern จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๒. นักศึกษาพยาบาลจากมหาวิทยาลัยมหิดล โรงพยาบาลศิริราชพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี และวิทยาลัยพยาบาลนนทบุรี
๓. พยาบาลหลักสูตรเวชปฏิบัติครอบครัวและชุมชน จากคณะพยาบาลศาสตร์ศิริราชพยาบาล
๔. นักศึกษางานกายภาพบำบัด มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติมหาวิทาลัยรังสิต

(๗) ความคาดหวังของบุคลากร

เจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาล มีความต้องการด้านสวัสดิการ และการส่งเสริมสุขภาพ ความคาดหวังของประชาชนแบ่งเป็นกลุ่มๆดังนี้

๑. ชุมชน มีความคาดหวังดังนี้
  - ต้องการให้มีบริการตรวจรักษาในชุมชน
  - ต้องการให้มีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในชุมชน ต้องการให้ควบคุมโรคระบาด เช่น ไข้ทรายอะเบท พันสารเคมีฆ่ายุง
๒. โรงเรียน มีความคาดหวังดังนี้
  - ต้องการให้ไปทำกิจกรรมกับผู้นำนักเรียน - ต้องการให้ไปให้ความรู้เรื่องเพศสัมพันธ์ (โรงเรียนมัธยม)
  - ต้องการได้รับความรู้เรื่องการเอดส์ , การให้ความรู้เสพติด
  - ต้องการส่งเด็กมาเป็นจิตอาสา
๓. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความคาดหวังดังนี้
  - ต้องการให้ช่วยวางแผนการดูแลสุขภาพประชาชนในชุมชน
  - ต้องการให้ช่วยออกหน่วยบริการตรวจสุขภาพประชาชนช่วงเทศกาลหรือเมื่อมีกิจกรรมของ อบต.
๔. วัดมีความคาดหวังดังนี้
  - ต้องการได้ช่องทางด่วนสำหรับพระภิกษุ
  - ต้องการได้เตียงนอนที่เป็นสัดส่วนเมื่อต้องนอนโรงพยาบาล

๒.๓.๒ ปัญหาของพยาบาลผู้ปฏิบัติงาน งานผู้ป่วยใน

ในการทำงานให้บริการแก่ผู้ป่วยจำนวนมาก พยาบาลไม่สามารถทำงานตามลำพังคนเดียวได้ และเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ป่วย และเพื่อคุณภาพของหน่วยงานดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นแล้วนั้นการทำงานของพยาบาลจึงจำเป็นต้องทำงานเป็นทีม จะเห็นได้ว่าการจัดรูปแบบหรือลักษณะการทำงานเป็นทีม ๆ ละ ๓-๔ คนซึ่งต้องใช้ความเอื้อเพื่อความเมตตา ที่ดีต่อกัน จำเป็นต้องพูดคุยสื่อสารที่ดีต่อกัน จึงจะทำให้ทำงานมีประสิทธิภาพ องค์กรและสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แต่ในการปรากฏการทำงานของพยาบาลผู้ป่วยในกลับพบว่า มีพยาบาลที่ขอลาออก ทำเรื่องย้าย หรือเมื่อย้ายมาแล้วก็ไม่สามารถอยู่ได้นาน เนื่องจากปัญหาการทำงานกับเพื่อนร่วมงาน พยาบาลด้วยกัน ซึ่งผู้วิจัยในฐานะผู้ปฏิบัติงานพยาบาลได้สังเกตและเห็นปัญหาเหล่านี้ และได้ร่วมพูดคุยสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่พยาบาลที่ทำเรื่องขอย้ายหรือลาออก เพื่อต้องการทราบปัญหาการทำงานที่แท้จริงซึ่งจะเป็นข้อมูลในการแก้ปัญหาการทำงานร่วมกันได้ต่อไป ประเด็นจากการสัมภาษณ์พูดคุยกับบุคคลที่เกี่ยวข้องและการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม พบว่า สาเหตุของปัญหาการปฏิบัติงานของพยาบาลงานผู้ป่วยในมี ดังนี้

(๑) สาเหตุจากการใช้วาจาต่อกันหลังเพื่อนร่วมงาน

จากการสอบถามพยาบาลท่านหนึ่งซึ่งเคยปฏิบัติหน้าที่ในงานผู้ป่วยใน เล่าว่าตนเองถูกองค์กรให้สังกัดอยู่งานผู้ป่วยใน แรกเริ่มการทำงานก็ไม่พบปัญหามากนัก แต่เมื่อร่วมงานไปสักระยะหนึ่งก็พบว่า เมื่อตนเองทำงานผิดพลาดในขณะที่ทำงานร่วมกันในฐานะรุ่นพี่ก็ไม่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำ แต่พอกลับหลังกลับไปเล่าให้คนอื่นฟัง และเมื่อตนมารู้ก็ทำให้รู้สึกไม่ดี ยิ่งต่อมากุศลนี้มีพรรคพวกมาสนับสนุน

(๒) สาเหตุจากการไม่เคารพกันและกัน

กรณีพยาบาลผู้หนึ่งเล่าว่า ตอนตนเองทำงานก็ให้ความเคารพรุ่นพี่ แต่ตอนนี้มองพยาบาลรุ่นหลังไม่ได้ให้เกียรติตน เหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นด้วยการใช้วาจาแรงๆ ต่อกัน จนลุกลามไปถึงการแสดงออกต่อกันที่ไม่ดี กระทั่งถึงการสั่งงาน เพราะบุคคลเหล่านี้เริ่มมีสมรรถพรรคพวกก็จะรวมตัวกัน ทำให้คนในกลุ่มไม่กล้ารับงานที่ตนมอบหมาย ทำให้ตนเองรู้สึกอึดอัด ไม่สบายใจ การแสดงออกด้วยการขีดขาดงานหรือคำสั่งเป็นสิ่งที่ตนเองรับไม่ได้ เมื่อเรียนให้หัวหน้าฟังกลับไม่ได้รับการวินิจฉัย เป็นเหตุให้ตนต้องขอย้ายออกเพราะไม่อยากทนอยู่ในสภาพแวดล้อมท่ามกลางคนไม่ดี

(๓) สาเหตุจากการแสดงออกทางการกระทำที่ไม่ดี

กรณีนี้ มีปัญหากับเพื่อนร่วมงานและเพื่อนร่วมงานพาลไม่พูดด้วย ซึ่งทำให้ตนรู้สึกอึดอัด ไม่สบายใจ หากตนโทรศัพท์เพื่อติดต่อกันแต่ถ้าคู่กรณีรับสายก็จะไม่พูดสายตอบกลับให้คนอื่นมาพูดแทน นอกจากนี้ยังแสดงท่าทีอาการใส่ที่บอกถึงความไม่ชอบเราต่อหน้าเพื่อนร่วมงานคนอื่น ดังนั้นทำให้ตนเองรู้สึกอึดอัด ไม่สบายใจเพราะงานที่ทำนั้นต้องอาศัยความร่วมมือต่อกันซึ่งส่งผลต่อการให้การดูแลผู้ป่วย ตนจึงเลือกที่จะออกมาจากหน่วยงานนั้นเสียเอง

(๔) สาเหตุจากการพบกระทบกระทั่งเปรียบเทียบ

พยาบาลผู้หนึ่งเล่าว่า น้องที่ทำงานด้วยมีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนพยาบาลที่จบมาในรุ่นเดียวกัน ชอบพูดจากระแหนะกระแหนะ ด้วยเหตุเพราะพยาบาลผู้นี้สอบผ่านใบประกอบวิชาชีพได้ก่อนจึงเป็นให้เกิดความอิจฉา นอกจากนี้ พฤติกรรมของพยาบาลผู้นี้ยังมีพฤติกรรมการลักขโมยของเพื่อนพยาบาลอีกท่านหนึ่งจนถึงขั้นแจ้งความ แต่กาลกลับว่าภายหลังทั้งสองก็สนิทสนมกัน ตั้งเป็นกลุ่มที่สร้างปัญหาให้กับเพื่อนพยาบาลท่านอื่นๆ และสร้างอิทธิพลให้ผู้อื่นเกิดความเกรงกลัวที่จะถูกกลั่นแกล้ง พยาบาลกลุ่มนี้มีพฤติกรรมที่ค่อนข้างไม่ปกติในทัศนคติของตน

จากกรณีปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ปัญหาการปฏิบัติงานของพยาบาลงานผู้ป่วยใน โรงพยาบาลบางไทร มีมูลเหตุเกิดขึ้นจากกลุ่มบุคคลหนึ่งซึ่งมีพฤติกรรมที่ทำให้เพื่อนพยาบาลเกิดความขัดแย้ง และขาดความปรองดองต่อกันในการทำงาน พบว่า ประเด็นความความขัดแย้งในด้านต่างๆ ดังนี้

ประเด็นขัดแย้งที่เกิดจาก ข้อเท็จจริง หรือข้อมูล เนื่องจากบุคคลในกลุ่มพยายามที่จะบิดเบือนข้อมูล หรือข้อเท็จจริง หรือมีวาระซ่อนเร้นเกี่ยวกับการนำเสนอข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะ หรือทำให้อีกฝ่ายได้รับความพ่ายแพ้

ประเด็นขัดแย้งที่เกิดจากความสัมพันธ์ (Conflict of Relationship) เนื่องจากบุคคลในกลุ่มขาดการปฏิสัมพันธ์ที่ดีในลักษณะต่าง ๆ เช่น การพบปะพูดคุย หรือทำกิจกรรมร่วมกัน มีพฤติกรรม หรือการแสดงออกที่ในเชิงลบเนื่อง ๆ อันทำให้ผู้อื่นไม่สามารถที่จะยอมรับพฤติกรรมดังกล่าวได้

ประเด็นขัดแย้งที่เกิดจากคุณค่ามีกลุ่มบุคคลที่มีภูมิหลัง ที่แตกต่างกันทางด้านความสามารถทางการศึกษามาตั้งแต่สมัยเรียนพยาบาล เพราะมีผู้สอบใบประกอบวิชาชีพผ่าน และมาปฏิบัติงาน เหมือนปกติโดยทั่วไป กับกลุ่มบุคคลที่สอบใบประกอบวิชาชีพไม่ผ่านในครั้งแรกและมาปฏิบัติงานทำให้ได้รับความไว้วางใจ และสิทธิต่างๆลดลง ต้องรอเวลาบรรจุเข้ารับราชการ จนกว่าจะสอบผ่านเสียก่อน ความรู้สึกด้อยในคุณค่า ของตัวเอง ทำให้รู้สึกไม่ติดต่อกับพวกแรกที่ได้รับบรรจุก่อน

ประเด็นความขัดแย้งดังกล่าว จึงทำให้บรรยากาศทำงานของพยาบาลผู้ป่วยใน ขาดความปรองดองต่อกัน และส่งผลกระทบต่อจิตใจของพยาบาลผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งมีความเครียดจากการรับมือกับผู้ป่วยและจากหน่วยการแพทย์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ดังนั้นผลกระทบจากการขาดความปรองดองในการทำงานของพยาบาลผู้ป่วยใน กล่าวคือ

ผลกระทบต่อการทำงาน

เพราะงานพยาบาลผู้ป่วยในเป็นงานที่หนักและต้องดูแลคนไข้ตลอดเวลา ประกอบกับรายละเอียดการรักษาที่แยกอาการและปัญหาของโรค การเตรียมงานของพยาบาลผู้ป่วยในจึงต้องอาศัยการเกื้อกูล อนุเคราะห์ต่อกันและกัน แต่ถ้าหากในกลุ่มงานขาดความปรองดองเอื้อเฟื้อ การประสานงานและส่งต่อมอบงานย่อมมีปัญหา เพราะขาดการพูดคุย สื่อสารที่ดีต่อกัน นอกจากนี้การแสดงออกทางพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น สีหน้า ท่าทาง ซึ่งสะท้อนอารมณ์ของผู้ปฏิบัติ ย่อมทำให้

คนไข้สามารถรับรู้ได้ทำให้บรรยากาศในการรักษาพยาบาลไม่น่ารื่นรมย์ อีกทั้งหากไม่มีความปรองดองเป็นพื้นฐาน ก็จะทำให้ปัญหาลุกลามไปถึงการแบ่งพรรค แบ่งพวก และการกลั่นแกล้งในงาน รวมทั้งทำให้งานไม่สามารถสำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมาย ทั้งนี้การที่บรรยากาศการทำงานไม่ดี จะส่งผลกระทบต่อผู้ปฏิบัติ ทำให้เกิดความเครียดจนเมื่อเกินขีดความอดทน ฝ่ายที่ทนไม่ได้ก็ต้องพ่ายแพ้ลาออกไป จึงยิ่งสร้างความฮึกเหิมกับกลุ่มที่ใช้การแสดงออกรุนแรงกับผู้อื่นทั้งทางกาย และวาจา โดยมีใจที่เป็นอกุศลทำให้แสดงออกเช่นนั้น แต่อย่างไรก็ตาม

ผู้วิจัยเห็นว่า ผลกระทบจากปัญหาดังกล่าว หากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการประสานจัดการปัญหามองเห็นประเด็นปัญหาการขาดความปรองดองในการปฏิบัติงานของพยาบาลดังกล่าวเป็นเรื่องสำคัญ และจะใช้ประโยชน์จากปัญหานี้ในการทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีพื้นที่ระบายความขัดแย้ง ความขัดข้องในใจตน และเปิดพื้นที่ให้แลกเปลี่ยนความรู้สึกร่วมกัน จะสามารถพลิกปัญหาให้เป็นทางออกที่สร้างสรรค์ เพราะการเปิดใจให้แสดงความรู้สึกร่วมกันจะช่วยแต่ละฝ่ายเกิดความรู้สึกที่เห็นใจซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การสร้างความสำเร็จที่ปรองดองในการทำงานแต่ในขณะเดียวกันในด้านลบมีผลทำให้เกิดความสับสนไม่เป็นระเบียบและยุ่งเหยิงกับระบบงานและสิ้นเปลืองทั้งความพยายามและทรัพยากรในการจัดการแก้ไขหากปล่อยให้ยืดเยื้ออาจเป็นอันตรายต่อหน่วยงานและทำให้เกิดความเหนื่อยหน่ายสำหรับบุคลากรที่เกี่ยวข้องนอกจากนั้นความขัดแย้งทำให้เกิดความเสื่อมโทรมความขัดแย้งที่ได้รับการแก้ไขไม่ถูกต้องอาจทำให้สมาชิกในองค์กรเกิดความรู้สึกเครียดเหนื่อยหน่าย หมดกำลังใจ ท้อแท้ส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กรไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ทำให้ผลผลิตขององค์กรลดลง

ผลกระทบของหน่วยงานหรือองค์กร

ความขัดแย้งของบุคลากร ในหน่วยงานผู้ป่วยใน มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก กันเป็นกลุ่มไม่พูดจากัน ในระหว่างบุคคล ทั้งในหน่วยงานนี้ และ คนในหน่วยงานนี้ กับหน่วยงานอื่น ในงานที่มีความจำเป็นต้องพูด ต้องสื่อสาร ก็ไม่พูด ไม่ได้ข้อมูลที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน ทำให้งานบริการมีความไม่คล่องตัว ผู้ร่วมงานที่เกี่ยวข้อง มีความอึดอัดใจ และไม่มีความสุขในการทำงานหลายคนต้องย้ายออกจากหน่วยงานขาดบุคลากรในหน่วยงาน หากคนย้ายเข้ามาได้ยาก เป็นผลให้บุคลากรที่ทำงานอยู่เดิมต้องมีภาระหน้าที่งานที่มากขึ้น การทำงานนอกเหนือเวลางาน เพราะองค์กรขาดบุคลากรมาเสริม อันจะส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความเหนื่อยล้ากลายเป็นปัญหาที่สะสมและจะมองหางานอื่นที่สบายกว่าเดิม

จากกรณีปัญหาการขาดความปรองดองของพยาบาลงานผู้ป่วยใน ผู้วิจัยเห็นว่า ปัญหาทุกอย่างจุดเริ่มต้นคือ ตัวคน ซึ่งต้องประสานสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์ต่อผู้อื่น ทั้งเพื่อนในอาชีพ ผู้ป่วย และฝ่ายที่เกี่ยวข้อง หากบรรยากาศเพื่อนร่วมงานไม่ดีต่อกัน ขาดความรักใคร่ปรองดองต่อกันแล้ว ย่อมไม่เกิดสันติสุขในการทำงาน ซึ่งจากการศึกษาที่ผ่านมาแนวทางการอยู่ร่วมกันด้วยความรักและสามัคคีปรองดองด้วยหลักสาราณียธรรม ๖ ตามหลักพระพุทธศาสนา จะเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหา นี้ ดังนั้นในบทต่อไป ผู้วิจัยจะได้นำเสนอการประยุกต์ใช้สาราณียธรรมเพื่อการเสริมสร้างความปรองดอง โดยใช้ปัญหางานพยาบาลผู้ป่วยใน โรงพยาบาลบางไทร เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์และนำเสนอ

๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีความขัดแย้ง

๒.๔.๑) ความหมายของความขัดแย้ง

ความขัดแย้งตามความหมายของ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน คำว่า “ขัดแย้ง” ประกอบด้วยคำสองคำกล่าวคือ “ขัด” ซึ่งหมายถึงการไม่ทำตาม ฝ่าฝืน ขืนไว้^{๑๖} และ “แย้ง” หมายถึง ไม่ตรงหรือลงรอยเดียวกัน ต้านไว้ ทานไว้^{๑๗}

ฉะนั้น จึงสรุปได้ว่า “ขัดแย้ง” นั้นหมายถึงการที่บุคคลทั้งสองฝ่ายไม่ลงรอยกัน^{๑๘} จึงพยายามที่จะต้านทานฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ตนเองมีความคิด หรือการกระทำที่ “ไม่สอดคล้อง” หรือ “ไม่สมนัย” กับบุคคล หรือกลุ่มบุคคลอื่นในครอบครัว หรือสังคม

อรุณ รักธรรม ได้ให้ความเห็นว่าความขัดแย้ง เกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงเกี่ยวกับว่าพวกเขาต้องมีส่วนในทรัพยากรที่จำกัดหรือพวกเขามีความแตกต่างในด้านสถานภาพ เป้าหมาย ค่านิยม หรือการรับรู้ ทศนคติ ความเชื่อ ซึ่งต่างกันและไม่เห็นพ้องต้องกันระหว่างสมาชิกหรือกลุ่มขององค์กรสองคนหรือมากกว่า^{๑๙}

อุทัย หิรัญโต ได้ให้ความหมายว่า ความขัดแย้ง หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลฝ่ายตรงข้ามปะทะหรือทำลายกัน อันเกิดจากการไม่ลงรอยกัน ในแง่ของความคิด ผลประโยชน์ หรือวิถีชีวิตที่เข้ากันไม่ได้^{๒๐}

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้ให้ความเห็นต่อประวัติศาสตร์ที่เคยมีความขัดแย้งไว้ว่า “ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ไม่เคยว่างเว้นจากความขัดแย้ง มนุษย์ถือกำเนิดมาที่มีความแตกต่างกัน มาแต่พันธุกรรม หรือสภาพแวดล้อมทางสังคม”^{๒๑} แต่ก็เสนอมุมมองความขัดแย้งในแง่บวกว่า “ความขัดแย้ง มักเป็นพลังแห่งชีวิต (Elan Vital) ของมนุษย์ เพราะมักโน้มนำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ อันยังประโยชน์แก่สังคมมนุษย์”^{๒๒}

ฉันทนา บรรพศิริโชติ มองความขัดแย้งในแนวคิดเชิง “รัฐศาสตร์” และ “สังคมวิทยา” ไว้ว่า^{๒๓} “หมายถึง ภาวะที่กลุ่มต่างๆ แข่งขันกันเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่ขาดแคลน ความเข้ากัน

^{๑๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗๖.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๑๗.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๖.

^{๑๙} อรุณ รักธรรม, ความขัดแย้งในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาเฉพาะระดับเขต. เอกสารอัดสำเนา เย็บเล่ม, สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.

^{๒๐} อุทัย หิรัญโต, หลักสังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๖๓.

^{๒๑} ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, สันติทฤษฎี/วิถีวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๓๖.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖.

^{๒๓} ฉันทนา บรรพศิริโชติ, “ความขัดแย้งในสังคมไทย: ช่องว่างของการรับรู้และความเข้าใจ”, ใน ความขัดแย้งในสังคมไทยยุควิกฤติเศรษฐกิจ, พัชรี สีโรรส บรรณาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คบไฟ, ๒๕๕๒), หน้า ๓๒.

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาจะมีที่มาจากกลุ่มต่างๆจัดตั้งเป็นองค์กรเช่นกลุ่มสหภาพแรงงานเพื่อความเสมอภาพ เป็นต้น

คริสเบิร์ก(Kriesberg) ให้ความเห็นว่า “ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันของอำนาจเป็นลักษณะสำคัญที่สุดของความขัดแย้ง” เพราะ “ระดับของอำนาจที่แตกต่างกันเป็นผลให้คู่กรณีเริ่มตระหนักถึงความแตกต่างกัน” และ “ยิ่งทำให้มีการแสวงหาวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งความมีอำนาจ” เขาได้เสนอทางออก

ซามูเอล ฮันติงตัน(Samuel Huntington) นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันได้นำเสนอแนวคิดเรื่อง “การปะทะกันของอารยธรรม” (The Clash of Civilizations)^{๒๙}ไว้ว่า “รากเหง้าของความขัดแย้งในโลกยุคใหม่ที่สำคัญที่สุดจะเกิดมาจากพื้นฐานทางวัฒนธรรมจะไม่ใช่อุดมการณ์หรือเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานอีกแล้ว” ตัวอย่างเช่น “ความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกกับวัฒนธรรมอิสลาม” และผลจากการทำนายของเขานั้นได้ทำให้เกิด “เหตุการณ์ ๑๑ กันยายน ๒๐๐๑” และ “สงครามอัฟกานิสถานกับสงครามอิรัก” ดังกล่าว

จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งมีสาเหตุปัจจัยหลายอย่าง แต่อย่างไรก็ตามต้นเหตุแห่งความขัดแย้งมีเพียง ๒ สาเหตุ ดังนี้

๒.๔.๒) สาเหตุของความขัดแย้ง

จากแนวคิดที่หลากหลายได้นำเสนอไปแล้วนั้น สามารถสรุปถึงสาเหตุของความขัดแย้งออกเป็นกลุ่มได้ดังนี้

๑. ปัจจัยภายในที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งเนื่องจาก

- ๑.๑ เป็นสัญชาตญาณและพฤติกรรมปกติของมนุษย์
- ๑.๒ เกิดจากความต้องการที่แตกต่างกัน
- ๑.๓ เกิดจากอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน
- ๑.๔ เกิดจากค่านิยมความเชื่อ

๒. ปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งเนื่องจาก

- ๒.๑ เกิดจาก ชาติพันธุ์ วัฒนธรรมประเพณีและการนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน
- ๒.๒ เกิดจากความอยุติธรรม การไม่เท่าเทียมกันในด้านเศรษฐกิจและสังคม
- ๒.๓ เกิดจากโครงสร้างสังคม
- ๒.๔ เกิดจากข้อมูลข่าวสารหรือการสื่อสารที่ไร้ประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุปแล้ว “เหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง” มีตัวแปรใน ๒ มิติหลักๆด้วยกัน กล่าวคือตัวแปรภายในและตัวแปรภายนอกซึ่งตัวแปรภายในนั้นมุ่งเน้นไปที่ “กิเลส” และพฤติกรรมอันเป็นดั้งเดิมหรือเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์และตัวแปรภายนอก ที่มุ่งเน้นไปที่ปัจจัยภายนอกอันได้แก่สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม อำนาจและพฤติกรรมต่างๆ ที่มนุษย์ได้แสดงออกมา

^{๒๙}ดูรายละเอียดในวารสาร Foreign Affairs ฉบับ Summer 1993 [ออนไลน์], แหล่งที่มา, <http://www.zmag.org/terrorframe.htm> 221144release date CPMPWBContents P. Member P>.[๓ ม.ค. ๕๘].

ซึ่งปัญหาความขัดแย้งนั้น สามารถทำให้เบาคลาย หรืออาจสลายไปได้ หากสังคมนั้นๆ เกิดความ
สามัคคีปรองดอง ดังนั้น ความปรองดองจึงเป็นเครื่องมือหรือวิถีทางที่จะนำไปสู่การสลายความขัดแย้ง
ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

บทที่ ๓

หลักสาราณียธรรม

ในการปฏิบัติงานหรือหน้าที่ใดๆ ความสามัคคีปรองดอง นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้หน่วยงานเกิดความรักความสามัคคีต่อกัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมะทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าหลักสาราณียธรรม ในบทนี้ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความหมาย หลักคำสอนเรื่องสาราณียธรรม ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เพื่อเป็นแนวทางในการลดความขัดแย้ง การเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองในหมู่คณะทำงาน โดยมีรายละเอียดดังนี้

๓.๑ ความหมายของหลักสาราณียธรรม

เมื่อมนุษย์ต้องอาศัยอยู่ร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เหตุของความขัดแย้งหรือการกระทบกระทั่งกันย่อมเกิดขึ้น ส่วนหนึ่งเพราะเหตุแห่งการไม่ระมัดระวังกิริยาอาการที่จะสร้างความไม่พอใจต่อคนอื่น ในทางพระพุทธศาสนานั้นมีหลักธรรมที่สามารถป้องกันความขัดแย้งและนอกจากนั้นยังสร้างความปรองดองหรือความสามัคคีอีกด้วยหลักธรรมที่กล่าวถึง คือหลักสาราณียธรรมในคัมภีร์พระไตรปิฎกได้ให้ความหมายของสาราณียธรรม^๑ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม^๒ และพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์^๓ ได้ให้ความหมาย สาราณียธรรม คือ ธรรมที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน, ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี, หลักการอยู่ร่วมกัน ทำให้มีความเคารพกัน ช่วยเหลือกัน และสามัคคีพร้อมเพรียงกัน

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ) อธิบายไว้ว่า สาราณียธรรม คือ ธรรมะที่จะนำใจของบุคคลให้ระลึกถึงกัน ผูกผันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจ

พระมหาธรรมวัด อริยธมโม (ยศขุน) ได้ให้ความหมาย สาราณียธรรม ในแง่ของหลักรัฐศาสตร์ หมายถึง หลักธรรมที่จะทำให้ประชาชนภายในชาติอยู่ด้วยความสามัคคี ทำให้ประเทศชาติเป็นเอกภาพ เป็นหน้าที่หรือปฏิบัติที่ประชาชนควรปฏิบัติต่อกันในสังคม^๔

ในอรรถกถาทุติยสาราณียสูตรท่านได้ขยายความรายละเอียดของความหมายไว้เพิ่มเติม ดังนี้ สาราณียธรรมชื่อว่า ปิยกรณา เพราะกระทำผู้ที่บำเพ็ญธรรมเหล่านั้นให้บริบูรณ์ ให้เป็นที่รักของเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย, ชื่อว่าครุกรณาเพราะกระทำให้เป็นผู้นำเคารพ, บทว่า สงคหยา ได้แก่

^๑วิ.ป.(ไทย) ๘/๒๗๑/๓๖๑, ม.มู(ไทย) ๑๒/๔๙๒/๕๓๑, ม.อ.(ไทย) ๑๔/๕๔/๖๕, อ.ทสก.(ไทย) ๒๔/๕๐/๑๐๖.

^๒พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๐๐.

^๓พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๓๗-๔๓๘.

^๔พระมหาธรรมวัด อริยธมโม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้าบทคัดย่อ.

เพื่อประโยชน์แก่การสงเคราะห์, บทว่า อวิวาทาย ได้แก่เพื่อประโยชน์แก่การไม่ทำการวิวาทกัน, บทว่า สามคคิยา ได้แก่ เพื่อประโยชน์แก่ความสามัคคี, บทว่า เอกิกาวาย ได้แก่เพื่อประโยชน์แก่ความเป็นอันเดียวกัน, บทว่า สวตตุนติ ได้แก่ยอมเป็นไปคือเป็นไปทั่ว^๕ จากนัยยะดังกล่าว จึงสรุปความหมายเพิ่มเติมได้ว่า สาราณียธรรม หลักการกระทำที่บำเพ็ญธรรมทำให้บริบูรณ์ ทำให้เป็นที่รักของเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย กระทำให้เป็นผู้นำเคารพ เป็นประโยชน์แก่การสงเคราะห์ การไม่ทำการวิวาทกัน เพื่อประโยชน์แก่ความสามัคคี เพื่อประโยชน์แก่ความเป็นอันเดียวกัน

จากการให้ความหมายของหลาย ๆ ท่าน พร้อมทั้งในอรรถกถาจารย์ สรุปได้ว่า ความหมายของสาราณียธรรม หมายถึง คุณ คือ เป็นสาราณียะ ทำให้เป็นที่ระลึกถึงเป็น ปิยกรณ ทำให้เป็นที่รัก เป็น ครุกรณ ทำให้เป็นที่ระลึกเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ความกลมกลืนเข้าหากันเพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^๖ เป็นธรรมที่เป็นหลักการประพฤติปฏิบัติต่อกันในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม เป็นหมู่เป็นคณะ อันจะนำมาซึ่งการยึดเหนี่ยวสามัคคี ทำให้เกิดความรักใคร่ปรองดอง และทำให้ระลึกถึงคุณความดี น้ำใจที่มีต่อกัน นำพาให้หมู่ชนหรือสังคมนั้นมีความเป็นปึกแผ่นเป็นเอกภาพ

๓.๒ ความสำคัญของหลักสาราณียธรรม

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาพบว่า สาราณียธรรมมี ๖ ประการ มีความสำคัญดังปรากฏในภณทนต์สูตรที่พระองค์ตรัสด้วยเหตุแห่งความบาดหมางไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ในทิศใด ภิกษุทั้งหลายเกิดความบาดหมางกัน ทะเลาะ วิวาทกัน ใช้หอกคือปากทิ่มแทงกันอยู่ ทิศนี้ แม้เพียงคิดก็ไม่เป็นที่สำราญแก่เราไม่จำเป็นต้องพูดถึงการไป ส่วนในทิศใด ภิกษุทั้งหลายพร้อมเพรียงกัน ชื่นชมกัน ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ มองกันด้วยนัยน์ตาที่เปี่ยมด้วยความรักอยู่ ทิศนี้ แม้ไปเยือนก็เป็นที่ยำราญแก่เรา ไม่จำเป็นต้องพูดถึงการคิดในเรื่องนี้^๗

๓.๓ มูลเหตุที่มาของสาราณียธรรม

๓.๓.๑ มูลเหตุที่มาของสาราณียธรรม

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พระวินัยปิฎกและพระสุตตันตปิฎก ได้ระบุเรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆ อันเป็นเหตุที่มาของคำสอนแห่งสาราณียธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่ทำให้ระลึกถึงกัน พระพุทธเจ้าทรงนำมาแสดงสั่งสอนพระภิกษุสงฆ์ เมื่อหมู่สงฆ์เกิดปัญหา การทะเลาะวิวาท อย่างกรณีของภิกษุโกสัมพี ความว่า

“พวกภิกษุ ไม่ปรารถนาปรับความเข้าใจกัน ไม่ทำความปรองดองกัน ไม่ปรารถนาความปรองดองกัน”^๘ พระพุทธองค์ทรงวินิจฉัยโดยการตั้งคำถามกับภิกษุเหล่านั้นว่า ขณะที่เกิดเหตุ

^๕ ่อง.ฉก. (ไทย) ๓/๒๘๒/๕๓๖-๕๔๗.

^๖ ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

^๗ ่อง.ทก. (ไทย) ๒๐/๑๒๕/๓๗๑-๓๗๓.

^๘ ม.ม.(ไทย) ๑๒/๔๙๐/๕๒๙.

ทะเลาะวิวาทนั้น “เธอทั้งหลายได้ตั้งมั่นเมตตาทายกรรม ตั้งมั่นเมตตาวจีกรรมและตั้งมั่นเมตตานิกรกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังบ้างหรือไม่” ภิกษุเหล่านั้นตอบปฏิเสธ มิได้กระทำด้วยความตั้งมั่นดังกล่าว พระพุทธเจ้าจึงชี้ให้เห็นว่า ก็เพราะเหตุที่ภิกษุไม่ตั้งมั่นในเมตตาต่อกันทางกาย วาจา ใจ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง จึงเป็นเหตุให้ทะเลาะ เบาะแว้งกัน ทำร้ายกัน ด้วยวาจา เป็นการกระทำที่ไม่ก่อเกิดประโยชน์ ทำให้เกิดความทุกข์

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวถึงหลักธรรม สาราณียธรรม ๖ ไว้ว่า สาราณียธรรม เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ๖ อย่าง คือทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อการไม่ทะเลาะวิวาทกัน เพื่อความสามัคคีปรองดองกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมีดังนี้^๔

๑. เมตตาทายกรรม นั้นนำมาใช้ในหมู่เพื่อนฝูงและมิตรสหาย ให้เสมอกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง หลักธรรมในข้อนี้เป็นการประพฤติที่เหมาะสมสมควร เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพแก่คนรอบข้าง เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กันเกื้อกูลกัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๒. เมตตาวจีกรรม ใช้วาจาคำพูดที่เป็นสัมมาทิวี ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่ศรัทธา และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๓. เมตตานิกรกรรมมีความปรารถนาดี ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ข้อนี้ก็เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๔. การแบ่งปันลาภทั้งหลายที่ได้มาโดยชอบธรรม ให้เสมอภาคกันข้อนี้ ก็เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๕. รักษาศีล ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ถูกต้อนหาและทิวีฐิครอบงำ เป็นไปเพื่อการมีสมาธิเสมอกันกับเพื่อน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ข้อนี้ก็เป็นสาราณียธรรม ที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กันเพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๖. มีอริยทิวีฐิ มีความเห็นไปในทางที่ถูกที่ควร ทั้งต่อหน้าและ ลับหลัง เป็นธรรมที่นำมาเพื่อความสันทุกข์แก่ผู้ปฏิบัติตาม ข้อนี้ก็เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๓.๔ องค์ประกอบของหลักสาราณียธรรม

สาราณียธรรม คือ หลักธรรมสำหรับพัฒนาตนเองให้มีความเสียสละ เมตตากรุณา กตัญญูกตเวทิต และสามัคคี ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นหน้าที่หรือข้อปฏิบัติที่ประชาชนควรปฏิบัติต่อผู้อื่นในสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบไปด้วยหลัก ๖ ประการด้วยกัน คือ

^๔วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๔/๓๖๘.

๑) จะต้องมีเมตตาทายกรรม คือ การแสดงออกถึงความเมตตาทางกายแก่เพื่อนในสังคมเดียวกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยเหลือกิจธุระของหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) จะต้องมีเมตตาวจีกรรม คือ การแสดงออกถึงความเมตตาปรารถนาดีต่อกันทางวาจา ต่อเพื่อนร่วมสังคมประเทศชาติเดียวกัน เช่น การช่วยบอกสิ่งที่เป็นประโยชน์ แนะนำสั่งสอนตักเตือน ในทางที่ถูกที่ควรด้วยความปรารถนาดี กล่าววาจาสุภาพ เป็นประโยชน์ อ่อนหวานทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓) จะต้องมีเมตตา मनกรรม คือ การตั้งจิตเมตตาปรารถนาดีต่อกันกับเพื่อนร่วมสังคมร่วมหมู่คณะเดียวกัน มีจิตปรารถนาดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง คิดทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน มองกันในแง่ดี ไม่มีความระแวงสงสัยซึ่งกันและกัน

๔) สาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งปันเฉลี่ยเจือจาน แม้ว่าจะเป็นสิ่งของเล็กน้อยแต่เป็นสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม ก็ไม่ควรหวงไว้แต่ผู้เดียว นำมาให้ได้มีส่วนร่วมบริโภคใช้สอยร่วมกัน

๕) ศีลสามัญญตา คือ จะต้องมศีล มีความประพฤติเสมอเหมือนกับบุคคลที่ร่วมในสังคมหมู่เดียวกัน ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะ เคารพกฎเกณฑ์ระเบียบของสังคม

๖) ทิฏฐิสามัญญตา คือ จะต้องมีความเห็นที่ตรงเสมอเหมือนกับผู้อื่นในสังคมเดียวกัน มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการที่จะนำไปสู่การขจัดปัญหา มิใช่เป็นความเห็นที่ก่อให้เกิดปัญหา ต้องยอมรับความคิดเห็นของคนหมู่มากแม้จะไม่ถูกใจก็ตาม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)^{๑๐} อธิบายในรายละเอียดเพิ่มเติมว่า สาราณียธรรม คือ การแสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง, การช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง, การตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน, การแบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน, การมีความประพฤติสุจริตตรงตามรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ, การเคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน

๓.๕ ประเภทของสาราณียธรรม

หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคี ที่กล่าวไว้ในพุทธศาสนาเถรวาท ในแง่ที่จะทำให้ประชาชนภายในชาติ และสังคมอยู่กันด้วยความสามัคคี กลมเกลียว ทำให้เป็นเอกภาพนั้น เรียกว่า

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๕๑), หน้า ๒๓๓-๒๓๔.

หลักสารานียธรรม^{๑๑} หากจัดการประพฤติปฏิบัติของผู้คนในสังคมไทยโดยแยกเป็นเพศบรรพชิตและฆราวาสแล้ว ก็ได้สารานียธรรม ๖ ประการ ใน ๒ ลักษณะ ดังนี้

๑) สารานียธรรม ๖ ประการสำหรับบรรพชิต ได้แก่

- ๑.๑) เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง
- ๑.๒) เข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง
- ๑.๓) เข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง
- ๑.๔) แบ่งปันลาภทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรม แม้โดยที่สุด
 บิณฑบาต ย่อมบริโภคร่วมกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีล
- ๑.๕) เป็นผู้มีศีลไม่ขาด ไม่ทะเลาะ ไม่ต่าง ไม่พรัอย เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ
 เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
- ๑.๖) มีทิฐิอันเป็นอริยะ เป็นเครื่องนำออก นำออกไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ
 แก่ผู้กระทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง^{๑๒}

๒) สารานียธรรม ๖ ประการสำหรับฆราวาส ได้แก่

ในสารานียสูตรที่ ๒ นี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงองค์ประกอบของธรรมะอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกันหรือการรู้จักสามัคคี ดังคำโบราณว่า “อยู่ให้เขาสบายใจ ไปให้เขาคิดถึง” ได้แก่

- ๒.๑) การมีพฤติกรรมทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา (เมตตากายกรรม) ได้แก่ การกระทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
- ๒.๒) การมีพฤติกรรมทางวาจาที่ประกอบด้วยเมตตา (เมตตาวจีกรรม) ได้แก่ การพูดด้วยเมตตา คือ กล่าวแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี และแสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง
- ๒.๓) การมีพฤติกรรมทางใจที่ประกอบด้วยเมตตา (เมตตามโนกรรม) ได้แก่ การคิดถึงต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน
- ๒.๔) การแบ่งปันเฉลี่ยลาภที่ได้มาโดยชอบ (สาธารณโภคี) ได้แก่ การได้วัตถุสิ่งของมาแล้วแบ่งกันกินแบ่งกันใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน
- ๒.๕) การประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีศีลที่บริสุทธิ์เสมอกับเพื่อนพรหมจรรย์ (ศีลสามัญญตา) ได้แก่ การประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริต ดิงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ
- ๒.๖) การพัฒนาตนให้มีทิฐิที่เป็นไปเพื่อความพ้นทุกข์ เสมอกับเพื่อนพรหมจรรย์ (ทิฐิสามัญญตา) ได้แก่ การพยายามปรับความคิดเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพ รับฟังความคิดเห็นกันมี

^{๑๑}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

^{๑๒}อง.ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๒๘๒/๒๖๗.

ความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงาม หรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน^{๑๓}

๓.๖ แนวคิดเกี่ยวกับหลักสารานียธรรมในมุมมองของนักวิชาการ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ“ธรรมนุญชีวิต”ว่า หลักการอยู่ร่วมกันที่เรียกว่า สารานียธรรม ๖ (ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน) ๖ ประการ คือ

๑. เมตตาทายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ชุมชน ด้วยความช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวจีกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. เมตตาโมกกรรม ติดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔. สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินกันใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๕. สีลสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖. ทัฐฐีสามัญญตา ปรับตัวให้เข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกันมีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน^{๑๔}

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา^{๑๕} ได้กล่าวไว้ในหนังสือปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์ ว่าสารานียธรรมแปลว่า ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หมายถึง คุณธรรมที่ทำให้คนเราไม่เห็นแก่ตัวเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เข้าใจคนอื่นมากขึ้น สารานียธรรม มี ๖ คือ

๑. เมตตาทายกรรม คือ ทำต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง ทำสิ่งใดก็ทำด้วยความปรารถนาต่อกัน เช่น แสดงไมตรีและหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการร่วมชุมชนโดย ช่วยเหลือธุระต่างๆ ด้วยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวจีกรรม คือ พูดกันด้วยเมตตา หมายถึง จะพูดอะไรก็พูดด้วยความปรารถนาดีต่อกันเช่น แนะนำ สั่งสอนตักเตือนกันด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพ พูดจริงไม่พูดเพื่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองฝ่ายเดียว

๓. เมตตาโมกกรรม คือ ติดต่อกันด้วยเมตตา หมายถึงจะคิดอะไรก็คิดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่นตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี

^{๑๓} อัง.ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๒๘๓/๒๖๗-๒๖๘.

^{๑๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมนุญชีวิต**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ การศาสนา สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓-๒๔.

^{๑๕} ทองหล่อ วงษ์ธรรมา , **ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: โอ เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์ ๒๕๓๘), หน้า ๒๙๔- ๒๙๕.

๔. สาธารณโภคี คือ แบ่งปันสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม หมายถึง แบ่งปันลาภที่ร่วมกันหา ร่วมกันทำโดยยุติธรรม แม้สิ่งของที่ได้มาจะน้อย แต่ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั้งถึงกัน นั่นคือ การร่วมสุข ร่วมทุกข์กัน

๕. สีสสามัญญตา คือ มีความประพาสเสมอกัน หมายถึง ประพาสสุจริตดีงาม เหมือนๆกัน มีระเบียบวินัยเป็นแบบเดียวกัน ไม่ประพาสให้เป็นที่รังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖. ทิฏฐิสามัญญตา คือมีความเสมอกันทางความคิดหมายถึงปรับความคิดความเห็น ให้มีเหตุมีผลถูกต้องเหมือนๆ กัน นั่นคือ การเคารพเหตุผล ยึดหลักความดีงามเป็น อุดมคติอย่าง เดียวกัน

กล่าวโดยสรุปก็คือ การตั้งเมตตาทายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง การตั้งเมตตาจริกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือช่วยบอกแจ้ง สิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจา สุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง การตั้งเมตตาโมกกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้ม แจ่มใสต่อการได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียวนำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วม ใช้สอย บริโภคทั่วกัน ข้อนี้ใช้อุปปฏิวัตโภคี ก็ได้ การมีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ มีความประพาสสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นผู้ร่าเริงเกียจของหมู่คณะ การมีทิฏฐิสามัญญตาเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา

๓.๗ บทบาทสาราณียธรรมกับการเสริมสร้างความปรองดอง

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตญาณ) ได้ให้แง่คิดเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรมกับการเสริมสร้างความปรองดองไว้ว่า ตามสัญญาตญาณของคนที่อยู่ร่วมกันนั้น ยังปรารถนาความรัก ความอบอุ่นความปลอดภัย ต้องการสิ่งที่พึงพานักอาศัย ต้องการได้มีการพักผ่อนหย่อนใจ ต้องการให้มีสันตนาการ ในด้านต่างๆ ซึ่งเป็นลักษณะความเรียกร้อง ความต้องการตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต ในทางพระพุทธศาสนา กลุ่มพุทธบริษัททั้งฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิต เมื่อมาอยู่ร่วมกันในวัฒนธรรมของชาวพุทธแล้ว จำเป็นที่จะต้องอยู่ด้วยความมีคุณธรรม เป็นจุดกลางทางความคิดที่มาพบกันโดยการปลุกฝังให้เกิดความรักความเคารพต่อกัน ซึ่งความรัก ความเคารพต่อกันนั้น เป็นผลซึ่งจะเกิดขึ้น อาจจากการแสดงความมีน้ำใจ คือ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ เมื่อมีความรักความเคารพต่อกัน ให้การสงเคราะห์ อนุเคราะห์ต่อกันแล้ว การทะเลาะวิวาทกันก็จะไม่เกิดขึ้นความสามัคคีซึ่งเป็นผลที่พึงปรารถนาของหมู่คณะ ไม่ว่าจะยุคใด สมัยใดก็จะบังเกิดขึ้น จากนั้นเอกภาพ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางกิจกรรม ทางผลประโยชน์ ทางการศึกษา การประพฤติปฏิบัติ ก็จะบังเกิดขึ้นติดตามมา เหล่านี้เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน แต่ในขณะเดียวกัน สิ่งที่ดีงามเหล่านี้เป็นผลรวมยอดซึ่งกัน

และกัน โดยการสร้างเหตุเฉพาะในที่นี้ทรงแสดงว่า เป็นสาราณียธรรม คือ ธรรมะที่จะนำใจของบุคคลให้ระลึกถึงกัน ผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจ ประกอบด้วย ๖ ประการ คือ

๑) เมตตากายกรรม จะทำอะไรก็ให้ทำด้วยเมตตา ได้แก่ การแสดงความมีน้ำใจช่วยเหลือ ขวนขวายในกิจการงานต่างๆ ที่ควรของเพื่อนภิกษุสามเณรของเพื่อนอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย ไม่ว่าจะป็นต่อหน้าหรือลับหลังก็ตาม

๒) เมตตาวจีกรรม จะพูดอะไรก็ประกอบด้วยเมตตา ได้แก่ การพูดวาจาที่เป็นคำสัตย์ คำจริง คำสมานสามัคคี กระซิบสามัคคี พูดแต่คำไพเราะอ่อนหวาน และคำที่มีประโยชน์นั้นเป็นคำที่มีพื้นฐานมาจากเมตตา ต่อคนที่ตนพูดด้วยและคนที่พูดถึง พูดต่อหน้าอย่างไรลับหลังก็ต้องพูดอย่างนั้น ลับหลังอย่างไร ต่อหน้าก็พูดอย่างนั้น

๓) เมตตามโนกรรม จะคิดอะไรก็คิดกันด้วยเมตตา ได้แก่ การตั้งความรู้สึกในคนและสัตว์ทั้งหลายว่า ชีวิตแต่ละชีวิตไม่ต้องการความทุกข์ แต่ต้องการความสุข ฉันทิเพราะ ฉะนั้น ขอให้บุคคลนั้นๆ ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนกันไม่ประทุษร้ายกัน ให้แต่ละคนอยู่ดีมีสุขตามสมควรแก่ฐานะของตน เมื่อจะคิดถึงใครก็ตามไม่ได้จำเพาะเจาะจงว่า เป็นภิกษุสามเณรเท่านั้น ให้คิดถึงกันด้วยเมตตา เพราะพร้อมที่จะแสดงออกทางกาย ทางวาจา ทั้งต่อหน้าและลับหลังบุคคลเหล่านั้น

๔) การแบ่งปันลาภที่ตนได้มาในทางที่ชอบธรรม ให้แก่เพื่อนภิกษุสามเณร ไม่หวังไว้บริโภคเฉพาะเพียงผู้เดียว คือ หลักการอยู่ร่วมกันของพระภิกษุสามเณรนั้น ต้องเลี้ยงชีพด้วยลำแข้งของตัวเอง เทียวภิกษาจารบิณฑบาตอาหารจากชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธา เป็นการได้อาหารมาในทางที่ชอบธรรม แต่ว่าการได้ปัจจัย ๔ นั้น คนเรามีวาสนาบารมีไม่เหมือนกัน บางคนได้มากจนเหลือกินเหลือใช้ บางคนได้น้อยจนไม่ค่อยพอกินพอใช้ เพราะฉะนั้น คนที่ได้ลาภผลมาในทางที่ชอบมาก จึงต้องแสดงออกซึ่งทางกายกรรม ทางวจีกรรม ที่สะท้อนมาจากใจ ด้วยการเอื้อเฟื้อแบ่งปันเป็นการสงเคราะห์ อนุเคราะห์ เฉลี่ยความสุขให้แก่กันและกัน

๕) การรักษาศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนภิกษุสามเณรอื่นๆ ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของผู้อื่น คือ การอยู่ร่วมกันของพระภิกษุ สามเณรนั้น ค่อนข้างจะอาภรรพ์ แม้จะงไปบ้างจะเชื่อไปบ้าง แต่ถ้าไม่มีปัญหาเรื่องการประพฤติปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นที่ยอมรับนับถือของผู้ที่เกี่ยวข้องกัน แม้จะเป็นเพื่อนรักร่วมใจกัน ถ้าคนหนึ่งละเมิดศีลที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้จะกลายเป็นที่รังเกียจดูหมิ่นของเพื่อนภิกษุสามเณรด้วยกัน การอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขที่ประสงค์จะเกิดขึ้นไม่ได้ ดังนั้น จึงต้องพยายามปฏิบัติตนให้ถูกต้องตรงตามหลักของศีลที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ โดยให้มองว่า ข้อนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้อย่างไร ใครปฏิบัติถูกต้องตรงหลักที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ก็ปฏิบัติไปตามเขา ทำให้เกิดเป็นความเรียบร้อยสวยงามขึ้นที่พระพุทธเจ้าทรงเรียกว่า สังฆโสภโณ คือ หมู่คณะที่งดงาม

๖) การมีความเห็นร่วมกันกับเพื่อนภิกษุสามเณรอื่นๆ ไม่วิวาทกับใครๆ เพราะมีความเห็นผิดกัน เรื่องของความเห็นนั้น ในฐานะของภิกษุในพระพุทธศาสนา ถ้าเป็นความเห็นเกี่ยวกับวินัย ก็ต้องเอาวินัยเป็นมาตรการกำหนดตัดสินว่า ความเห็นของใครถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมะก็ตรวจสอบเทียบเคียง สอบทานหลักธรรมะว่า ข้อนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างไร แล้วก็หาจุดกลางทางความคิดมาพบกัน แต่บางอย่างเป็นเรื่องของกิจการงาน หรือแม้แต่เรื่อง

ความเห็นทั่วไป อาจจะมีความขัดแย้งในหลักการและวิธีการบางอย่าง แต่เราสามารถประสพผล เช่นเดียวกันได้ ก็ต้องประนีประนอมกัน ไม่ก่อเหตุทะเลาะวิวาท เพราะเหตุว่า ความเห็นขัดแย้งกัน เว้นไว้แต่บุคคลนั้นมีความเห็นขัดแย้งกับพระธรรมวินัย ซึ่งภิกษุสามเณรรู้ห้วงโยในพระพุทธศาสนา จะต้องถือเป็นภาระหน้าที่ที่จะขจัดปรับวาทเหล่านั้น ให้ยุติลงด้วยความเรียบร้อย^{๑๖}

ยังมีข้อน่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งก็คือว่า ในทางปฏิบัติหลักสาราณียธรรม จะเริ่มต้นด้วยข้อที่ ๖ คือ ทิฏฐิสามัญญตา คือการปรับความคิดเห็นให้ลงรอยแบบเดียวกันว่า เราทั้งผองเป็นพี่น้องกัน มีพ่อหลวงคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์เดียวกัน แม้จะต่างศาสนากันแต่ก็เป็นคนไทยด้วยกัน เมื่อปรับความคิดเห็นได้อย่างนี้แล้ว เราก็จะเกิดความรู้รักสามัคคี คิด พุด ทำต่อกันด้วยเมตตา เกื้อกูลแบ่งปันกันและกัน ปฏิบัติต่อกันตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันด้วยศีลสามัญญตา และปรับความคิดเห็นให้มีเหตุผลลงรอยเดียวกันมากยิ่งขึ้น สาราณียธรรมเป็นหลักเกณฑ์ที่จะทำให้เกิดการเสริมสร้างความปรองดองในสังคม ดังจะเห็นได้จากประโยชน์ที่ปรากฏจากการปฏิบัติสาราณียธรรมที่ คุณวิศุทธิ์ ขวัญพุกษ์ ได้ไว้ว่ามีประโยชน์ คือ^{๑๗}

- ๑) สารณียะ ทำให้เป็นที่ระลึกถึง คิดถึงกัน
- ๒) ปิยาภรณ์ะ ทำให้เป็นที่รัก รักใคร่กัน
- ๓) ครุภรณ์ะ ทำให้กลมกลืนเข้าหากัน เคารพนับถือกัน
- ๔) สังคหะ ทำให้กลมกลืนเข้าหากัน สงเคราะห์เจือจุนกัน
- ๕) อวิวาทะ ทำให้ไม่ทะเลาะวิวาทขัดแย้งกัน
- ๖) สามัคคี ทำให้กลมเกลียวกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
- ๗) เอกภาพ ทำให้หมู่คนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

บทบาทสาราณียธรรมกับการเสริมสร้างความปรองดองนี้ เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำหลักธรรมเข้ามาเสริมสร้างสันติสุข เพราะเนื่องจากมนุษย์ต้องการทำกิจกรรมร่วมกันอยู่ตลอดเวลา ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ต้องการที่จะเสริมสร้างความสุข ความมั่นใจและความปลอดภัยให้กับตนเองอยู่เสมอ ความสามัคคีจึงเป็นแหล่งพลังอันยิ่งใหญ่ ที่จะสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงให้เกิดขึ้นได้ และเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมทุกๆ คนควรที่จะตระหนักเอาใจใส่และสร้างสรรค์ขึ้นให้มากที่สุด “สาราณียธรรม ๖” เป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอในยามที่ระลึกถึงกัน เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคี มีน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้นด้วย หากสังคมใดต้องการที่จะเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้น ก็ควรที่จะต้องนำเอาหลักธรรมทั้ง ๖ ประการไปใช้อยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ

^{๑๖} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), **ธรรมะสำหรับประชาชน**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท คลังวิชา จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๓๔.

^{๑๗} วิศุทธิ์ ขวัญพุกษ์, “การศึกษาหลักธรรมของพุทธศาสนาที่สามารถนำมาปรับใช้กับการบริหารงานบุคคลในองค์กรธุรกิจ”, **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙), หน้า ๕๖.

๑) การทำความดีต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือกันทำงานกำลังกาย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักสัมมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกัน ไม่ทำร้ายกันให้ได้รับความทุกข์ทรมาน ทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันอยู่ตลอดเวลา การเข้าไปตั้งเมตตาทายกรรมต่อกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง นั่นคือ ทรงสอนให้มีน้ำใจช่วยเหลือกันทำงานทั้งต่อหน้าและลับหลัง การช่วยเหลือกันต่อหน้านั้น ทุกคนต่างก็ทราบกันดีอยู่แล้ว แต่การช่วยเหลือลับหลังนั้นสามารถกระทำได้หลายรูปแบบ หลายวิธี ตัวอย่างเช่น เราเห็นเสื้อผ้าของคนอื่นที่เขาตากไว้กลางแจ้ง แต่ฝนเกิดตกในขณะที่เจ้าของไม่อยู่ เราก็สงเคราะห์ช่วยเก็บให้พ้นจากการเปียกฝน โดยไม่คำนึงว่าเจ้าของเสื้อผ้านั้นเป็นคนที่เรารักหรือไม่รัก เมื่อเจ้าของกลับมาทราบการกระทำของเรา หากเป็นคนที่ชอบพอกัน เขาต้องแสดงความขอบคุณ แต่ถ้าเป็นคนที่ไม่ชอบหน้ากัน เขาอาจจะทำเฉย ๆ แต่แน่นอนที่ใจของเขาจะต้องนึกถึงการกระทำของเรา นี่ก็เป็นการค่อยๆ ปลูกความรักลงในใจของผู้อื่น

๒) การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดี รู้จักการพูดให้กำลังใจกัน และกัน ในยามที่มีใครต้องการพบกับความทุกข์ความผิดหวัง หรือความเศร้าหมองต่างๆ โดยที่ไม่พูดจากซ้ำเติมกันยามที่มีใครต้องหกล้มลงไม่นินทาว่าร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลัง พูดแนะนำสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ พูดอย่างใดก็ทำอย่างนั้นไม่โกหกมดเท็จ การเข้าไปตั้งเมตตาวจีกรรมต่อกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง การพูดถึงผู้อื่นในด้านดีทั้งต่อหน้าและลับหลังนั้นเป็นการแสดงความรักใคร่กันด้วยวาจา

๓) การคิดดี การมองกันในแง่ดี มีความหวังดีและปรารถนาดีต่อกัน รักและเมตตาต่อกัน คิดแต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ต่อกัน ไม่อิจฉาริษยา ไม่คิดอคติไม่พยายาบาท ไม่โกรธแค้นเคืองกัน รู้จักให้ออกาสและให้อภัยต่อกันและกันอยู่เสมอ การเข้าไปตั้งเมตตาโมกกรรมต่อกัน ข้อนี้หมายถึง ให้นึกถึงผู้อื่นในด้านดี คิดช่วยเหลือผู้อื่น สงเคราะห์ผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นการแสดงความรักใคร่กันทางใจ

๔) การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ด้วยความยุติธรรมช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เอารอดเอาเปรียบ และมีความเสมอภาคต่อกัน เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ แบ่งปันลาภที่ได้รับโดยชอบธรรมแก่ผู้ที่อยู่ร่วมกัน

๕) การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ หรือวินัยต่างๆอย่างเดียวกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคล ไม่ก้าวก่ายหน้าที่กัน ไม่อ้างอำนาจความเป็นใหญ่ในตำแหน่งหน้าที่เพื่อข่มขู่บุคคลอื่น ไม่ถืออภิสิทธิ์ใดๆ ทั้งปวง นั่นคือเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์

๖) การมีความคิดเป็นอย่างเดียวกัน คิดในสิ่งที่ตรงกันปรับมุมมองให้ตรงกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วมและสงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ นั่นคือ เป็นผู้มีความเห็นเสมอกัน

ผู้วิจัยเห็นว่า หลักสาราณียธรรม เป็นหลักธรรมที่มีพื้นฐานแห่งความมีเมตตาเป็นสำคัญ ซึ่งคำกล่าวที่ว่า เมตตาธรรมค้ำจุนโลก มนุษย์จึงเป็นผู้มีตนถึงความสุขเถิด ไม่พึงข่มขู่สัตว์อื่น ไม่พึงดูหมิ่นอะไรเขา ในที่ไหนๆ ไม่พึงปรารถนาทุกขีให้แก่กันและกัน เพราะความโกรธ เพราะความเคียดแค้น มนุษย์ควรจะมีเมตตาต่อกันปรารถนาดีต่อกัน และอภัยให้กัน เพราะนอกจากตัวเราจะเป็นสุขแล้ว ผู้อื่นก็ยังเป็นสุขด้วย แต่ผู้ที่เจริญเมตตาให้ได้ผลนั้น ต้องอาศัยขันติธรรม คือ ความอดทนอดกลั้น ไม่โกรธตอบ ควบคุมกันไปด้วย หลักสาราณียธรรมเป็นหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในสังคมอันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติ ความมั่นคง และ

ความเจริญก้าวหน้าทั้งหลายทั้งปวง ตั้งพระพุทธรูจนะบทที่ว่า “สมคคาน ตโป สุโข แปลว่า ความสามัคคีของหมู่คณะเป็นเหตุนำความสุขมาให้” สังคมที่เราอยู่ในปัจจุบันนี้คงจะมีความสุขสงบสุขและน่าอยู่มากกว่านี้ยิ่งนัก เราต้องการความสุข เกลียดกลัวความทุกข์ฉันทิใด คนอื่นก็ต้องการความสุข เกลียดกลัวความทุกข์ฉันทิใด หลักสาราณียธรรม จึงหมายถึง ความเป็นมิตรไมตรีกัน ผู้ที่เรายกย่องว่าเป็นมิตร คือผู้ที่ปรารถนาดีต่อเรา เพราะฉะนั้นผู้ที่ได้ชื่อว่ามิตรจึงต้องประกอบด้วยเมตตาสรุปได้ว่า หลักสาราณียธรรม ๖ ประการ เป็นหลักการอยู่ร่วมกันอย่างมีความเมตตาจิตต่อกัน ปรารถนาความสุขความเจริญแก่กันและกัน เมื่ออยู่ร่วมกันได้เช่นนี้แล้ว ก็จะก่อให้เกิดเป็นความรัก ความเคารพ การสงเคราะห์กัน การไม่ทะเลาะวิวาทกัน เป็นไปเพื่อความสามัคคี เอกภาพในสถาบันสังคมตลอดถึงประเทศชาติต่อไป

๓.๘ สาราณียธรรมเพื่อการสามัคคีด้วยความรัก

เราจะพบว่านอกจากสาราณียธรรมเพื่อเป็นหลักยึดในการอยู่ร่วมกันในสังคมแล้ว สาราณียธรรมยังเป็นไปเพื่อเป็นหลักยึดในการสามัคคีด้วยความรัก กล่าวคือ เป็นเครื่องแห่งสัญลักษณ์ของการสร้างความรักระหว่างสังคมที่อยู่ร่วมกัน เพราะทำที่ที่แสดงออกต่อกัน เป็นทำที่แห่งความรักและการให้อภัย กล่าวคือ

๑) การแสดงออกถึงความเมตตาทางกายแก่เพื่อนในสังคมเดียวกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลังช่วยเหลือกิจธุระของหมู่คณะด้วยความเต็มใจแสดงอาการกิริยาสุภาพเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) การแสดงออกถึงความเมตตาปรารถนาดีต่อกันทางวาจาต่อเพื่อนร่วมสังคมประเทศชาติเดียวกัน เช่น การช่วยบอกสิ่งที่เป็นประโยชน์ แนะนำสั่งสอนตักเตือนในทางที่ถูกที่ควรด้วยความปรารถนาดี

๓) การตั้งใจเมตตาปรารถนาดีต่อกันกับเพื่อนร่วมสังคมร่วมหมู่คณะเดียวกัน มีจิตปรารถนาดีทั้งต่อหน้าและลับหลังคิด ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกันมองกันในด้านดีไม่มีความระแวงสงสัยซึ่งกันและกัน

๔) การรู้จักแบ่งปันเฉลี่ยเจือจาน แม้ว่าจะเป็นสิ่งเล็กน้อยแต่เป็นสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรมก็ไม่ควรหวงไว้แต่ผู้เดียว นำมาให้ได้มีส่วนร่วมบริโภคใช้สอยร่วมกัน

๕) การมีศีลมีความประพฤติเสมอเหมือนกับบุคคลที่ร่วมในหมู่สังคมนั้น ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะเคารพกฎเกณฑ์ระเบียบสังคม

๖) การมีความเห็นที่ตรงเสมอเหมือนกับผู้อื่น ในสังคมเดียวกัน มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการที่จะนำไปสู่การขจัดปัญหามิใช่ความเห็นที่ก่อให้เกิดปัญหาต้องยอมรับความคิดเห็นของคนหมู่มากแม้จะไม่ถูกใจก็ตาม

สอดคล้องกับคุณประณีต ก้องสมุทรร ได้เขียนบทความเรื่อง “อยู่ด้วยรัก” ในจดหมายข่าวประจำวันพระวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๔๖ ลานธรรมเสวนา สรุปไว้ว่านัยยะแห่งความรักภายใต้กรอบของหลักสาราณียธรรมมีอยู่ ๖ ประการคือ

๑) การเข้าไปตั้งเมตตาทายกรรมต่อกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลังหมายถึงมีน้ำใจช่วยเหลือทางกายทั้งต่อหน้าและลับหลัง เช่น เราเห็นเสื้อผ้าของคนอื่นตากไว้กลางแจ้งแต่ฝนตกในขณะที่เจ้าของไม่อยู่ เราก็สงเคราะห์ช่วยเก็บให้พ้นจากเปียกฝนดังนี้ถือว่าช่วยเหลือลับหลัง

๒) การเข้าไปตั้งวจีกรรมต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลังหมายถึงการพูดถึงคนอื่นในด้านดีทั้งต่อหน้าและลับหลังถือว่าแสดงความรักใคร่กันด้วยวาจา

๓) การเข้าไปตั้งมโนกรรมต่อกัน หมายถึงให้นึกถึงผู้อื่นในด้านดีคิดช่วยเหลือผู้อื่น สงเคราะห์ผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลังเป็นการแสดงความรักใคร่ทางใจ

๔) แบ่งปันลาภที่ได้มาโดยชอบธรรมแก่ผู้อยู่ร่วมกัน

๕) เป็นผู้มืศีลบริสุทธิ์

๖) มีปฏิญญาคือความเห็นเสมอกัน

นอกจากนี้ หลักสาราณียธรรม ๖ ประการ สะท้อนให้เห็นถึงความรักใคร่ ความระลึกรู้ถึงกันด้วยความรักที่เป็นสาราณียะ ซึ่งประกอบไปด้วยความปรารถนาดีต่อกันทั้งทางกาย วาจาและใจขณะเดียวกันก็มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการแก้ปัญหา หรือแก้ทุกข้ออย่างถูกต้องเสมอกัน ปฏิบัติตามแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการแก้ปัญหาโดยเสมอกัน และก็มี การแบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน หลักธรรมทั้งหลายเหล่านี้แต่ละอย่างๆ ชื่อว่าสาราณียธรรม แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึงกัน ทำความรักกัน ธรรมเครื่องทำให้เคารพกันเป็นไปเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน เพื่อไม่ทะเลาะวิวาทได้เถียงกันเพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันเดียวกัน ดังนั้น หลักธรรมทั้ง ๖ ประการนี้ ถ้านำไปปฏิบัติตามก็จะเป็นเครื่องช่วยสังคมหรือประเทศชาติให้มีความมั่นคงและเป็นเอกภาพได้ เพราะผลที่จะเกิดตามมาจาก การประพฤติตามหลักธรรมนี้ คือ

๑) ทำให้ระลึกถึงกันในแง่ดี

๒) ทำให้เกิดความรักใคร่ ประองตอกัน

๓) ทำให้เกิดความเคารพ มีสัมมาคารวะต่อกัน

๔) ทำให้เกิดการสงเคราะห์ ช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน

๕) ทำให้เกิดความไม่วิวาท บาทหมางกัน

๖) ทำให้เกิดความพร้อมเพรียง สม่ครสมานสามัคคีกัน

๗) ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

สรุปได้ว่า หลักสาราณียธรรม คือ นัยยะแห่งความรักที่แท้จริงจะต้องเริ่มต้นด้วยมีเมตตาต่อกัน คือ ต้องไม่มีความอาฆาตพยาบาทหรือโกรธเคืองกันเป็นฐาน เท่ากับเป็นการสลายความเห็นแก่ตัวเป็นเบื้องต้น จากนั้นจะต้องปรับจิตใจรู้จักการให้หรือการแบ่งปันและปรับพฤติกรรมรวมทั้งความคิดเห็นผุดออกจากกันและกัน และยอมรับระเบียบกฎเกณฑ์ที่ตีร่วมกัน ในที่สุดสังคมก็จะเป็นปึกแผ่น ความขัดแย้งกันความเข้าใจผิดกันก็จะไม่เกิดขึ้นอีกต่อไป

๓.๙ สาราณียธรรมของสาราณียธรรม

หลักสาราณียธรรมนี้ เป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ทางร่างกาย วาจา และใจในกิจกรรมต่างๆ หรือแม้กระทั่งการเอื้อเฟื้อแผ้วถ่วงสิ่งของเพื่อเติมเต็มในส่วนที่บุคคล

อื่นต้องการความช่วยเหลือ วิธีนี้จัดได้ว่าเป็นการป้องกันความขัดแย้ง ความแตกแยกในเชิงรุก ในแง่การสร้างความสัมพันธ์ ถือได้ว่าเป็นหัวใจประการหนึ่งของหลักการระงับความขัดแย้ง นอกจากนั้น หลักสาราณียธรรมนี้ ยังมีความยืดหยุ่นไม่แข็งตัวจนเกินไปทำให้เกิดความสมานฉันท์ขึ้นได้ ทำให้สังคมเกิดความสามัคคีกัน ไม่แตกสามัคคีกัน ทำให้สังคม มีระเบียบวินัยมีความประพฤติและปฏิบัติตามกรอบระเบียบ ดังนั้น หลักสาราณียธรรมมีสาระสำคัญโดยย่อ ดังนี้

๑. รู้จักทำ รู้จักพูด รู้จักคิด ด้วยจิตเมตตาต่อกัน
๒. รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันกัน
๓. รักษาความประพฤติกิริยามารยาท ระเบียบวินัย ศีลธรรมและวัฒนธรรมให้เหมือนคนอื่น
๔. รู้จักปรับความคิดเห็นเข้ากับคนอื่นได้ ยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง

๓.๑๐ คุณค่าและความสำคัญของสาราณียธรรม

หลักสาราณียธรรมเป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาที่ยึดหลักเมตตาภาวกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน เมตตาวัจกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมตตาโมกกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง และเป็นคุณธรรมที่ทำให้รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกัน ทำให้เข้าใจคนอื่นมากขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีที่ควรนำมาปฏิบัติ เพื่อทำให้เกิดผลที่ดีแก่ชุมชนและเพื่อนร่วมงาน โดยนัยยะย่อมก็ให้อานิสงส์หรือคุณค่าทั้งในตนเองและในทางสังคม กล่าวคือ

- ๑) ทำให้เป็นที่รัก
- ๒) ทำให้เป็นที่เคารพ
- ๓) เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน
- ๔) เพื่อความไม่วิวาทกัน
- ๕) เพื่อความสามัคคีกัน
- ๖) เพื่อความเป็นอันเดียวกัน (เป็นเอกภาพ ไม่แตกแยก)^{๑๘}

กล่าวโดยรวมก็คือสาราณียธรรม ย่อมก่อให้เกิดอานิสงส์นอกจากทำให้หมู่คณะเกิดความสามัคคีปรองดองแล้ว ยังส่งผลให้ผู้ปฏิบัติ หรือตนกลายเป็นคนที่น่ารักใคร่ต่อผู้พบเห็น ก่อให้เกิดลาภสักการะ เดินทางไปในทิศทางแห่งหนใดก็ไม่ลำบาก ซึ่งเรื่องนี้ปรากฏให้เห็นในกรณีของพระติสสเถระ^{๑๙} ดังนี้

๑. อานิสงส์เกี่ยวกับอาหารที่อยู่ในบาตรย่อมไม่หมดสิ้นไป

อานิสงส์เกี่ยวกับอาหารหล่อเลี้ยงหมู่สงฆ์ปรากฏในเรื่องของพระติสสเถระ โดยมีนัยยะว่าพระติสสเถระชาวเลณคิริวิหารอยู่อาศัยบ้านชื่อว่ามหาชีระพระมหาเถระ ๕๐ รูปเดินทางไปในวันอาทิตย์ เที่ยวนิคมชบาตในชีระคามไม่ได้อะไรเลยจึงพากันออกไป พระติสสเถระเข้าไปเห็นพระเถระ

^{๑๘} ม.ม. (ไทย) 12/492/532

^{๑๙} อัง.ฉก. (ไทย) ๒/๒๘๒/๕๔๐.

เหล่านั้น จึงถามว่า ท่านขอรับ ท่านได้ (อาหาร) แล้วหรือ พระเถระเหล่านั้นตอบว่าคุณพวกเราไปมาแล้ว ท่านรู้ว่าพระเถระเหล่านั้นไม่ได้เอาอาหารจึงกล่าวว่า ท่านขอรับขอพวกท่านจงรออยู่ในที่นี้ แหะละจนกว่าผมจะกลับมา พระเถระเหล่านั้นกล่าวว่าคุณพวกเรามีถึง ๕๐ รูปยังไม่ได้แม้แต่เพียงน้ำล้างบาตร ท่านพระติสสเถระ กล่าวว่าท่านขอรับขึ้นชื่อว่าภิกษุผู้เป็นเจ้าของถ้ำย่อมเป็นผู้สามารถ ถึงแม้จะไม่ได้ภิกษุที่ย่อมรู้ช่องทางศึกษาจบ พระเถระทั้งหลายคอยอยู่แล้ว พระติสสเถระเข้าไปสู่บ้านแล้ว มหาอุบาสิกาจัดศิโรตถ (ไว้คอยท่า) ในหมู่บ้านใกล้ๆ นั้นเองยืนมองดูพระเถระอยู่แล้ว พอพระเถระมาถึงประตูเท่านั้นก็ถวายอาหารจนเต็มบาตรท่านถือเอาบาตรนั้นตรงไปยังสำนักของพระเถระทั้งหลายแล้วกล่าวกับพระสังฆเถระว่า นิมนต์รับเถิดขอรับ พระเถระคิดว่าพวกเราจำนวนเท่านี้ยังไม่ได้อะไรเลย ภิกษุรูปนี้ถือเอาบาตรไปกลับมาเร็วแท้แน่ อะไรกันหนอตั้งนี้ แล้วมองหน้าพระเถระที่เหลือทั้งหลาย พระติสสเถระรู้โดยอาการที่มองหน้านั้นแหละกล่าวว่า ท่านขอรับ บิณฑบาตผมได้มาโดยชอบธรรม ขอท่านทั้งหลายอย่ารังเกียจเลยนิมนต์รับเถิด แล้วถวายบิณฑบาตแก่พระเถระทุกรูปพอแก่ความต้องการ ส่วนตนเองก็ฉันจนอิ่ม ครั้นในเวลาเสร็จภัตกิจ พระเถระทั้งหลายถามท่านว่าคุณคุณบรรลุโลกุตระธรรมเมื่อไร ท่านตอบว่า ท่านขอรับผมยังไม่มีโลกุตระธรรม พระเถระทั้งหลายถามว่าอาวุโส คุณได้ฌานหรือ ท่านตอบว่า ท่านขอรับถึงฌานผมก็ ยังไม่ได้ พระเถระทั้งหลายถามว่า หรือคุณมีปาฏิหาริย์ ท่านตอบว่าผมบำเพ็ญสาราณียธรรมขอรับ ตั้งแต่เวลาที่ผมบำเพ็ญสาราณียธรรมบริบูรณ์แล้ว แม้หากจะมีภิกษุทั้ง ๑๐๐,๐๐๐ รูปอาหารที่อยู่ในบาตรก็ไม่หมดสิ้น พระเถระเหล่านั้น กล่าวว่า สาธุ สาธุท่านสัตบุรุษ ชื่อนี้สมควรแก่ท่านแล้ว ตั้งนี้ เนื้อหาดังกล่าว เป็นประเด็นสำหรับเรื่องอานิสงส์เกี่ยวกับอาหารที่อยู่ในบาตรย่อมไม่หมดสิ้นไป

๒. เป็นผู้ได้ลาภสักการะ

นัยยะที่นี้ หมายถึงในที่ที่เขาแจกของกันของมีค่าจะตก(แก่ผู้บำเพ็ญสาราณียธรรม) ดังเรื่องพระติสสเถระ สำหรับประเด็นเรื่องถวายทานเพื่อมหาบูชาในเจตยบรรพต ท่านถามว่าในการให้ทานนี้มีอะไรเป็นของประเสริฐที่สุดคนทั้งหลายตอบว่ามีผ้าสาฎก ๒ ผืนขอรับ พระเถระกล่าวว่าผ้าสาฎกคู่นี้จักถึงแก่เรา อำมาตย์ได้ยื่นคำนั้นแล้วไปกราบทูลพระราชว่าภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งกล่าวอย่างนี้ พระราชาตรัสว่าภิกษุหนุ่มมีความคิดอย่างนี้ (แต่) ผ้าสาฎกเนื้อละเอียดเหมาะแก่พระมหาเถระทั้งหลาย แล้วทรงวางคู่ผ้าสาฎกด้วยทรงดำริว่า เราจักถวายแก่พระมหาเถระทั้งหลาย เมื่อทำวเธอถวาย(ผ้า) ในภิกษุสงฆ์ผู้นอนอยู่ตามลำดับ ผ้าสาฎกที่วางไว้บนก็ไม่ติดพระหัตถ์ ผ้าผืนอื่นกลับติดพระหัตถ์แต่ในเวลาทรงถวายแก่ภิกษุหนุ่ม ผ้าสาฎกทั้งสองผืนนั้นกลับติดพระหัตถ์ทำวเธอทรงวางไว้บนมือของภิกษุหนุ่มแล้วทรงมองดูหน้า อำมาตย์นิมนต์ให้ภิกษุหนุ่มนั่งถวายทานทรงละภิกษุสงฆ์แล้วประทับในสำนักของภิกษุหนุ่ม ตรัสว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระคุณท่านบรรลุธรรมนี้เมื่อไรเธอไม่ทูลคุณธรรมที่ไม่มีอยู่โดยอ้อมค้อม แต่กลับทูลว่าขอถวายพระพรมหาบพิตรโลกุตระธรรมของอาตมภาพไม่มี พระราชาตรัสถามว่าข้าแต่ท่านผู้เจริญ เมื่อก่อนพระคุณเจ้าก็ได้พูดไว้แล้วมิใช่หรือภิกษุหนุ่มตอบว่าขอถวายพระพรมหาบพิตรถูกแล้ว อาตมภาพบำเพ็ญ สาราณียธรรมเริ่มแต่เวลาที่อาตมภาพบำเพ็ญสาราณียธรรมบริบูรณ์แล้ว ในที่ที่เขาแจกสิ่งของ (ทุกแห่ง) ของมีค่ามากจะตก (แก่อาตมภาพ)

พระราชดำรัสว่า สาธุ สาธุ พระคุณเจ้าผ้าสาฎกคุณี่ สมควรแก่พระคุณเจ้าแล้ว...^{๒๐} เรื่องที่เล่ามานี้เป็นตัวอย่างในข้อว่าในที่ที่เขาแจกของกันของมีค่าจะตก (แก่ผู้บำเพ็ญสราณีธรรม)

จากประเด็นคุณค่าและความสำคัญของหลักสราณีธรรม หากสังคมใดต้องการที่จะเสริมสร้างความปรองดองหรือความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้น ก็ควรที่จะต้องนำเอาหลักธรรมธรรมทั้ง ๖ ประการ ไปใช้อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เป็นสังคมแห่งการคิดดี การมองกันในแง่ดี มีความหวังดีและปรารถนาดีต่อกัน รักและเมตตาต่อกันคิดแต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ต่อกัน ไม่อิจฉาริษยา ไม่คิดอคติ ไม่พยาบาทไม่โกรธแค้นเคืองกัน รู้จักให้ออกาสและให้อภัยต่อกันและกันอยู่เสมอ เป็นสังคมแห่งการพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดี รู้จักการพูดให้กำลังใจกันและกัน ในยามที่มีใครต้องพบกับความทุกข์ความผิดหวัง หรือความเศร้าหมองต่างๆ โดยที่ไม่พูดจาซ้ำเติมกันในยามที่มีใครต้องหกล้มลง ไม่นินทาว่าร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลังพูดแนะนำในสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ พูดอย่างใดก็ทำอย่างนั้น ไม่โกหกมดเท็จ เป็นสังคมแห่งการทำความดีต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือกันทางด้านกำลังใจมีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักสัมมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกัน ไม่ทำร้ายกันให้ได้รับความทุกข์เวทนา ทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันอยู่ตลอดเวลา เป็นสังคมแห่งการรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรมช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เอาไรต์เอาเปรียบและมีความเสมอภาคต่อกัน เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ เป็นสังคมแห่งการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือวินัยต่างๆ อย่างเดียวกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ก้าวร้าวหน้าทีกัน ไม่อ้างอำนาจบาตรใหญ่ ไม่ถืออภิสิทธิ์ใดๆทั้งปวง เป็นสังคมแห่งการมีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกันคิดในสิ่งที่ตรงกัน ปรับมุมมองให้ตรงกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วมและ สงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ

๓.๑๑ สรุป

หลักสราณีธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมที่เสริมสร้างความปรองดองหรือความสามัคคี หรือเป็นเครื่องหมายแห่งความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ หลักสราณีธรรมนั้นมี ๖ อย่าง คือ การตั้งเมตตาทายกรรม การตั้งเมตตาวิจิตรกรรม การตั้งเมตตาโมกกรรม การได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน การมีศีลบริสุทธิ์เสมอกัน การมีทิวฐิตีงามเสมอกัน หลักสราณีธรรม เป็นหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในสังคมอันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติ ความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าทั้งทั้งหลายทั้งปวง สังคมที่เราอยู่ในปัจจุบันนี้คงจะมีความสงบสุขและน่าอยู่มากกว่านี้ยิ่งนัก ถ้าหากว่าคนทุกคน เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติเข้าอกเข้าใจซึ่งกันและกัน ยอมรับในความแตกต่างซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกันให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และรู้จักการให้อภัยกันอยู่ตลอดเวลา ถ้าการเสริมสร้างความปรองดองเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้นในสังคม เราทั้งหลายจะได้พบกับสันติภาพ และความอบอุ่นที่แต่ละคนต่างก็ปรารถนา และใฝ่ฝันหากันอยู่ตลอด ดังนั้น หลักสราณีธรรม จึงเป็นหัวใจสำคัญสำหรับการเสริมสร้างความปรองดองหรือความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคมโดยแท้

^{๒๐} อภ.ฉก. (ไทย) ๓/๒๘๒/๕๔๐.

บทที่ ๔

การประยุกต์หลักสสารนิยมธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการ ปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล ของโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การประยุกต์หลักสสารนิยมธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นสิ่งซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้และความเข้าใจได้อย่างถูกต้องชัดเจนถึงคุณประโยชน์ของความปรองดอง ซึ่งจะช่วยในการสร้างสันติสุข ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่มวลมนุษยชาติได้อย่างแท้จริงและมั่นคง ดังนั้น ในบทนี้ ผู้ศึกษาจึงได้ทำการประยุกต์หลักสสารนิยมธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล ของโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีหลักคือและแนวทางดังต่อไปนี้

๔.๑ วิธีการประยุกต์หลักสสารนิยมธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในมิติต่างๆ

ความสำคัญเรื่องการเสริมสร้างความปรองดองนี้ เป็นหลักเพื่อต้องการให้บุคคลประพฤติดี มีกฎเกณฑ์ในการดำรงชีวิต และความเป็นระเบียบเรียบร้อยแห่งวิถีชีวิตของสังคม นอกจากนี้ ความปรองดอง ยังเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความมีน้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน หากขาดความปรองดองแล้ว ผลที่เกิดขึ้นจะนำมาซึ่งด้านบุคคล และด้านส่วนรวม กล่าวคือ ผลกระทบในด้านบุคคล ด้วยว่ามูลเหตุที่ทำให้เกิดการขาดความปรองดอง นั้นโดยตรงที่สุดแล้ว ก็คือ ตัณหา ความทะยานอยากในจิตใจของคนหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ “โลภะ โทสะ โมหะ”^๑ หรือในอีกด้านหนึ่งการขาดความปรองดอง มาจากการมีมานะทิฐฐิ คือ ความถือตัว ถือตน การมีมานะถือตัวถือตนนี้มี ๓ ประการ ได้แก่ ความถือตัวว่าดีเลิศกว่าเขา เสมอเขาหรือเลวกว่าเขา และพร้อมที่จะกระจ่ายตัวเองออกไป โดยอาศัยทรัพย์บ้าง ยศบ้าง ตำแหน่งหน้าที่การงานบ้าง ตระกูลบ้าง ก่อให้เกิดความดูถูกดูหมิ่นบุคคลอื่น ซึ่งมีผลทำให้เกิดแตกแยกกันได้ ระหว่างผู้คนในสังคมว่าโดยย่อ มี ๓ ประการ ได้แก่

- ๑) ความถือตัวว่าเราดีกว่าเขา จัดเข้าในลักษณะทะนงตัว
- ๒) ความถือตัวว่าเราเสมอเขา จัดเข้าในลักษณะตีเสมอ
- ๓) ความถือตัวว่าเราเลวกว่าเขา จัดเข้าในลักษณะมีปมด้อย^๒

^๑ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๙๓/๒๕๔.

^๒ช.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐๒/๗๓.

มานะทั้ง ๓ ประการนั้น เป็นเรื่องของ การตีเสมอหรือยกตนข่มท่าน เป็นอาการกระด้างทางใจ อีกชั้นหนึ่งก็เป็นการดูหมิ่นคนอื่นอีก ชั้นหนึ่งก็เป็นการดูหมิ่นตัวเอง ย่ำยีตัวเองทำให้ตนสูญเสียความเชื่อมั่นซึ่งล้วนแต่เป็นอุปสรรคของความดีงาม

ความไร้ความปรองดองของผู้คนโดยทั่วไปมีสาเหตุมาจากเหตุปัจจัยต่างๆ แต่พอสรุปได้ว่า

- ๑) การมองกันในแง่ร้าย คือ เฟงโทษกันและกัน
- ๒) หูเบา เชื่อง่าย เมื่อมีคนอื่นมาพูดหรือทำให้เกิดการเข้าใจผิดต่อกัน
- ๓) เห็นแก่ตัว ไม่สนใจเรื่องของส่วนรวม
- ๔) ขาดการเสียสละ ไม่ยอมเสียสละ เมื่อถึงคราวควรเสียสละ
- ๕) จิตใจไม่มั่นคง จิตใจหวั่นไหว อ่อนแอ เมื่อได้รับข่าวลือ
- ๖) ความคิดเห็นไม่ตรงกัน

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ คือ สาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความแตกแยกขาดความปรองดองของผู้คนโดยทั่วไป ดังนั้นทุกสังคมหรือองค์กร หากหวังความเจริญก้าวหน้า พึ่งหลีกเลี่ยงสาเหตุทั้ง ๖ นี้เสีย^๓

เมื่อมองถึงภาวะความขัดแย้งกันภายในสถานพยาบาล จัดว่าเป็นมลทินและเป็นอุปสรรคในการบรรลุเป้าหมายสูงสุดของโรงพยาบาล ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงต้องกำหนดรูปแบบและวิธีการแก้ไขปัญหานี้ขึ้น เพื่อให้โรงพยาบาลนำไปปรับใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้สงบยุติอันไม่เป็นอุปสรรคในการบรรลุเป้าหมายสูงสุดของทางโรงพยาบาลซึ่งจะได้นำเสนอต่อไป

๔.๑.๑ การนำหลักสราณียธรรมมาประยุกต์ใช้สำหรับพยาบาล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ พบว่าการขาดความปรองดองของผู้คนในงานผู้ป่วยใน ของโรงพยาบาลบางโหล่นั้นมีสาเหตุมาจากเหตุปัจจัยต่างๆ ที่จะสรุปได้ว่า

- (๑) สาเหตุจากการใช้วาจาต่อกันลับหลังเพื่อนร่วมงาน หูเบา เชื่อง่ายเมื่อมีคนอื่นมาพูดหรือทำให้เกิดการเข้าใจผิดต่อกัน จิตใจไม่มั่นคง จิตใจหวั่นไหว อ่อนแอ เมื่อได้รับข่าวลือ
- (๒) สาเหตุจากการไม่เคารพกันและกันการมองกันในแง่ร้าย คือ เฟงโทษกันและกัน ความคิดเห็นไม่ตรงกัน
- (๓) สาเหตุจากการแสดงออกทางการกระทำที่ไม่ดี
- (๔) สาเหตุจากการพูดกระทบกระเทียบเปรียบเปรย

ผู้วิจัยพบว่า โทษของการขาดความปรองดองจะปรากฏชัดในสถานพยาบาลเมื่อพบกรณีความขัดแย้ง เพราะการขาดความปรองดองก็คือการขาดความสามัคคี การขาดความสามัคคีก่อให้เกิดโทษโดยภาพรวมของสังคม ย่อมเป็นหนทางแห่งเสื่อมอย่างยิ่ง และเป็นทางแห่งความทุกข์ระทมขมขื่นเป็นอันมากในทุกๆ สังคมถ้าแตกความสามัคคีกันแล้วความล่มสลายตกต่ำก็เกิดขึ้นดังนั้น พึงพิจารณา

^๓ ชัยวัฒน์ อัตพัฒน และวิธาน สุชีวกุปต์, หลักการดำรงชีวิตในสังคม, หน้า ๑๕๑-๑๕๒.

จากเรื่องเหล่านี้ เช่นสามีภรรยาแตกความสามัคคีกัน จะเกิดอะไรขึ้น ก็ต้องเกิดการหย่าร้าง ครอบครัวแตกแยก บุตรีตาไร้ความอบอุ่น

หลักธรรมที่สร้างความปรองดองของการอยู่ร่วมกันคนในสังคมส่วนรวมที่น่าเสนอคือ หลักสาราณียธรรม^๕ มี ๖ ประการ คือ

๑) เมตตาภายกรรม

ในสังคมกลุ่มใหญ่ระดับประเทศ ควรแสดงออกทางกายด้วยการเคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ให้ความสำคัญแก่สมาชิกทุกคนโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ เพศ หรืออายุ เพราะถือว่าสมาชิกทุกคนมีความเสมอภาคทางด้านสังคม ไม่ควรให้ความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคมมาเป็นเครื่องกำหนดให้บุคคลหนึ่งเหนือกว่าบุคคลหนึ่ง

หลักธรรมในข้อนี้ นำมาประยุกต์ใช้ได้กับปัญหาการขาดความปรองดองที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการกระทำที่ไม่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน ไม่เคารพ ให้เกียรติผู้อื่น

กิจกรรมที่สนับสนุนการแสดงออกทางกายที่ดีต่อกันคือ จัดประชุมกลุ่มงานย่อยในแต่ละเดือน อย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง ให้แต่ละคนได้มีโอกาสพูดความในใจที่คับข้องใจ ให้ผู้ที่ได้กล่าวผู้อื่นได้รับทราบการกระทำของตนเอง ให้มีโอกาสได้ขอโทษและให้อภัย ซึ่งกันและกัน

๒) เมตตาวจีกรรม

ควรแสดงออกทางวาจาด้วยความเมตตา ใช้เหตุผลในการเจรจากันโดยใช้ปัญญา ไม่แสดงอาการโกรธกริ้ว ไม่ใช่อารมณ์ในการแก้ปัญหา ทะเลาะโจมตีต่อกัน

หลักธรรมในข้อนี้ นำมาประยุกต์ใช้ได้กับปัญหาการขาดความปรองดองที่มีสาเหตุมาจากการใช้วาจาต่อกันลับหลังเพื่อนร่วมงาน การพูดกระทบกระเทียบเบียดเบียน

กิจกรรมที่สนับสนุนการแสดงออกทางวาจาที่ดีต่อกันคือ สร้างวัฒนธรรมในการทักทายกันในตอนเช้าในทุกๆวัน พบหน้ากัน เดินสวนทางกันให้สวัสดี ทักทายกัน ตั้งกติการ่วมกันว่า ถ้าพูดคำหยาบออกมา ให้กล่าวคำขอโทษ ถ้ามีความไม่เข้าใจกัน จัดให้มีการเจรจากันต่อหน้าโดยทันที

๓) เมตตาโมกกรรม

ควรแสดงออกทางใจด้วยความเมตตา ไม่แบ่งแยกรังเกียจียดฉินท์กัน พร้อมใจที่จะสมัครสมานสามัคคี โดยจุดร่วมพื้นฐานที่ทำให้รักกันและอยู่ร่วมกันได้ สำนึกเกี่ยวกับคุณค่าและศักดิ์ศรีของบุคคล ถือว่าบุคคลมีความเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ แม้ว่าจะมีลักษณะอย่างอื่นไม่เหมือนกัน เช่น เพศ วัย ความรู้ รสนิยม เป็นต้น

หลักธรรมในข้อนี้ นำมาประยุกต์ใช้ได้กับปัญหาการขาดความปรองดองที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการ เชื่อง่าย หูเบา เมื่อมีคนอื่นมาพูดหรือทำให้เกิดการเข้าใจผิดต่อกัน จิตใจไม่มั่นคง จิตใจหวั่นไหว อ่อนแอ เมื่อได้รับข่าวลือ การมองกันในแง่ร้าย คือ เฟ่งโทษกันและกัน การมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน

กิจกรรมที่สนับสนุนการแสดงออกทางใจที่ดีต่อกันคือ จัดให้มีกิจกรรม การฟังธรรม ๕ นาที สวดมนต์บทสั้นๆ ทำสมาธิ ๕ นาที ก่อนประชุมประจำเดือนในทุกเดือน เพื่อทำจิตใจให้สงบ มีสติ และจะได้ใช้ปัญญาไตร่ตรอง พิจารณาตนเอง ถึงแม้ว่าจะใช้เวลาเพียงเล็กน้อย และเดือน

^๕ที่.ปา. ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

ละครึ่ง แต่ก็มีประโยชน์มาก การฝึกจิตใจที่ไม่ให้คิดไม่ติดต่อผู้อื่น สำหรับคนจิตใจหยาบช้า ใช้เวลา มาก ก็จะไม่เกิดประโยชน์ ต้องค่อยๆ ให้ซึมซาบไปที่ละน้อย

๔) สาธารณโภคี

จะต้องแบ่งปันในสิ่งของที่ได้มาโดยชอบธรรม มีความสุขในการให้ แม้เป็นของ เล็กน้อยก็ไม่หวงนำมาเฉลี่ยแบ่งกันให้ได้ใช้สอยบริโภคทั่วกัน มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม มิให้ ช่องว่างระหว่างชนชั้นมากนัก ถ้าหากต่างคนต่างคอยคิดแต่จะเอาประโยชน์ส่วนตัวยัดมันติดใน ผลประโยชน์เห็นแก่ตัวมาก โดยไม่คำนึงหรือมองถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ไม่สามารถเฉลี่ยเจือ งานกันได้ จะทำให้สังคมมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกันมาก เมื่อคนมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกันมากในเรื่อง รายได้ในเรื่องทรัพย์สินสมบัติหรือสิ่งที่ครอบครอง จะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่คนอื่น

หลักธรรมในข้อนี้ นำมาประยุกต์ใช้ได้กับปัญหาการขาดความปรองดองที่มี สาเหตุมาจากการแสดงออกทางการกระทำที่ไม่ดี การมีจิตใจคับแคบเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่า ส่วนรวม

กิจกรรมที่สนับสนุนการแสดงออกในการแบ่งปันที่ดีต่อกันคือ จัดให้มีโต๊ะ สำหรับรับประทานอาหารร่วมกัน ดื่มน้ำพร้อมกัน ให้แต่ละคนนำอาหารมารับประทานร่วมกัน ได้ พุดคุยกัน ได้แบ่งปันอาหารกัน ได้รับสิ่งของมาก็ให้แบ่งปันเท่าๆ กันถ้าบางอย่างเป็นของที่ใช้ในที่ ทำงานได้ ก็ให้ใช้ร่วมกัน ผลประโยชน์ต่างๆ ที่ได้รับต้องจัดสรรให้ไม่ให้ความเหลื่อมล้ำกัน

๕) ศิลสามัญญตา

ควรมีความประพฤติ รักษาระเบียบวินัย มีความสุจริตทางกาย วาจา ที่จะ กลมกลืนเข้ากันได้ มีความประพฤติดีงามต่อกัน ถูกต้องตามระเบียบวินัยของบ้านเมือง ไม่เบียดเบียน ผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม จะต้องประพฤติตนในข้อปฏิบัติเดียวกัน ปฏิบัติตามกฎหมาย เชื่อ และยึดถือเคารพในสิ่งเดียวกันของสังคม

กิจกรรมที่สนับสนุนการแสดงออกทางกายที่ดีต่อกันคือ การจัดอบรมสัมมนา ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

๖) ทิฏฐิสามัญญตา

จะต้องมีความเชื่อมั่นยึดถือในหลักการ อุดมการณ์ และอุดมคติที่ร่วมกันหรือ สอดคล้องไปกันได้ มีความเห็นเสมอกันมีการยอมรับในหลักการเดียวกัน ยอมรับนับถือความคิดเห็น ของกันและกัน ทุกคนมีสิทธิที่จะแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย เคารพกฎเกณฑ์และ กติกาของการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะนักการเมืองจะต้องเคารพเสียงข้างมากของ ประชาชน

หลักธรรมในข้อนี้ นำมาประยุกต์ใช้ได้กับปัญหาการขาดความปรองดองที่มี สาเหตุมาจากการแสดงออกทางการกระทำที่ไม่ดี ที่มีต่อเพื่อนร่วมงาน และการไม่เคารพกันและกัน การมองกันในแง่ร้าย คือ เพ่งโทษกันและกัน การมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน

กิจกรรมที่สนับสนุนการแสดงออกทางกายที่ดีต่อกันคือ การจัดอบรมสัมมนา ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

ความปรองดองพร้อมเพียงกันในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล เป็นเหตุให้เกิดความสุข เพราะโดยความเป็นจริงพยาบาลมีภาระงานอยู่เป็นอันมากที่ไม่สามารถทำคนเดียวได้ แต่จะทำได้ในเมื่อได้รับการรวมกำลังกันเป็นทีม เช่นการช่วยชีวิตผู้ป่วย การใช้เครื่องมือเทคนิคทางการแพทย์และการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารวิธีการต่างๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของทีมพยาบาลจึงจะทำได้สำเร็จสมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “สพเพสฺส สงฆฎทานํ สามัคคี วุฑฺฒิสาธิกา ความพร้อมเพรียงของปวงชนผู้เป็นหมู่ ยังความเจริญให้สำเร็จ” พุทธศาสนสุภาษิตบทนี้ หมายความว่าถ้าที่ใดหมู่ชนใด ได้รับความร่วมมือจากปวงชนด้วยความสมัครใจ มีความสามัคคีเป็นพื้นฐานแล้วที่นั่น องค์กรนั้นย่อมประสบความสำเร็จความเจริญก้าวหน้า ถ้าคนในชาติอันเป็นชุมชนยิ่งใหญ่ได้พร้อมเพรียงใจกัน งานสำคัญของชาติย่อมจะสำเร็จได้ จะเห็นได้ว่าถ้าวิชาชีพพยาบาล มีความเคารพนับถือและไม่ตรีต่อกัน ก็ย่อมมีความสามัคคีพร้อมเพรียงปรองดองกัน เข้าร่วมแรงร่วมใจกัน ร่วมความคิดเห็น และร่วมทรัพย์สินกัน เพื่อทำประโยชน์อันใหญ่หลวงให้สำเร็จได้ แม้ที่ได้มีความสามัคคี ที่นั่นก็มีความสุข มีน้ำใจโอบอ้อมอารีและเอื้อเฟื้อเกื้อกูลอุดหนุนกันเช่นนี้ ย่อมนำมาซึ่งความรัก เคารพนับถือกันเชื่อมไมตรีกันให้สนิทสนมแผ่กว้างออกไปทำให้เกิดความอ่อนหนาผาคั่งเป็นปึกแผ่นมั่นคง เพราะความสามัคคี เป็นพลังนั่นเอง

จากการขาดความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล ของโรงพยาบาล บางโพรที่ได้นำเสนอหลักสาราณียธรรม ไปปฏิบัติ ผู้วิจัยเห็นว่า หลักสาราณียธรรมนั้นเป็นช่องทางหนึ่งที่ช่วยสร้างความปรองดองหรือความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นได้จริง ดังนั้น ถ้ามีการนำหลักสาราณียธรรมไปประยุกต์ใช้ในสังคมส่วนรวมก็ว่าจะเกิดผลดี เพราะเหตุว่า การอยู่ร่วมกันในสังคมทุกคนควรรู้หน้าที่และความสัมพันธ์ของคนในสังคม ควรปฏิบัติต่อกันในสังคมเพื่อความสามัคคีไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งหรือฐานะใดในสังคม ไม่เกิดการตั้งข้อรังเกียจกัน อันเป็นเหตุให้เกิดการแตก ความสามัคคีของคนในสังคม

๔.๑.๒ การนำหลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ในสังคมส่วนรวม

การนำหลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้เป็นช่องทางหนึ่งของการสร้างความสามัคคีและเป็นทางแห่งความสุข ความสุขในที่นี้ คือ ความสุขใจเพราะใจที่มีความรักใคร่นับถือกันเป็นอารมณ์ ย่อมแผ่ซ่านเบิกบาน นี่คือ ความสุขอันแรกและผู้สามัคคีกันจะพึงได้รับ นอกจากนี้ ประโยชน์ของการสามัคคีปรองดองกัน ก็คือ ความสำเร็จในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม ชีวิตมีความสุขได้เพราะความสามัคคีของหมู่คณะ ดังพุทธภาษิตที่ว่า “สุขาสงฆสส สามัคคี ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ เป็นเหตุให้เกิดความสุข”^๕ คนที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เช่นร่วมหมู่บ้านเดียวกัน ร่วมสถานศึกษา ร่วมอาชีพ หรือสถานที่ทำงานเดียวกัน หากกิจกรรมใดร่วมมือร่วมแรง ร่วมใจกันทำ ย่อมจะนำความสำเร็จและนำความสุขมาให้ เช่น การลงแขกปลุกข้าว เกี่ยวข้าว ทำบุญทอดกฐิน ทำถนนหนทางจากหมู่บ้านไปออกทางหลวงสายใหญ่ ถ้าวร่วมแรงร่วมใจกันก็สำเร็จเร็ว แม้จะเกิดศึกสงคราม ศัตรูมารุกราน หากชาวบ้านทุกตำบลรวบรวมผู้คนขึ้นต่อสู้ศัตรู ย่อมจะต้องแพ้พ่ายล้มตาย แต่หากผู้คนในสังคมมีความแตกแยกสามัคคี ก็มีแต่ความพ่ายแพ้และนำทุกข์มาให้อย่างแน่นอน

^๕พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๒๘-๒๙.

หลักสาราณียธรรมนี้เป็นหลักธรรมที่เน้นการสร้างความปลอดภัยพร้อมใจกัน กล่าวคือ การยึดหลักปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน อะไรที่เป็นพิษภัยต่อชีวิตและสังคมก็ไม่ทำ หากใครทำก็พยายามตัดเตือนแก้ไขให้เลิกการกระทำเช่นนั้นเสีย โดยมีผลประโยชน์ร่วมกัน เริ่มจากตัวเราตลอดถึงเพื่อนร่วมงานในสถานพยาบาล ต้องมีการสั่งสอนกันด้วยความรู้ที่เป็นประโยชน์ มุ่งสอนกันเพื่อให้สามารถนำเอาความรู้นั้น มาปรับใช้ในสังคมที่ตนอยู่อาศัย มีความเมตตากรุณาต่อกันทั่วหน้า ไม่ฝ่าฝืนกฎ ระเบียบของสังคม เป็นต้น ยอมรับความสำคัญของกันและกันระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ยอมรับความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงมีศักยภาพในการเข้าถึงความดีงามได้ และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความผาสุกได้ ไม่ว่าจะนับถืออะไร มีความเชื่ออย่างไรก็ตาม หากยึดเอาสังคมเป็นที่ตั้งแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากน้ำมือของมนุษย์ ที่เกิดจากความแตกแยกทางความคิดของมวลมนุษย์ก็ไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน ทั้งนี้ก็เพราะต่างคนต่างทราบกันได้ อย่างดียิ่งว่า ความสามัคคีของคนทุกคนเท่านั้นที่สามารถเอาชนะปัญหาต่าง ๆ ได้ แม้ว่าจะเป็นภัยปัญหาทางธรรมชาติ มีน้ำท่วม แผ่นดินไหว เป็นต้นก็ตาม มนุษย์มีพลังและศักยภาพเพียงพอที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้แก่กันและกัน แก่สังคมและโลกได้ด้วยความตั้งใจพากเพียรพยายามร่วมกัน มีน้ำใจ มีความคิดเห็นเดียวกันเพื่อสร้างสรรค์สังคมของตนให้ดียิ่งขึ้น กล่าวง่าย ๆ ก็คือ สอนให้มนุษย์ตื่น ให้รู้จริง และเบิกบานจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาสู่ชีวิต สู้สังคม ให้มีสติปัญญา รับมือสิ่งเหล่านี้ได้นั่นเอง และสิ่งที่เป็นเครื่องมือสำหรับสร้างความดีงาม เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตนั้น ก็คือ กาย วาจา และใจของมนุษย์เองโดยมีพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นแนวทางในการสร้างความสามัคคีที่สามารถนำชีวิตและสังคมของตนไปสู่ความเป็นชีวิตที่ดีงาม สังคมแห่งความสงบสุขที่แท้จริง สมดังพุทธพจน์ที่ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วแต่ใจ ถ้าบุคคลมีใจผ่องใส กล่าวอยู่ก็ตาม ทำอยู่ก็ตาม สุขย่อมไปตามบุคคลนั้นเพราะสุจริต ๓ อย่างเหมือนเงามีปรกติไปตาม ฉะนั้น”^๖ ดังจะเห็นได้จากการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาลของโรงพยาบาลบางไทร จ.พระนครศรีอยุธยาที่ยึดหลักสาราณียธรรมจึงเป็นช่องทางหนึ่งซึ่งช่วยสร้างความปลอดภัยหรือความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นได้จริง

จะเห็นได้ว่า สาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมสำหรับสร้างความสามัคคีปรองดอง ในการแสดงออกถึงหน้าที่และความสัมพันธ์ของคนในรัฐควรปฏิบัติต่อกันในสังคม เพื่อความสามัคคี อยู่ร่วมกันในสังคมมีความเห็นใจกัน และมีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกันต่อหน้าและลับหลัง ทำให้เกิดความระลึกถึงกันสร้างสรรค์ให้เกิดความรัก ความเคารพ การสงเคราะห์ อนุเคราะห์กัน ไม่ให้มีการทะเลาะวิวาทกัน เสริมสร้างให้เกิดความสามัคคีในสังคม

ดังจะเห็นได้จากคุณประโยชน์ของการมีหลักสาราณียธรรมเพื่อความปลอดภัยพร้อมใจกัน ตามที่คณะทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นพอสรุปได้ ดังนี้

๑) ทัศนคติที่ดีต่อประโยชน์ : ประโยชน์ในชาตินี้ ได้แก่ เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และสังคม ที่ผู้คนในสังคมทุกคนพึงได้รับจากการร่วมมือร่วมแรงกันในการพัฒนาสังคมของตนให้

^๖ พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๑/๑๑.

เจริญก้าวหน้ากล่าวคือ ทุกคนต่างมีความสามัคคีขยันทำงานหาเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง มีความสมัครสมานช่วยเหลือเจือจุนกัน โดยธรรม ๔ ประการ ได้แก่

(๑) อุภูฐานสัมปทา ได้แก่ การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรในการทำงานหาเลี้ยงชีพที่สุจริต ถูกต้องทำนองครองธรรม

(๒) อารักขสัมปทา ได้แก่ การถึงพร้อมในการรักษาทรัพย์สมบัติที่ตนหามาได้ รู้จักใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ

(๓) กัลยาณมิตรตทา ได้แก่ การถึงพร้อมด้วยการคบเพื่อนที่ดี หลีกเลี้ยงคนพาล

(๔) สมชีวิตา ได้แก่ การถึงพร้อมด้วยการดำรงชีวิตตนเองได้เหมาะสม ไม่เกินฐานะ ความเป็นอยู่ของตนเอง^๗

ดังนั้น เมื่อการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาลของโรงพยาบาลบางไทร จ.พระนครศรีอยุธยา ได้ยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ก็ย่อมจะเกิดความสุขในชีวิต ในสังคมปัจจุบัน ๔ ประการ ได้แก่

(๑) อัตถิสุข ได้แก่ ความสุขเพราะมีทรัพย์สมบัติ

(๒) โภคสุข ได้แก่ ความสุขที่เกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโภคที่ต้องการ

(๓) อนนสุข ได้แก่ ความสุขที่ไม่ต้องเป็นหนี้ใคร ไม่ได้ไปกู้ทรัพย์สินใครมา

(๔) อนวัชชสุข ได้แก่ ความสุขที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจการงานที่ไม่มีโทษ^๘

ประโยชน์ข้างต้นนั้น จัดเป็นประโยชน์สำหรับตนโดยตรง ส่วนประโยชน์ที่มีต่อสังคมส่วนรวมนั้นมีอยู่ ๓ ประการ^๙ ดังนี้

(๑) อัตตัตถประโยชน์ ประโยชน์ส่วนตน ได้แก่ ผลประโยชน์ส่วนตัวที่ตนเองจะได้รับทั้งปัจจุบันและอนาคตของตนเอง เช่น มีทรัพย์สินสมบัติมาก สามารถแบ่งปันแก่คนอื่นได้

(๒) ปรัตถประโยชน์ ประโยชน์ของผู้อื่น ได้แก่ ผลประโยชน์ที่เป็นไปเพื่อคนอื่นในสังคม เช่น การสั่งสอนผู้อื่น (ธรรมทาน) ให้ปฏิบัติธรรมจนเขาเกิดผลที่เป็นประโยชน์สำหรับตนเองได้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ทุกคนต้องสามารถทำประโยชน์ของตนให้ได้เสียก่อนจึงจะสามารถช่วยเหลือแนะนำคนอื่นในสังคมได้

(๒) อุภยัตถประโยชน์: ประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย ได้แก่ ผลประโยชน์ที่เกื้อกูลทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ ทั้งตัวบุคคลเอง คนอื่นและสังคมที่อยู่ร่วมกัน จะได้รับประโยชน์ร่วมกันในการประพฤติตามหลักธรรม ในพระพุทธศาสนาเถรวาท จาริตประเพณี และกฎหมายบ้านเมืองเป็นต้น เช่นข้าราชการปฏิบัติหน้าที่ของตนได้สมบูรณ์และประชาชนก็เต็มใจปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางบ้านเมือง มีความสามัคคีปรองดองกัน เป็นเหตุในสังคมเกิดความสงบร่มเย็นเป็นต้นการยึดหลักสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อความเจริญรุ่งเรือง เพื่อความดีงามในชีวิตของผู้คนและความสงบสุขของสังคมนั้น ที่จริงแล้ว ก็คือ หลักการปฏิบัติตนให้เกิดความรู้สามารถแก้ไขความแตกร้าง ความขาดสามัคคี ความเห็นแก่ตัวของผู้นั้นในสังคมไทย ทั้งนี้ก็เพราะมนุษย์มีศักยภาพเพียง

^๗ อก.อุภูฐก. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๒๒.

^๘ อก.จตุกก. (ไทย) ๒๒/๖๒/๙๐.

^๙ ชุ.จุ. (ไทย) ๓๐/๖๗๓/๒๖๒.

พอที่จะร่วมมือร่วมแรงกายใจของแต่ละคนเพื่อแก้ไขปัญหา ความเดือดร้อนต่าง ๆ ในชีวิตของตน สามารถช่วยคนอื่นได้ด้วย และยังช่วยทำให้สังคมมนุษย์น่าอยู่ยิ่งขึ้น เป็นสังคมแห่งสันติสุขที่แท้จริง ด้วยหลักสามัคคีธรรม ขอเพียงผู้คนในสังคมไทยมีความตั้งใจมีความสามัคคีกันร่วมกันสร้างสรรค์ พัฒนา และแก้ไขบ้านเมืองอย่างเต็มที่ เต็มกำลัง

๔.๑.๓ การประยุกต์ใช้หลักสารานีธรรมสำหรับครอบครัว

หลักสารานีธรรมที่นำไปใช้ในสถานพยาบาลสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในครอบครัวได้ กล่าวคือ ครอบครัวเป็นสถาบันสำคัญสถาบันหนึ่ง ชีวิตครอบครัวมีได้เพราะความรักและความหวังที่จะใช้ชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข แต่ความสุขที่คาดหวังไว้อาจจะสิ้นสุดในวันใดวันหนึ่งก็ได้ ถ้าหากประสบกับปัญหาขาดความสามัคคีหรือความไม่เป็นระเบียบในครอบครัวชีวิตการสมรสของคนเรานั้นมีทางสิ้นสุดลงได้ ปัญหาทางครอบครัวอย่างหนึ่ง ซึ่งนักสังคมวิทยาได้จัดรูปแบบของครอบครัวที่เป็นปัญหาคือ

๑) ครอบครัวแตกแยก ออกมาในรูปของการหย่าร้าง แยกกันอยู่ การละทิ้ง และการเลิกร้าง

๒) ครอบครัวที่มีหัวหน้าครอบครัวเพียงคนเดียวหรือต้องอาศัยญาติช่วยดูแล บุตรเนื่องจากวิกฤตการณ์จากสิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น อุบัติเหตุ ต้องโทษจำคุก

๓) ครอบครัวที่สมาชิกภายในครอบครัวเป็นโรคเรื้อรัง มีบุตรพิการทางร่างกาย

๔) ครอบครัวที่อยู่ด้วยกันเนื่องจากไม่มีอะไรดีกว่านั้น ไม่มีความผูกพันที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

๕) ครอบครัวที่บิดามารดาไม่ได้จดทะเบียนกันถูกต้องตามกฎหมาย^{๑๐}

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า หลักสารานีธรรมธรรมที่สามารถที่จะนำไปใช้ได้เพื่อให้ชีวิตครอบครัวดำเนินไปอย่างราบรื่น คู่สมรสพึงต้องมีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจในการที่จะแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้น กล่าวคือ รู้จักถนอมน้ำใจกัน ที่คู่สมรสต้องมีการรับผิดชอบมากกว่าเดิม เช่นในการเลี้ยงชีพ การเลี้ยงลูกอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้คู่สมรสห่างกันไป ดังนั้น เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งทั้งสองฝ่ายพึงต้องถนอมน้ำใจซึ่งกันและกัน หันหน้าเข้าหากัน ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น มีความนอบน้อม คือการแสดงออกถึงความเคารพความนับถือ เป็นสัมพันธอันดีที่มีต่อบุคคลนั้นๆ ของการอยู่ร่วมกันเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเคารพต่อบุคคลนั้น ๆ โดยแต่ละฝ่ายจะต้องคำนึงถึงหน้าที่ของกันและกัน ดังเช่น

คุณสมบัติของผู้ครองใจสามีไว้ได้ คือ

(๑) เป็นผู้จัดการงาน

(๒) สงเคราะห์คนข้างเคียง

(๓) ประพฤติเป็นที่พอใจของสามี

(๔) รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้^{๑๑}

^{๑๐} บันเทิง พาพิจิตร, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๗), หน้า ๗๑.

^{๑๑} อัง.อภุฎก. (ไทย) ๒๓/๑๓๙/๒๗๕.

ในส่วนของสามีนั้น จะต้องมีคุณสมบัติครองใจภรรยา ดังนี้

- (๑) ด้วยยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา
- (๒) ด้วยการไม่ดูหมิ่น
- (๓) ด้วยไม่ประพฤตินอกใจ
- (๔) ด้วยมอบความเป็นใหญ่ให้
- (๕) ด้วยให้เครื่องประดับตกแต่ง^{๑๒}

ดังนั้น หากคู่สมรสทั้งสองมีความรัก ความปรองดองกัน เกื้อกูลกันทั้งสองฝ่าย สิ่งที่เป็นความสุข ความเจริญในครอบครัวอันมีความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือและแก้ปัญหาครอบครัวควรอยู่ในระดับต้น ๆ ของปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพราะเป็นบ่อเกิดของสันติสุขที่นำความสงบสุขมาสู่ครอบครัวและสังคมโลก พ่อแม่ คู่สามีภรรยาควรมีความสมัครสมานสามัคคีปรองดองกันในการครองเรือน มีความรับผิดชอบไว้วางใจซึ่งกันและกัน ร่วมมือกันสร้างฐานะทางครอบครัว ให้มีกินมีใช้ไม่ให้เกิดสนด่าเนินชีวิตตนได้อย่างผาสุก ด้วยการปฏิบัติตนให้อยู่ในหลักวินัยกันอย่างเคร่งครัด

๔.๑.๔ การประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อการพัฒนาชีวิต

หลักสราณียธรรม นอกจากจะนำไปปรับใช้ในสถานพยาบาลแล้ว นัยยะหนึ่งยังสามารถนำมาเพื่อการพัฒนา หรืออบรมขัดเกลาชีวิตได้ด้วยกล่าวคือ การดำเนินชีวิตย่อมมีความโลภ ความหลง ความทะยานอยาก หรือตัวต็มหาเป็นตัวชักนำไป หลักสราณียธรรม จึงเป็นแนวทางการพัฒนาอบรมตน โดยทำตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี ประพฤติตนในสิ่งที่ดี ฝึกมองให้เห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ด้วยกัน มีการปฏิบัติต่อกันด้วยเมตตาธรรม มุ่งเน้นฝึกใจให้เกิดความเห็นใจกันมีเมตตากรุณาต่อกัน ทั้งทางกาย วาจา และ ใจ มุ่งสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นในการอยู่ร่วมกัน นัยยะหนึ่งก็คือ การมองกันเป็นพี่เป็นน้องได้ความเป็นมิตรกัน หลักการฝึกอบรมพัฒนาตนดังกล่าว จะช่วยให้คนเรามีความเป็นมิตรกันโดยปริยาย ฉะนั้น ความเป็นมิตรกันจึงเป็นบ่อเกิดแห่งความสามัคคี ความเป็นมิตรที่ดีทางพระพุทธานุศาสนานุเคราะห์เรียกว่า “กัลยาณมิตร ความมีกัลยาณมิตร ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อันยิ่งใหญ่ เพื่อความดำรงมั่นไม่เสื่อมสูญ ไม่อันตรายแห่งสังขาร”^{๑๓} คือมีคุณอย่างมากในการอยู่ร่วมกัน คุณสมบัติของผู้ที่เป็นกัลยาณมิตร จะนำพาสังคมและชุมชนไปสู่ความสันติสุขได้อย่างดียิ่ง การช่วยเหลือกันซึ่งกันและกัน ก็เป็นจุดหมายที่สำคัญของความสามัคคีที่สามารถจะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี การปฏิบัติต่อกันของมนุษย์ในสังคมว่ามีอยู่ ๒ ประการได้แก่

๑) อามิสทาน ได้แก่ การให้วัตถุสิ่งของมีปัจจัย ๔ เป็นต้น เช่น ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม ของลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประดับ

^{๑๒}ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐/๒๐๔.

^{๑๓}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๖๕.

๒) ธรรมทาน ได้แก่ “การให้ธรรม ให้วิद्याทานความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิต และวิชาการต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม”^{๑๔}

การยึดหลักสาราณียธรรมเพื่อการพัฒนาตนเองดังกล่าว ย่อมเป็นการส่งเสริมการอบรม พัฒนาจิตใจ เพราะเป็นการช่วยให้มนุษย์ทุกคนสามารถเล็งเห็นคุณค่าของตนเองที่สามารถช่วยเหลือคนอื่นได้ด้วย เพราะพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมาทั้งในทางไม่ดีและดี ถือได้ว่าเป็นไปตามอำนาจของความคิด ความเชื่อ แต่ความคิด ความเชื่อบางอย่างอาจไม่เหมาะสมหรือไม่ถูกต้องก็ได้

นอกจากนั้น หลักธรรมยังส่งเสริมการพัฒนาทางปัญญาและการปฏิบัติ ๓ ประการ ได้แก่

๑) สามารถที่จะรู้แจ้งเห็นจริง ในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็นได้ด้วยตนเอง

๒) สามารถที่จะตรงตามแล้วเห็นจริงได้ด้วยตนเอง

๓) สามารถที่จะได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการประพฤติปฏิบัติของตน^{๑๕}

กล่าวโดยสรุป การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อการพัฒนาชีวิต ย่อมส่งผลต่อความสุข ความสำเร็จต่าง ๆ ในชีวิตนั้น และทำให้ไม่หลงมัวเมาในการประกอบกิจการต่าง ๆ อันผิดไปจากหลักธรรมคำสอน อันจะก่อให้เกิดความริ้วฉานจนถึงแตกสามัคคีกัน เพราะถ้าแตกความสามัคคี ไม่มีการปรองดองกันแล้ว การความล้มสลายของสถาบันทางสังคม แม้กระทั่งสงบสุขในชีวิตก็จำต้องล้มสลายไปด้วย ตามที่กล่าวมาดังพระพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ บริษัทที่แยกออกเป็นพวก๑ บริษัทที่สามัคคีกัน ๑ ภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่แยกออกเป็นพวกเป็นไฉน ภิกษุทั้งหลายบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ มีภิกษุหมายมั่นทะเลาะวิวาทกัน ต่างเอาหอก คือปากทิ่มแทงกันและกันอยู่ บริษัทเช่นนี้เรียกว่าบริษัทที่แยกกันเป็นพวก ภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่สามัคคีกันเป็นไฉนภิกษุทั้งหลายบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ มีภิกษุพร้อมเพรียงกัน ชื่นชมกันไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำต่างมองดูกันและกันด้วยนัยน์ตาเป็นที่รักอยู่บริษัทเช่นนี้ เรียกว่าบริษัทที่สามัคคีกันภิกษุทั้งหลายบริษัท ๒ จำพวกนี้แล บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้บริษัทที่สามัคคีกันเป็นเลิศฯ^{๑๖}

สรุปได้ว่า หลักสาราณียธรรมที่เป็นหลักแห่งความปรองดองกัน เป็นหลักธรรมที่สามารถเปลี่ยนแปลงมาสู่ตัวบุคคลและสังคม ที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตไปในทางที่จะพัฒนาขึ้นจากเดิมที่เป็นอยู่ เพราะการปฏิบัติตามคุณธรรม ที่กล่าวมานี้จะสร้างคุณประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่กันและกัน เป็นการเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมได้อีกทางหนึ่งด้วย ฉะนั้น ทุกองค์กรหรือหน่วยงานทั้งหลายจำต้องมีความสามัคคีกัน โดยยึดถือหลักสาราณียธรรมเป็นหน้าที่ที่ตนจะต้องปฏิบัติให้สมบูรณ์

^{๑๔} วจ.ทก. (ไทย) ๒๐/๓๘๖/๘๕.

^{๑๕} วจ.ติก. (ไทย) ๒๐/๕๖๕/๓๕๖.

^{๑๖} วจ.ทก. (ไทย) ๒๐/๒๘๘/๖๖.

๔.๒ สรุปการประยุกต์หลักสราณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองที่นำมาใช้ สำหรับพยาบาล

การประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมในการเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล พบว่าในทุกองค์กรย่อมมีการทะเลาะเบาะแว้งกันไม่มากก็น้อย ซึ่งก็ไม่เว้นแม้แต่สถานพยาบาลก็ย่อมมีการขัดแย้งแบ่งแยกกัน สาเหตุของความขัดแย้งมีหลายสาเหตุด้วยกัน กล่าวโดยสรุป ก็คือ โลภะ โทสะ โมหะและ กิเลสตัณหา หรือทิฐิมานะ ความยึดมั่น ถิ่นมั่น เป็นต้น เพราะฉะนั้น วิธีการสร้างความสามัคคีปรองดองที่ดีที่สุด คือการแก้ที่ภายในจิตใจของทุกคนตามหลักพุทธสันติวิธีดังกล่าวแล้ว จึงจะสามารถสร้างความสามัคคีปรองดองในสังคมได้อย่างถาวรมั่นคง ดังนั้น การอยู่ร่วมกันจึงมีความจำเป็นที่จะต้องยึดหลักยึดเพื่อป้องกันกรกระทบกระทั่งกัน ซึ่งในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล มีสภาพการขัดแย้งที่เกิดจากมูลเหตุดังกล่าว โดยปรากฏออกมาในรูปของพฤติกรรม คือ การพูด การวางท่าทีหรืออาการกิริยาที่ไม่ดีต่อกัน ซึ่งก็เป็นสภาวะของการขาดความปรองดองกัน ขาดความรักความสามัคคีนั่นเองซึ่งลักษณะของความขัดแย้งเช่นนี้ สามารถแก้ไขได้ด้วยหลักสราณียธรรม เพราะหลักธรรมนี้เป็นหลักธรรมที่เป็นคู่มือหรือหัวใจสำคัญสำหรับการสร้างความปรองดอง ดังนั้น การดำเนินการของพยาบาลจะต้องยึดหลักสราณียธรรม เพื่อสร้างความปรองดองในการทำงานของพยาบาล หลักสราณียธรรมนั้นมี ๖ ประการโดยสรุปได้แก่ เมตตา ภายกรรม การแสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน เมตตาวัจกรรม คือ การแสดงออกถึงความเมตตาปรารณาดีต่อกันทางวาจา การช่วยบอกสิ่งที่เป็นประโยชน์ แนะนำสั่งสอนตักเตือนในทางที่ถูกที่ควร เมตตา मनกรรม คือ การตั้งจิตเมตตาปรารณาดีต่อกันกับเพื่อนร่วมหมู่คณะเดียวกัน สาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งปันเฉลี่ยเจือจาน ศีลสามัญญตา คือจะต้องมีศีล มีความประพฤติเสมอเหมือนกับบุคคลที่ร่วมในสังคม เคารพกฎเกณฑ์ระเบียบของสังคม ทิฐิสามัญญตา คือ มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการเดียวกัน หลักธรรมทั้ง ๖ ประการนี้ เมื่อนำไปปฏิบัติตามก็จะเป็นเครื่องช่วยสังคมหรือองค์กรได้ระลึกถึงกันในแง่ดี ทำให้เกิดความรักใคร่ ปรองดองกัน ทำให้เกิดความเคารพ มีสัมมาคารวะต่อกัน ทำให้เกิดการสงเคราะห์ ช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน ทำให้เกิดความไม่วิวาท บาดหมางกัน ทำให้เกิดความพร้อมเพรียง สม่ครสมานสามัคคีกันและยังทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ในการทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักสราณีธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล ศึกษาเฉพาะกรณีโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยประสงค์ที่จะศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดจากความคิดและการกระทำของเจ้าหน้าที่ของบุคลากรทางการแพทย์ของโรงพยาบาลบางไทร ที่มีความคิดเห็นไม่ไปในแนวทางเดียวกัน ขาดความเมตตา ความสามัคคี ทำให้บางครั้งเกิดความขัดแย้งระหว่างความคิดของผู้ร่วมงานในองค์กร ตลอดจนทำให้เกิดการร้องเรียนซึ่งส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของโรงพยาบาล และศึกษาการเสริมสร้างภาพลักษณ์ของบุคลากรทางการแพทย์ให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ด้วยหลักคุณธรรม คือการไม่ทำร้ายกัน การประพฤติถูกต้อง และยอมรับได้ สอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาเรียกว่า หลักสราณีธรรม๖ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า พยาบาลมีภาระหน้าที่ในการรับผิดชอบดูแลให้ความช่วยเหลือผู้ป่วย และยังมีหน้าที่ประสานงานที่ทีมงานพยาบาล ทีมแพทย์ และหน่วยพยาบาลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้ป่วยได้รับการดูแลเรื่องการรักษาพยาบาลอย่างเต็มที่ งานพยาบาลจึงถูกกำหนดขึ้นตามขอบเขตหน้าที่ตามกิจกรรมตามรายละเอียดของงานที่ทำ และหน้าที่หลักทางคลินิกของพยาบาลวิชาชีพ กล่าวคือ ต้องรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์เพื่อวินิจฉัยปัญหาสุขภาพ กำหนดแผนเพื่อจัดบริการพยาบาล วางแผนงาน ให้บริการพยาบาลทั่วไปและการพยาบาลเฉพาะโรคได้ทุกระดับปัญหา สังเกต บันทึก สรุปรายงานอาการเปลี่ยนแปลงและปฏิกิริยาของผู้ป่วย เป็นต้น กล่าวโดยรวม หน้าที่หลักของพยาบาลวิชาชีพ คือ การประเมินผู้ป่วย/ผู้รับบริการ การจัดการกับอาการรบกวนต่างๆ ในด้านร่างกายและจิตใจ การดูแลความปลอดภัย คือ การจัดการให้ผู้ป่วย/ผู้รับบริการได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยทั้งด้านกายภาพ ชีวภาพ เคมี รังสีแสงและเสียง การป้องกันภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้นระหว่างรักษาพยาบาล การให้การดูแลต่อเนื่อง ในการปฏิบัติงานของพยาบาลทุกๆ คนโดยหลักการแล้วพยาบาลที่จะประสบความสำเร็จในอาชีพของตนได้ ซึ่งจะต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่างประกอบกันกล่าวคือ ความสามารถ หรือศักยภาพในตัวบุคคล ความพากเพียรขยันขันแข็งในการทำงาน การได้รับการสนับสนุนจากองค์กร และการมีส่วนร่วมของบุคลากรในแผนก เป็นต้น

ในการทำงานนั้นไม่ว่าทุกองค์กรย่อมมีความขัดแย้งไม่มากก็น้อย ดังนั้นการปฏิบัติงานของพยาบาล งานผู้ป่วยใน โรงพยาบาลบางไทร ก็มีความขัดแย้ง ประเด็นความขัดแย้งนี้ได้มีนักวิชาการได้สรุปถึงสาเหตุของความขัดแย้งไว้ ๒ สาเหตุ จากปัจจัยภายใน คือ เกิดจากสัญญาชาติญาณ และพฤติกรรมปกติของมนุษย์ เกิดจากความต้องการที่แตกต่างกัน เกิดจากอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน เกิดจากค่านิยมความเชื่อ และจากปัจจัยภายนอก คือ เกิดจากชาติพันธุ์วัฒนธรรมประเพณีและการ

นับถือศาสนาที่แตกต่างกัน เกิดจากความอยุติธรรม การไม่เท่าเทียมกันในด้านเศรษฐกิจและสังคม เกิดจากโครงสร้างสังคม และ เกิดจากข้อมูลข่าวสารหรือการสื่อสารที่ไร้ประสิทธิภาพ พร้อมกันนี้ได้มี นักวิชาการเสนอแนะแนวทางการจัดการความขัดแย้ง และวิธีสร้างความปรองดองตามหลักสากลไว้ ๔ แนวทาง คือ การจัดการกับเหตุแห่งความขัดแย้ง การค้นหาความจริงจากเหตุการณ์ที่รุนแรง การให้อภัยกับผู้เกี่ยวข้องและลงโทษผู้ทำผิดตามกฎหมาย การชดเชยเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจาก เหตุการณ์รุนแรง ทั้งนี้ต้องยึดหลักปฏิบัติด้วยการลืมนอดีต การให้อภัย การเสียสละ การนิรโทษกรรม การใช้ระบบยุติธรรม

ทั้งนี้จากการศึกษาสภาพปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงานของพยาบาล งานผู้ป่วยใน ของโรงพยาบาลบางไทร ผู้วิจัยได้สรุปสภาพปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงานของพยาบาลงานผู้ป่วยใน โรงพยาบาลบางไทร ซึ่งมีหลายสาเหตุ จากการใช้วาจาต่อกันลับหลังเพื่อนร่วมงาน การไม่เคารพกันและกัน การแสดงออกทางกรกระทำที่ไม่ดี การพูดกระทบกระเทียบเปรียบเปรย

ปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากการขาดความปรองดอง ของบุคคลผู้มีมิฉฉาปฏิภูสิ่ง ผลกระทบในหน่วยงานต่อการทำงาน ของพยาบาลคือการมองเห็นความทุกข์ของผู้อื่นเป็นเรื่อง น่ายินดี ทำให้จิตใจขาดความเมตตาต่อกัน ขาดความเคารพซึ่งกันและกัน กล่าวคือ โดยภาระงานของ พยาบาลซึ่งต้องมีการทำงานเป็นทีม ต้องอาศัยการเกื้อกูล การอนุเคราะห์ต่อกันและกัน ถ้าหากใน กลุ่มงานขาดความปรองดองเอื้อเพื่อ การประสานงานหรือการส่งต่อมอบงานย่อมมีปัญหา เนื่องมาจากขาดการพูดคุย ขาดการสื่อสารที่ดีต่อกัน นอกจากนี้การแสดงออกทางพฤติกรรมที่ไม่ เหมาะสม เช่น สีหน้า ท่าทาง ซึ่งสะท้อนอารมณ์ของผู้ปฏิบัติ ย่อมทำให้คนใช้สามารถรับรู้ได้ทำให้ บรรยากาศในการรักษาพยาบาลไม่น่ารื่นรมย์ ตลอดถึงการกลั่นแกล้งในงาน รวมทั้งทำให้งานไม่ สามารถสำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมาย ทำให้เกิดความเครียดจนเมื่อเกินขีดความอดทน และ ยังส่งผลกระทบของหน่วยงานหรือองค์กร เมื่อความขัดแย้งของบุคลากรในหน่วยงานผู้ป่วยใน มีการแบ่ง พรรคแบ่งพวก กันเป็นกลุ่ม ไม่พูดจากันในระหว่างบุคคล ทั้งในหน่วยงานนี้เอง และ คนใน หน่วยงานนี้ กับหน่วยงานอื่น ในงานที่มีความจำเป็นต้องพูด ต้องสื่อสาร ก็ไม่พูด ไม่ได้ข้อมูลที่ จำเป็นในการปฏิบัติงาน ทำให้งานบริการมีความไม่คล่องตัว ผู้ร่วมงานที่เกี่ยวข้อง มีความอึดอัดใจ และไม่มีความสุขในการทำงานหลายคนต้องย้ายออกจากหน่วยงาน เมื่อองค์กรขาดบุคลากรมาเสริม ทำให้การบริหารจัดการภายในมีความยากขึ้น

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ระบบการทำงานของโรงพยาบาลจึงไม่ประสบความสำเร็จ เท่าที่ควร เนื่องจากบุคลากรบางส่วนยังขาดความสามัคคี ขาดความรักใคร่ปรองดองซึ่งกันและกัน มีการกลั่นแกล้งกัน เกิดความขัดแย้งความบาดหมางขึ้นในแผนก ทำให้บุคลากรบางท่านเกิดความ เบื่อหน่าย ถึงต้องย้ายแผนกและที่หนักกว่านั้นก็คือการย้ายโรงพยาบาล ซึ่งได้ส่งผลกระทบทำให้ แผนกผู้ป่วยใน ขาดบุคลากรในการทำงาน และส่งผลกระทบต่อภาพรวมของโรงพยาบาล

ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดการปรองดองตามหลักวิชาการนั้นมีรูปแบบและวิธีสร้างความ ปรองดองเป็น ๒ ประเด็นหลัก คือ การพูดคุยเจรจา และการกำหนดข้อตกลงร่วมกันในสังคมภาย หลังจากการเจรจา ความปรองดองนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้หน่วยงานเกิดความ

รักความสามัคคีต่อกัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักสาราณียธรรมในพระพุทธศาสนา ที่ทำให้เป็นที่ระลึกถึงกัน เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ความกลมกลืนเข้าหากัน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือ ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ เมตตาทายกรรม แสดงกิริยาอาการสุภาพ เมตตาวจีกรรม การสั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี เมตตาโมกกรรม มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้ม แจ่มใสต่อกัน สาธารณโภคี ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน และศีลสามัญญุตามีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นผู้ร่ำรังเกียจของหมู่คณะ ภูมิวิสามัญญุตามีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่การขจัดปัญหา

ดังนั้น สาราณียธรรม ๖ หากผู้ใด ประพฤติปฏิบัติตามจะ สะท้อนให้เห็นถึงการแสดงออกซึ่งความรัก ความปรารถนาดีต่อกันทั้งทางกาย วาจาด้วยความจริงใจ ขณะเดียวกันก็มีความรู้ ความเข้าใจในการแก้ปัญหา หรือแก้ทุกข์ อย่างถูกต้องเสมอกัน ปฏิบัติตามแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการแก้ปัญหาในทิศทางเดียวกัน และมีการแบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดความเคารพกัน เป็นไปเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน เพื่อไม่ทะเลาะวิวาทโต้เถียงกัน เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันเดียวกัน อันจะนำไปสู่ความสามัคคีปรองดองในการทำงาน

ความสามัคคี เป็นพฤติกรรมที่แสดงออก ถึงความมีน้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน หากขาดความสามัคคีแล้ว ผลที่เกิดขึ้นจะนำมาซึ่งความเสียหาย คือ การทะเลาะวิวาทกัน เมื่อสังคมใดก็ตามที่มีการทะเลาะวิวาทเกิดขึ้นมักจะนำมาซึ่งความวุ่นวาย ดังนั้นควรยึดหลักสาราณียธรรมเป็นแบบปฏิบัติเพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้น ดังนั้นการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมจึงสามารถนำไปใช้ได้หลายด้าน เช่น ช่วยแก้ไขปัญหาด้านครอบครัว ช่วยแก้ไขปัญหาด้านการศึกษา ช่วยแก้ไขปัญหาด้านสังคม ช่วยแก้ไขปัญหาด้านการพัฒนาชีวิต

ปัญหาของครอบครัว

ปัญหาของครอบครัวเป็นปัญหาที่คนต่างฝ่ายก็นึกถึงแต่ตัวเอง จนทำให้เกิดความแตกร้างกันในครอบครัว ดังนั้น เพื่อให้ชีวิตครอบครัวดำเนินไปอย่างราบรื่น คู่สมรสพึงต้องมีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจในการที่จะแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้น รู้จักถนอมน้ำใจกัน การที่คู่สมรสต้องมีการรับผิดชอบมากกว่าเดิม การเลี้ยงลูกอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้คู่สมรสห่างกันไป ดังนั้น เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้ง ทั้งสองฝ่ายพึงต้องถนอมน้ำใจซึ่งกันและกัน หันหน้าเข้าหากัน ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น มีความอ่อนน้อม คือ การแสดงออกถึงความคารวะ ความนับถือเป็นสัมพันธอันดีที่มีต่อบุคคลนั้นๆ ของการอยู่ร่วมกัน เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเคารพต่อบุคคลนั้นๆ โดยแต่ละฝ่ายจะต้องคำนึงถึงหน้าที่ของกันและกัน หากคู่สมรสทั้งสองมีความรัก ความสามัคคี เกื้อกูลกันทั้งสองฝ่าย สิ่งที่เป็นความสุข ความเจริญในครอบครัวอันมีความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน ก็จะมีความสุข

ปัญหาด้านการศึกษา

ความสามัคคีกับแนวทางแก้ปัญหาในด้านของการศึกษานั้น การศึกษา คือ เบ้าหลอมจิตใจของผู้ฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้มีปัญญา เปรียบเสมือนประทีปคอยชี้แนวทางในการดำเนินวิถีชีวิตของ

บุคคลนั้น ๆ การสร้างสามัญสำนึกให้เกิดมีในจิตสำนึกของนักเรียนนักศึกษา โดยให้มีความสามัคคีกัน รู้ระเบียบวินัย และมีความรักความเมตตาต่อกัน อันได้แก่พรหมวิหารธรรม ที่จะน้อมนำมาซึ่งความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของนักเรียน นักศึกษา เพราะบุคคลดังกล่าวนี้จะเป็นผู้นำพาพัฒนาความเจริญรุ่งเรืองและผู้บริหารประเทศชาติที่ดีในอนาคต

ปัญหาด้านสังคม

เวลานี้สังคมไทยมีปัญหาเรื่องความแตกแยกของผู้คนในสังคมอย่างมาก เพราะค่านิยมการหวังพึ่งอำนาจดลบันดาล เป็นหนทางบ่อนทำลายความสามัคคีของผู้คนในสังคมปัจจุบัน สอดคล้องกับกระแสพระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ที่ได้พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย ในโอกาสขึ้นปีใหม่ ๒๕๔๔ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๔๓ ที่ว่าประวัติศาสตร์ได้แสดงให้เห็นปรากฏตลอดมาว่าชาติใดเสื่อมสูญย่อยยับอับปางไป ก็เพราะประชาชนชาติขาดสามัคคีธรรม แตกแยกเป็นหมู่คณะ เป็นพรรคพวกคอยเอาใจเอียงเอียงประจบประहारซึ่งกันและกัน จึงถือเอาความสามัคคีความยินยอมเสียสละส่วนตัวเพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่ของประเทศชาติเป็นคุณธรรมประจำใจอยู่เนืองนิจ จึงบำเพ็ญกรณกิจของตนแต่ละคนด้วยชื่อเสียงสุจริตขยันหมั่นเพียร อดทนและกล้าหาญ แล้วอุทิศความเสียสละส่วนตัว ความเหน็ดเหนื่อยลำบากยากแค้นเป็นพลีบูชาบรรพบุรุษ

ปัญหาด้านการพัฒนาชีวิต

ในการด้านการพัฒนาชีวิตนั้นจำเป็นต้องช่วยเหลือกัน ซึ่งเป็นคุณธรรมในการอยู่ร่วมกัน เห็นใจกันในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ด้วยกันมีการปฏิบัติต่อกันด้วยเมตตาธรรม เห็นกันเป็นที่เพื่อน้องได้ความเป็นมิตร ความเป็นมิตรกันเป็นเหตุแห่งการเกิดสันติ มีความเอื้อเฟื้อ เกื้อกูลกันเป็นพื้นฐาน ดังนั้น ความเป็นมิตรกันจึงต้องมีในความเป็นพี่น้องโดยปริยาย ฉะนั้นความเป็นมิตรกันจึงเป็นบ่อเกิดแห่งความสามัคคี

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อความสามัคคี

การอยู่ร่วมกันในสังคม ทุกคนควรรู้หน้าที่และความสัมพันธ์ของคนในรัฐ ควรปฏิบัติต่อกันในสังคมเพื่อความสามัคคี เป็นหลักใฝ่สามัคคีที่ควรมีต่อกันในสังคมที่ตนเป็นอยู่หรืออยู่ร่วม คือ

๑) เมตตาภายกรรม

ควรแสดงออกทางกายด้วยความเมตตา ด้วยกิริยาอาการที่สุภาพเรียบร้อย อ่อนโยน แสดงไมตรีและความหวังดีต่อกัน มีการช่วยเหลือมีการให้ความร่วมมือ เคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ให้ความสำคัญแก่สมาชิกทุกคนโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ เพศ หรืออายุ เพราะถือว่าสมาชิกทุกคนมีความเสมอภาคทางด้านสังคม ไม่ควรให้ความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคมมาเป็นเครื่องกำหนดให้บุคคลหนึ่งเหนือกว่าบุคคลหนึ่ง ควรคิดว่าคนทุกคนเท่าเทียมกัน ในฐานะของความ เป็นมนุษย์เหมือนกัน มีคุณค่าและมีความสำคัญเท่าเทียมกันโดยไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งถูกดูหมิ่นเหยียดหยามหรือถูกกลั่นแกล้ง

๒) เมตตาวจีกรรม

ควรแสดงออกทางวาจาด้วยความเมตตา ด้วยคำพูดที่สุภาพ น้ำเสียงที่ไพเราะ ชวนฟังบอกถึงความหวังดีแก่กัน ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี แสดงความเคารพนับถือกัน ใช้เหตุผลในการเจรจากันโดยใช้ปัญญา ไม่แสดงอาการโกรธกริ้ว ไม่ใช่อารมณ์ในการแก้ปัญหา ทะเลาะโจมตีต่อกัน พูดด้วยความหวังดีต่อกันและมุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวม

๓) เมตตามโนกรรม

ควรแสดงออกทางใจด้วยความเมตตา โดยตั้งจิตปรารถนาดีต่อกัน นึกคิดแต่ในสิ่งที่จะก่อประโยชน์ให้แก่กันและกัน ไม่คิดเบียดเบียนมุ่งร้ายผู้อื่น ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม มองกันในแง่ดี มีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส แสดงความรักและไม่ตรี้อย่างจริงจังโดยไม่มีอุบายซ่อนเร้น ไม่มีลักษณะที่เรียกว่าจู้จี้จุกจิก สงวนจุดต่าง แต่เป็นแบบว่ายอมรับจุดต่างและอยู่ด้วยจุดร่วม คือ แม้จะมีความแตกต่างโดยผิวพรรณ เชื้อชาติ ลัทธิศาสนา และสติปัญญา ก็รับรู้และยอมรับกันตามเป็นจริง ไม่ถือเป็นเรื่องที่จะแบ่งแยกรังเกียจเด็ดฉันทันทีกัน

๔) สาธารณโภคี

จะต้องแบ่งปันในสิ่งของที่ได้มาโดยชอบธรรม มีความสุขในการให้ แม้เป็นของเล็กน้อยก็ไม่หวงนำมาเฉลี่ยแบ่งกันให้ได้ใช้สอยบริโภคทั่วกัน มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม มิให้ช่องว่างระหว่างชนชั้นมากนัก

๕) ศีลสามัญญตา

ควรมีความประพฤติ รักษาระเบียบวินัย มีความสุจริตทางกาย วาจา ที่จะกลมกลืนเข้ากันได้ มีความประพฤติดีงามต่อกัน ถูกต้องตามระเบียบวินัยของบ้านเมือง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม จะต้องประพฤติตนในข้อปฏิบัติเดียวกัน ปฏิบัติตามกฎหมาย เชื่อและยึดถือเคารพในสิ่งเดียวกันของสังคม ไม่ทำตัวเป็นแกะดำในวงสังคม เคารพกฎหมายและระเบียบของสังคมที่ตกลงยอมรับกัน ทำตามกฎหมายกติกาของสังคม มีความเสมอภาคส่วนบุคคล ขจัดการเอารัดเอาเปรียบระหว่างสมาชิกในสังคม ทุกคนจะต้องอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขโดยการยึดมั่นในระเบียบวินัย กฎเกณฑ์กติกาสังคมจะต้องร่วมกันรักษา ผดุงความยุติธรรมเคารพกฎระเบียบค่านิยมของสังคม

๖) ทิฏฐิสามัญญตา

จะต้องมีความเชื่อมั่นยึดถือในหลักการ อุดมการณ์ และอุดมคติที่ร่วมกันหรือสอดคล้องไปกันได้ ยอมรับนับถือความคิดเห็นของกันและกัน ทุกคนมีสิทธิที่จะแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

จะเห็นได้ว่า สาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมสำหรับสร้างความสามัคคีปรองดอง ในการแสดงออกถึงหน้าที่และความสัมพันธ์ของคนในรัฐควรปฏิบัติต่อกันในสังคม เพื่อความสามัคคี อยู่ร่วมกันในสังคมมีความเห็นใจกัน และมีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกันต่อหน้าและลับหลัง ทำให้เกิดความ

ระลึกถึงกันสร้างสรรค์ให้เกิดความรัก ความเคารพ การสงเคราะห์ อนุเคราะห์กัน ไม่ให้มีการทะเลาะวิวาทกัน เสริมสร้างให้เกิดความสามัคคีในสังคม ก็จะทำให้มีความมั่นคงและเป็นเอกภาพได้ เพราะผลที่จะเกิดตามมาจากการประพฤติตามหลักธรรมนี้ คือ ทำให้ระลึกถึงกันในแง่ดี ทำให้เกิดความรักใคร่ ประองดองกัน ทำให้เกิดความเคารพ มีสัมมาคารวะต่อกัน ทำให้เกิดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน ทำให้เกิดความไม่วิวาท บาดหมางกัน ทำให้เกิดความพร้อมเพรียง สมัคสมาน สามัคคีกัน และ ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

กล่าวโดยสรุปก็คือ สังคมหรือประเทศชาติ เมื่อยึดหลักสาราณียธรรม คือ หลักธรรมแห่งความรัก และความสามัคคีประองดอง คิดถึงส่วนดีของกันและกัน การพูดจาด้วยถ้อยคำดีๆ ไม่ซ้ำเติมกัน การแสดงออกทางกายด้วยการงดเว้นการทำร้าย ไม่ใช้ความรุนแรง ไม่เบียดเบียนสร้างความทุกข์ให้คนอื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา และเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งหากทำได้ ประชาชนจะเกิดความรักความสามัคคีและหวงแหนร่วมกันปกป้องพิทักษ์คุ้มครองผลประโยชน์ของส่วนรวม การปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมอย่างเคร่งครัดและเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย และ ปรับความเห็นให้เสมอกัน โดยไม่ยึดความเห็นส่วนตนเป็นหลัก แต่ใจกว้างรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่าย เพียงเท่านั้นก็เพียงพอต่อการขับเคลื่อนประเทศชาติหรือองค์กรทางสังคม

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์

จากการศึกษาวิจัย “การประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล ศึกษาเฉพาะกรณีโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยพบว่า ความขัดแย้งหรือแตกแยกในสังคมหรือองค์กรไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นจากความบังเอิญ แต่เกิดขึ้นจากการกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้น การแก้ไขปัญหาหยาบย่อมมีทางออก ซึ่งงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้เสนอทางออกด้วยวิธีตามหลักสาราณียธรรม และเหมาะสมแก่สถานการณ์ที่เป็นจริง พร้อมทั้งยังนำไปประยุกต์ใช้ในกรณีต่างได้อีกด้วย กล่าวคือ

๑. หลักสาราณียธรรม แม้จะเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้แล้วว่า สองพันกว่าปี แต่โดยเนื้อหาสาระแล้วจัดว่าเป็นแนวคิดหรือหลักการที่สามารถนำมาปฏิบัติได้ โดยเฉพาะถ้านำมาผสมผสานกับแนวคิดทฤษฎีของเหล่านักวิชาการก็จะยิ่งเพิ่มคุณค่าและความสำคัญ หรือส่งผลต่อการนำไปปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

๒. หลักสาราณียธรรม เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมต่อการอยู่ร่วมกันดุจญาติมิตร บุคคลหรือองค์กรที่แนะนำให้ไปปฏิบัติต้องมีการเตรียมปรับสภาพจิตใจก่อน กล่าวคือ การฝึกสมาธิ หรือ การฝึกแผ่เมตตาให้เกิดความเคยชิน จนกลายเป็นว่าเมตตาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เมื่อไปอยู่ในสังคมหรือองค์กรที่มีความขัดแย้งสูงก็สามารถที่จะทำใจหรือมีความอดทนอดกลั้นได้ง่ายกว่าคนที่ไม่เคยฝึกจิตมาก่อน ดังนั้น หลักสาราณียธรรมจึงเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมต่อการปฏิบัติกรรมฐานได้ในอีกมิติหนึ่ง

๓. หลักสาราณียธรรม จะปรากฏเป็นเกณฑ์มาตรฐานในการปฏิบัติขององค์กร ได้อย่างยั่งยืน จะต้องอาศัยองค์ประกอบหลายภาคส่วนเข้าด้วยกัน กล่าวคือ ผู้นำองค์กรต้องเห็นคุณค่าและความสำคัญ พร้อมทั้งให้การสนับสนุนส่งเสริมและอำนวยความสะดวก จึงจะทำให้การปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรมกระทำได้โดยง่าย นั่นหมายความว่าต้องการให้องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักสาราณียธรรมต่อองค์กรหรือคณะทีมงานเสียก่อนในเบื้องต้น

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล ศึกษาเฉพาะกรณีโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยพบว่าแนวคิดดังกล่าวสามารถตอบโจทย์หรือแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมได้ในระดับหนึ่ง แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป ค่านิยมความเชื่อและวิถีชีวิตของมนุษย์ก็มักจะมีการเปลี่ยนแปลงไป เพราะเหตุว่าความขัดแย้งมันคือสภาวะของความรู้สึที่อาจเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อถ้ามีเหตุปัจจัย ความขัดแย้งเป็นปัญหาที่ใหญ่และเกินความสามารถของคนใดคนหนึ่งที่จะเข้าไปแก้ไขปัญหาได้โดยง่าย และก็เช่นเดียวกันหลักธรรมะต่าง ๆ ก็มีการเสื่อมคลายเนื่องจากขาดความเพียร ขาดความตั้งใจ ดังนั้น โดยความเป็นจริง ความแตกแยกหรือความสามัคคีต่างก็เป็นหลักสัจจะธรรมที่มีอยู่คู่กับโลกใบนี้มาอย่างยาวนาน แต่ถึงอย่างไรก็เป็นหน้าที่ของผู้ปฏิบัติธรรมหรือหน้าที่เราชาวพุทธ ที่จะต้องเพียรละและป้องกันบาปอกุศล พร้อมทั้งเพียรสร้างและรักษาบุญกุศลหรือคุณงามความดีต่าง ๆ ไว้ให้มากและยาวนานที่สุด เพื่อให้โลกใบนี้เป็นโลกของความกลมเย็นเป็นสุข

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอประเด็นปัญหาเอาไว้ เพื่อให้ผู้ใดศึกษาได้ทำการค้นคว้าวิจัยในโอกาสต่อไปเพื่อให้หลักธรรมะต่าง ๆ ได้ดำรงอยู่คู่โลกตราบนานเท่านาน ดังนี้

๑. ศึกษาวิเคราะห์หลักสาราณียธรรมที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติธรรมกรรมฐาน
๒. ศึกษา วิเคราะห์ แนวคิด การมีบารมีของพระโพธิสัตว์ ภายใต้กรอบสาราณียธรรม
๓. ศึกษาเปรียบเทียบหลักเมตตาในสาราณียธรรมกับเมตตาในพรหมวิหาร ๔

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ผู้จัดทำ. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือ:

กระทรวงวัฒนธรรม. พระบรมราชาโฆวาทและพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย ปี ๒๕๓๓-๒๕๔๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๘.

กระทรวงวัฒนธรรม. สรุปผลการดำเนินงานกิจกรรม “ฉลอง๖๐ปีครองสิริราชสมบัติ”. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, ๒๕๔๙.

กรุณา - เรื่องอุไร กุศลาสัย,อินเดียมัยพุทธกาล. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์,๒๕๓๒.
กอย์และไฮล์บรุน (Gough and Heilbrun), อ้างถึงในเอชฌนีย์ฉัตรวิทยานนท์, “ผลของการเข้ากลุ่มฝึกความรู้สึกไวที่มีต่อความมีน้ำใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่๕โรงเรียนศรีพฤฒา กรุงเทพมหานคร”. ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๗.

โกวิท ตั้งตรงจิตร. พุทธศาสนสุภาษิตนำชีวิตให้รุ่งเรือง. กรุงเทพมหานคร: บริษัทรวมสาส์น (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๔๕.

ฉันทนา บรรพศิริโชติ. ความขัดแย้งในสังคมไทย: ช่องว่างของการรับรู้และความเข้าใจในความขัดแย้งในสังคมไทยยุควิกฤติเศรษฐกิจ. พัชรี สิโรรส บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คบไฟ, ๒๕๔๒.

ชม ภูมิภาค, การศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม. กรุงเทพมหานคร: สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๖.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, สันติทฤษฎี/วิถีวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๙.

ชัยวัฒน์ อัตพัฒนและวิธาน สุชีวกุปต์. หลักการดำรงชีวิตในสังคม.

ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร และคณะ แปล. พระพุทธเจ้าสอนอะไร. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๘.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. ปรัชญา๒๐๑พุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โอเอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘.

บันเทิง พาพิจิตร. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๗.

ประภา เพ็ญสุวรรณ. **การจัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐.

ประเวศ วะสี. **ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม**.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๑.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. **จิตวิทยาการบริหารบุคคล**. กรุงเทพมหานคร: สหมิตรออฟเซต, ๒๕๓๕.

พระเทพดิลก (ระแบบ วิฑูรธญาณ). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๖๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **กรณีธรรมกาย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์อำไพ, ๒๕๔๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **การศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย**.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรีนติ้งแมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก, **การสร้างสรรคปัญญาเพื่ออนาคตของมนุษยชาติ**, กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙ .

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมนุญชีวิต**. กรุงเทพ : โรงพิมพ์การศาสนาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมนุญชีวิต**, โรงพิมพ์การศาสนาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

พระมหาธรรมวรัถ อริยธมโม (ยศขุน), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระมหาสมชาย กุศลจิตโต, แปล “**พระพุทธศาสนากับ ดร.เอ็มเบ็กการ์**”, พุทธจักร ปีที่ ๔๖ ฉบับที่ ๗๓.ค.๒๕๓๗ หน้า ๒๒. อ้างในพระวราภรณ์ชยาโร (พุลสวัสดิ์) พุทธทาส อินทปัญญา, **ธัมมิกสังคมนิยม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยามประเทศ, ๒๕๓๘.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). **การบริหารวัด**. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘.

พระราชดำรัส ในการเสด็จออกมหาสมาคม ในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาพุทธศักราช ๒๕๓๐ วันเสาร์ ที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๐.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ วิฑูรธญาณ), **ธรรมะสำหรับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทคลังวิชาจำกัด, ๒๕๓๖.

พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) , **พัฒนาวัฒนธรรมในตัวคนไทย**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑.

พระราชวรมณี (ประยูรต์ ปยุตโต) , **ลักษณะสังคมพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, **พระมงคลวิเสสเถระ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๘.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

วุฒิสาร ตันชัยและคณะ ,”**การสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ**”,รายงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า,๒๕๕๕.

สมจิตต์ สุพรรณทัศน์, **เอกสารการสอนชุดวิชาสุศึกษาหน่วยที่๑-๗สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช**, นนทบุรี: ป.สัมพันธ์พานิช, ๒๕๒๗.

สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียง. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค พระพุทธโฆสเถระ รจนา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด. ๒๕๔๘.

สมพงษ์ เกษมสิน, **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗.

อุทัย หิรัญโต, **หลักสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒.

๒) บทความ:

สุชีพ ปุณฺณานุภาพ . **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา** . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๔๑. แหล่งที่มา: พอแล้วรวย คม ชัด ลึก ฉบับวันเสาร์ที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๕๕

อรุณ รักรธรรม,**ความขัดแย้งในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาเฉพาะระดับเขต**.เอกสารอัดสำเนา เย็บเล่ม, สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘

๓) วิทยานิพนธ์:

Steer ,**The motivation of work**, อ้างในสมรภูมิขวัญคุ้ม, “ความพึงพอใจของบุคลากร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มีต่อการจัดสวัสดิการภายในมหาวิทยาลัย”, **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.

Steer,**The motivation of work**, อ้างในสมรภูมิขวัญคุ้ม, “ความพึงพอใจของบุคลากร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มีต่อการจัดสวัสดิการภายในมหาวิทยาลัย”, **วิทยานิพนธ์ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.

กาญจนา พิมพ์สุข,“การประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม ๖ ในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๑”, **วิทยานิพนธ์สุตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

จรัส ปันธิ, “วิเคราะห์การประยุกต์หลักสารานุกรมธรรมในการบริหารงานบุคคลมหาวิทยาลัย
เชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
๒๕๔๗).

ธีรกานต์ คงด้วง, “การวิเคราะห์และสังเคราะห์การใกล้เคียงข้อพิพาทในพระพุทธศาสนา”,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

พระมหาหรรษาธมมหาโส (นิธิบุญยากร), “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษา
วิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้างจ.เชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาเอกมร วิฑูตปัญญา (คงตางาม), “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสา
รานุกรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี”,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

วนิดา ชูสังข์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

วิศุทธิ์ ขวัญพฤษ, “การศึกษาหลักธรรมของพุทธศาสนาที่สามารถนำมาปรับใช้กับการบริหารงาน
บุคคลในองค์กรธุรกิจ”, **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙.

๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ดร.เมธาวิทย์ ไชยะจิตรกำธร แหล่งที่มา:<http://plus.google.com> (30th September 2012)(๑๐
ม.ค.๕๘)

สมบุรณ์ บุญโท,การปรองดอง: ทางออกหรือปัญหาของสังคมไทย,[ออนไลน์],
แหล่งที่มา:<http://www.oknation.net/blog/sainum/2010/08/17/entry-1>(๓ ม.ค.
๕๘)

สามารถ มั่งสัง,การปรองดอง: การคิดเห็นตรงข้าม,[ออนไลน์],
แหล่งที่มา:<http://www.manger.go.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=95700000>
82152 (๓ ม.ค. ๕๘)

พระราชนิเวศรังสีคัมภีร์ปัญญาจารย์ (หลวงปู่เทสก์เทสรสี), **ความสามัคคี**. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา : <http://www.dhammadjak.net/board/viewtopic.php?t=๑๕๐> [๑
สิงหาคม๒๕๕๒].¹ที่มา : <http://www.gotoknow.org> จันทราเมธาวัธน

๒. ภาษาอังกฤษ :

Ashley Mongtague, ed, **Man and Aggression**, (New York: Oxford University Press,
1968).

Roderic Corney, **The Human Agenda**, (New York: Bantam, 1973).

Anthony Storr, **Human Aggression**, (New York: Athenemum, 1968),

Ralf dahrendorf, **Class and Class Conflict in Industrial Society**, (California: Standford University Press, 1959).

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางณฐา แยมสรवल
เกิดวันที่	๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๘
สถานที่เกิด	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ที่อยู่ปัจจุบัน	๖๘/๔๒ หมู่บ้านจันทร์เลค ถ. ปทุม-สามโคก-เสนา ต.บ้านม้า อ.บางไทร จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๙๐
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี พยาบาลศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ วิทยาลัยครู เพชรบุรีวิทยาลัยการณณ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ ประกาศนียบัตร วิสัณญ์พยาบาล โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าและราช วิทยาลัยวิสัณญ์แพทย์แห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๔ วุฒิปัตร สาขาการพยาบาลด้านการให้ยาระงับความรู้สึก (วิสัณญ์) วิทยาลัย การพยาบาลชั้นสูงแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๔
ประวัติการทำงาน	๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๙ ตำแหน่งพยาบาล โรงพยาบาลบางไทร อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ปัจจุบัน	วิสัณญ์พยาบาล (ห้องผ่าตัด) โรงพยาบาลบางไทร อำเภอ.บางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สถานที่ทำงาน	โรงพยาบาลบางไทร อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา